

LUKASEVANGELIET

INTRODUKTION

1. Författaren och hans verk.

Enligt en mycket gammal tradition i den kristna kyrkan är evangeliets författare identisk med den man som i Kol 4:14 omnämns som "Vår käre Lukas, läkaren", en av Paulus medarbetare som också var med honom under den sista fångenskapen i Rom och som var av hednisk bakgrund. Han omnämns även i 2 Tim 4:11 och i Filemon 24. Förutsatt att han är evangeliets författare och upphovsman, är han den ende hednakristne evangelieförfattaren.

Bibelvetenskapen vore inte bibelvetenskap, om den inte hade ifrågasatt denna tradition. Bl.a. har man pekat på, att det inte finns några andra omnämningar av denne "Lukas, läkaren" än hos Paulus. Visserligen är de äldsta vittnesbörderna om Lukas som evangeliets författare inte äldre än från slutet av 100-talet, men de är å andra sidan mycket enhälliga. Paulus-medhjälparen Lukas uppges vara evangeliets författare i *Canon Muratori* (en tidig förteckning över accepterade nytestamentliga skrifter) samt hos kyrkofäderna Irenæus, Klemens av Alexandria, Origenes och Tertullianus. De byggde säkert inte sina ställningstaganden enbart på det som stod att läsa i själva evangelietexten utan även på andra muntliga och skriftliga traditioner från urkyrkans dagar. Det verkar inte särskilt troligt, att någon i fornkyrkan skulle ha upfunnit detta författarskap och gjort en så pass dunkel gestalt som Lukas till författare. Enligt kyrkofadern Eusebeios var Lukas från Antiokia i Syrien.

Dessa källor uppger även, att Lukas också författade Apostlagärningarna. Och på denna punkt är den moderna bibelvetenskapen tämligen enig: Luk och Apg har samma författare och är egentligen att betrakta som två delar av samma skrift. Man talar därför om "Lukas dubbelverk". Adressaten *Theofilos*, är densamme i båda skrifterna; språk och berättarstil vittnar även om samme upphovsman. Vem denne Theofilos var, har vi ingen närmare kunskap om, men uttrycket "högt ärade", gr. *krátiste*, tyder på att han var en person av högt uppsatt rang i samhället.

I inledningen till Lukasevangeliet talar dess författare om att hans avsikt är att "i rätt ordning" (Luk 1:3) berätta om Jesus Kristus och om hur Evangeliet började för-

kunnas. Hela denna inledning, 1:1-4, är förmodligen avsedd som en introduktion inte bara till evangeliet, utan till hela verket, inklusive Apostlagärningarna.

Ändå finns det goda skäl för att anta, att evangeliet och Apostlagärningarna aldrig ställdes samman som en helt sammanhängande berättelse, utan avbrott. Evangeliet är en enhet i sig självt, eftersom det beskriver det som för urkyrkan liksom för alla kristna är "begynnelsen och änden": Jesu Kristi död och uppståndelse. John Martin Creed, författare till en av de främsta Lukas-kommentarerna, skriver: "Evangeliet måste först skrivas; men när det var skrivet, måste författaren redan ha varit bekant med det händelseförlopp som återges i Apostlagärningarna, och många av huvudpunkterna i evangelieberättelsen finner sitt rätta sammanhang i den fullbordade helheten."¹ Evangeliet berättar om det som var helt avgörande för urförsamlingen: Jesu liv och förkunnelse, hans död och uppståndelse. Evangeliet berättar om detta händelseförlopp; Apostlagärningarna berättar om *fortsättningen*: hur nyheterna om dessa händelser fördes ut i världen och om vad de faktiskt betydde.

2. Lukasevangeliets särdrag.

Lukasevangeliet är inte bara det längsta evangeliet, det är också den längsta skriften i Nya Testamentet överhuvudtaget. Det är i långa stycken mycket utförligare i sina beskrivningar än de övriga två synoptiska evangelierna. Det inleds med berättelserna om hur både Jesu och Johannes Döparens respektive födelser bebådas, och det innehåller den längsta skildringen av händelserna kring Jesu födelse. Luk är också det enda evangeliet som innehåller en berättelse från Jesu barndom och uppväxt: berättelsen om Jesus vid tolv års ålder i templet (Luk 2:41-52). Det är ett mycket personligt Jesus-porträtt som tecknas i Luk.

Vissa tydliga särdrag kan märkas i Lukas evangelium:

Universalismen. Tanken att evangeliet om Jesus Kristus riktar sig till *alla folk*, inte enbart till det judiska, framträder särskilt tydligt hos Luk. Simeon förutsäger, att Jesus skall bli "ett ljus med uppenbarelse åt hedningarna" (2:32); när Johannes Döparen med orden i Jesaja beskrivs som "en röst som ropar i öknen" (Jes 40:3-5) säger Luk också, helt i enlighet med orden i Jesaja, att "alla människor skall se Guds frälsning" (3:6); Jesus anför två exempel ur GT på Guds omtanke om de icke-

---

¹ John Martin Creed, *The Gospel according to St. Luke*, London 1957, sid XII.

israelitiska folken i 4:25-27 (änkan i Sarefat och syriern Naaman); liksom Matt återger även Luk liknelsen om festen, som så tydligt innesluter de icke-israelitiska folken i Gudsrikets välsignelser.

Människointresset. I de flesta av Luk:s liknelser är huvudintresset inriktat på människorna, medan liknelserna i Matt fokuserar sig på Guds rike. Luk har en mer framträdande förmåga än de övriga evangelisterna att teckna porträtt av människor. Prästen Sakarias (Johannes Döparens far), kusinerna Elisabet och Maria, systrarna Maria och Marta, skatteindrivaren Sackaios (19:1-10) och den sörjande Kleopas och hans följeslagare (24:13-33) och många andra personer beskrivs mycket levande i Luk.

Ett särskilt intresse visar Luk de *socialt utstötta*, långt mer än de övriga evangelisterna. Synderskan i Simons hus (7:36ff), Sackaios omvändelse (19:8ff) och den ångerfulle rövaren (23:40ff) visar detta, liksom de tre liknelserna om den förlorade sonen, de två gäldenärerna och farisén och tullindrivaren. Mycket framträdande hos Luk är också Jesu positiva hållning till de föraktade samarierna (till skillnad från t.ex. hos Matt, där Jesus förbjuder lärjungarna att ens gå in i någon samarisk stad, Matt 10:5).

Luk:s *kvinnoporträtt* skiljer sig också från övriga evangelisters. I Luk förekommer tretton kvinnor, som inte nämns i övriga evangelier, däribland två som framträder i liknelser. Av särskilt intresse i det sammanhanget är berättelserna om änkan i Nain, synderskan i Simons hus, kvinnorna som under klagan följde Jesus på hans väg till korset, och kvinnorna vid graven i uppståndelseberättelsen. Lukas, som var hedning, var väl förtrogen med hur kvinnor förtrycktes i den antika världen och fann det säkert därför angeläget att lyfta fram det han hört om Jesu annorlunda hållning till kvinnorna.

Även *barnen* intar en särställning hos Luk. Luk är ensam om att tala om såväl Johannes Döparens som Jesu barndom.

Ett särskilt intresse tycks Luk också visa *sociala relationer* mellan människor. Han nämner Jesu samvaro med andra i Martas och Marias hus (10:38-42), i Sackaios hus (19:1-10) och i Emmaus (24:13-32). Flera andra berättelser speglar Jesu intresse för människors sociala beroende av — och skyldigheter gentemot — varandra, såsom i 11:5-8, 15:8-10, 15:22ff och 10:35.

Fattigdom och rikedom. Kontrasten mellan fattiga och rika är särskilt framträdande hos Luk, liksom hans kritik mot de rika. Många av liknelserna i Luk har att göra

med materiell rikedom och girighet. De "fattiga" och "ödmjuka" är ofta föremål för Jesu barmhärtighet (6:20, 30; 14:11ff). Johannes Döparen varnar hos Luk tullindrivarna för att driva in "mer än vad som är fastställt" (3:13) och uppmanar soldater att vara "nöjda med sin sold" (3:14). I Marias lovsång (återgiven endast hos Luk) sägs, att Herren mättar de hungriga med sina gåvor och skickar de rika tomhänta bort (1:53). I "Slättpredikan" — som är Luk:s motsvarighet till Matt:s Bergspredikan — uttalas det första ve-ropet mot de rika (6:24), och i Lukas-versionen av Saligprisningarna heter det i 6:20: "Saliga ni som är *fattiga*, er tillhör Guds rike" — alltså inte som hos Matt, "de som är *fattiga i anden*" (Matt 5:3).

Bönen. Luk återger hur Jesus ber vid nio tillfällen. Endast två av dessa Jesusböner återges i andra evangelier. Dessa böner äger rum i särskilt avgörande ögonblick: efter dopet i Jordan (3:21), efter en dag fylld av underverk (5:15-16), inför utnämmandet av de tolv apostlarna (6:12), inför den första lidandesförutsägelsen (9:18-22), vid förklaringen (9:29), efter de sjuttiotvå återkomst (10:17-21), inför undervisningen av lärjungarna om hur de skulle be (11:1), i Getsemane (22:39-46) och på korset (23:34, 46). Vid ett tillfälle drar sig Jesus undan till öde trakter för att be (5:16), och han tillbringar en hel natt i bön (6:12). Endast Luk nämner, att Jesus bad för Petrus (22:31-32, att han uppmanade sina lärjungar att be i Getsemane (22:40), att han bad för sina fiender (23:34) och för sig själv (22:41).

Den Helige Ande. När Jesus frestas, sägs han vara "fylld av helig ande", och han blir ledd av Anden ut i öknen (4:1). Han börjar sin tjänst "med Andens kraft inom sig" (4:14). Lärjungarna uppmanas att vänta tills de "har blivit rustade med kraft från höjden" (24:49), en tydlig framåtsyftning på Andens nedsänkande över dem på den första Pingstdagen (Apg 2:1-13).

Glädje. Luk talar om glädje eller att glädja sig många gånger i evangeliet, i olika sammanhang. I tre av Luk:s liknelser finns glädjen med som ett framträdande motiv. Evangeliet börjar och slutar med uttryck för glädje (1:47 och 24:52-53). Endast Luk återger fyra glädjehymner som kommit att ingå som viktiga delar i den kristna kyrkans sång- och böneskatt: Marias lovsång, "Magnificat" (1:46-55), Sakarias lovsång, "Benedictus" (1:68-79), änglarnas lovsång, "Gloria in Excelsis" (2:14) och Simeons lovsång, "Nunc dimittis" (2:29-32).

Lukasevangeliets mottagare är sannolikt hednakristna. För detta talar bl.a. det starka draget av universalism och att Lukas högst sannolikt själv var hednakristen.

Donald Guthrie skriver: "Evangeliet kan därför sägas vara riktat till alla dem i den icke-kristna världen, som inte var avvisande till kristendomen och som var genuint intresserade av att få en historisk redogörelse för dess ursprung."²

---

² Donald Guthrie, *New Testament Introduction*, Downers Grove, 1970, sid 96.

TEXTEN

KAPITEL 1

1. Företal. 1:1-4. Denna inledning ger ett uttryck för Lukas intresse att berätta *frälsningshistorien*, att *i rätt ordning*, v 3, återge de händelser som förde ut frälsningens evangelium i världen. Adressaten *Theofilos* är och förblir okänd för oss, men han återkommer som adressat i Lukasevangeliets fortsättning Apostlagärningarna.

Luk hänvisar tydligt till dem som själva varit ögonvittnen och som före honom sammanställt skildringar av Jesu liv och lära. Det är dessa personers berättelser som han nu ställer samman till en sammanhängande helhet.

2. Löftet om Johannes döparens födelse, 1:5-25. Kung Herodes, som även kallades "Herodes den Store" och var lydning under den romerske kejsaren, regerade 37 - 4 f. Kr. (Vår tideräkning har, som bekant, visat sig ha några års felmarginal.) Hans lydrike omfattade bl.a. Samarien och Galileen och en del av Syrien. Det var under Herodes tid som templet byggdes om och fick den storslagna utformning det hade på Jesu och apostlarnas tid. Han tillhörde ett av Israels icke-judiska grannfolk, *idumeerna*.

Både Sakarias och Elisabet tillhörde Arons prästsläkt. Tempelprästerskapet var vid denna tid indelat i 24 avdelningar, och *Avia*, v 5, var en av "huvudmännen för prästernas familjer" (Neh 12:12). Dessa prästavdelningar, som tydligen var indelade familjevis, tjänstgjorde i templet enligt ett slags "rullande schema". Varje avdelning tjänstgjorde två gånger om året, en vecka i taget.

I vår text talas det om att Sakarias gick in i "Herrens tempel". I själva verket gick han in i den del av templet som kallades "det heliga" (och som gränsade till "det allra heligaste"). I det heliga stod *rökelsealtaret*, v 11, där ett rökelseoffer skulle tändas en gång under morgon- och eftermiddagsgudstjänsten varje dag. Uppgiften att tända rökelsen fick en tempelpräst vid endast ett tillfälle i livet.

Berättelsen om Sakarias och Elisabet är en ganska tydlig återklang av berättelsen om Abraham och Sara i 1 Mosebok.

Namnet *Johannes* betyder "Herren är nådig". Det ängeln säger om Johannes i v 15, t.ex. *vin och starka drycker skall han aldrig dricka*, antyder att Johannes i enlighet med föreskrifterna i 4 Mos skall bli en "Herrens nasir", en människa som genom ett löfte för en viss tid eller för hela livet går in i en särskilt helgad uppgift — se 4 Mos

6:1-4. Han jämförs med profeten *Elia*, v 17, och här anspelas tydligt på profeten Malakis profetior i Mal 3:1 och 4:5-6. Vad som menas med att *han skall vända fädernas hjärtan till deras barn*, v 17, är omdiskuterat. Kanske betyder det, helt konkret, att han skall skapa försoning i splittrade familjer; kanske syftar det också på Israels patriarker och stora ledare i det förgångna, som nu torde se på sina vilseförda efterkommande med missnöje.

Sakarias möter ängelns budskap med misstro och rentav avvisande, v 18. Ängeln måste ytterligare inskräpa vem han är och varför han blivit sänd, v 19. Och som ett slags straff för att Sakarias vägrade tro vad ängeln sade, *eftersom du inte trodde på mina ord*, v 20, skall han för en tid förlora talförmågan och kommunicera genom teckenspråk, 22.

3. Budskapet till Maria om Jesu födelse. — I den sjätte månaden, v 26/27, syftar på Elisabets havandeskap.

Trolovnningen var bland judarna vid denna tid en mycket mer bindande överenskommelse än vad den blivit senare. Den var ett högtidligt avgivet löfte om giftermål, och den krävde, liksom själva äktenskapet, formell skilsmässa för att upplösas.

Ängeln hälsar i den grekiska grundtexten Maria med ordet *chaire*, som är det gängse förekommande hälsningsuttrycket i NT. Grundordet *charis* kan betyda både nåd och glädje, varför även uttrycket ordagrant kan översättas "gläd dig!".

Egentligen står i v 29, att Maria blev *förvirrad* över ängelns budskap till henne. Det har även sagts om Johannes i v 15 att "han skall bli stor", men Jesus skall dessutom kallas *den Högstes son*, v 32. "Den Högste" är ett ganska vanligt förekommande Gudsnamn i GT — ett av de många som ersätter det Gudsnamn som aldrig får uttalas.

Marias förskräckelse, förvirring och undran får sitt sammanfattande svar i ängelns ord att *ingenting är omöjligt för Gud*, v 37. Efter detta viker all hennes rädsla undan, och hon kan säga: *Jag är Herrens tjänarinna*, v 38. Egentligen säger hon ordagrant: "Jag är Herrens slavinna". Vi värjer oss i vår tid för att använda detta ord, men så stark och total är Marias tillitsfulla lydnad mot Guds kallelse.

4. Marias besök hos Elisabet, 1:39-56. Vi vet inte till vilken stad Maria begav sig, men traditionen nämner bl.a. *Hebron*.

Elisabet är Marias *släkting* (v 36), men det grekiska grundordet anger inte, om hon var hennes kusin, faster/moster eller stod i något annat släktförhållande till henne.

Hur det kan komma sig, att Elisabet redan vet att Maria är *min herres mor*, v 43, och skall föda den kommande Messias, framgår inte av sammanhanget.

Salig hon som trodde, v 45, — detta uttryck har kanske udden riktad mot Sarias, som ju först hade reagerat med misstro mot ängelns budskap.

Marias lovsång i v 46-55, den som i kyrkomusiken är känd under det latinska namnet *Magnificat*, är en av fyra lovsånger i Luk:s två första kapitel. Den har till både form och innehåll påfallande likheter med Hannas lovsång i 1 Sam 2:1-10, men i ett avseende skiljer sig de båda lovsångerna markant. Hannas lovsång är en sång om seger över fiender, medan Marias lovsång uttrycker en ödmjuk begrundan inför Guds nådegåvor och barmhärtighet. Vissa stildrag i den grekiska grundtexten visar, att Maria faktiskt har bestämda händelser i Israels historia i åtanke och inte bara ger exempel på Guds godhet i största allmänhet. Som "omdiktning" av Hannas lovsång har denna hymn också sitt intresse därigenom, att Hannas lovsång vid denna tid brukade bedjas som bön av alla judiska mödrar som väntade barn. I den kristna hymnskatten har den, liksom de övriga tre lovsångerna i Luk 1-2, kommit att ingå som en av de verkligt dyrbara klenoderna.

Från denna stund skall alla släkten prisa mig salig, v 48, har av den romersk-katolska kyrkan och de ortodoxa kyrkorna alltid angivits som stöd för dessa kyrkors särskilda Maria-kult. På reformationskristet håll har vi i vårt avståndstagande från helgonkulten kanske haft en tendens att gå alltför långt och att ställa Maria helt i skymundan. I en modern ortodox bibelkommentar står: "Det är omöjligt att tro och lyda Bibeln och inte samtidigt prisa Guds moder salig."³ Detta har vi reformationskristna väl numera inte längre så svårt att instämma i. Ett tecken på vår ändrade inställning till Maria, Herrens Moder, är de Maria-psalmer som numera finns i vår svenska psalmbok (Sv.ps. 164, 479, 480, 481, 482).

Marias lovsång vittnar också om Luk:s särskilda intresse för de svaga och förorättade, hans starka rättfärdighetspatos. Och den mynnar ut i den totala tilliten till Guds segrande rättfärdighet: att Gud håller sitt löfte *att förbarma sig över Abraham och hans barn, till evig tid*, v 55.

---

³ *The Orthodox Study Bible*, Nashville 1993, sid 138.

5. Johannes döparens födelse, 1:57-80. Omskärelse på åttonde dagen var föreskriven i 1 Mos 17:12 och 3 Mos 12:3. Man har förvånat sig över notisen om att Johannes namngavs först i samband med omskärelsen; i judisk tradition skedde namngivningen omedelbart vid födelsen och hade ingenting att göra med omskärelsen (liksom namngivning inte har något att göra med det kristna dopet!). Ett antagande är att man här blivit påverkad av bruken i den grekisk-romerska omvärlden, där namngivning skedde c:a en vecka efter födelsen.

Seden att endast ge namn som redan finns i släkttraditionen, v 61, förekommer inte enbart inom judenheten utan har länge varit starkt etablerad också inom den kristna västvärlden. Många familjer i Sverige tillämpar fortfarande detta gamla bruk.

Man har undrat över notisen i v 62, att människor *gjorde tecken* åt Sakarias — han var ju bara stum, inte döv, men kanske trodde de att han var bådadera. Den *skrivtavla* Sakarias ber om, v 63, är en tavla av vax, den tidens "kladdblock" som lätt gick att återanvända.

I det ögonblick, då han meddelat pojkens namn, blir Sakarias löst från sitt "straff" för att ha misstrött ängelns budskap, och börjar åter tala.

Vad skall det inte bli av detta barn?, v 66, är ett av våra många bevingade ord av bibliskt ursprung.

Sakarias lovsång, v 68-79, är den andra av Luk:s fyra lovsånger. Den är evangelietext i Svenska kyrkans huvudgudstjänst på Midsommardagen, som av tradition firas till Johannes Döparens minne (ursprungligen till minne av hans halshuggning).

I den latinska liturgiska traditionen och inom kyrkomusiken är denna lovsång känd under namnet *Benedictus*, och den kan indelas tematiskt i fyra strofer: 1. tack-sägelse över Messias v 68-70; 2. den väntade befrielsen v 71-75; 3. Johannes upp-gift v 76-77; och 4. frälsningen genom Messias v 78-79. Man har kallat Sakarias lov-sång för "den sista gammaltestamentliga profetian". Liksom Johannes Döparen själv markerar den en övergång mellan Gamla och Nya Testamentets tid.

Notisen i v 80 om att *Johannes vistades i öde trakter till den dag då han skulle träda fram inför Israel* har av vissa forskare uppfattats som ett stöd för teorin att han — kanske efter sina föräldrars död — tagits om hand av esséernas kommunitet i Sinaiöknen, vid Döda Havet. Man har velat se ett samband mellan Johannes Döparens förkunnelse och esséernas lära, så som den har framgått av Dödahavsrollarna. Hän-

visningen till öknen ("öde trakter") kan också helt enkelt bero på att öknen var den vanligaste miljön för profetisk inspiration i den judiska traditionen.

KAPITEL 2

6. Jesu födelse, 2:1-21. Detta är julens evangelium som läses över hela den kristna världen i samband med julfirandet. Frågan är om det finns någon enda bibeltext, i varje fall i västvärlden, som är så känd av så många. Man högläser den inte bara i kyrkorna utan även i hemmen, i stor utsträckning även i hem som inte har någon särskilt stark förankring i kyrka och kristen tro.

Det som Lukas här berättar är inte så lätt att passa in i det vi vet om historien vid denna tid. Det beror till viss del på den kända "felräkningen" ifråga om vår tideräkningens början. Men det beror också på, att man inte känner till någon lag om allmän skattskrivning i hela Romarriket utfärdad av kejsare Augustus.

Augustus, som regerade 31 f.Kr. – 14 e.Kr., var den förste och enligt många mening störste romerske kejsaren. Han ersatte den tidigare republiken med kejsardömet, och han omorganiserade stora delar av den romerska förvaltningen. Vi vet att han anordnade skattskrivningar inom olika delar av imperiet. Kanske återger Luk:s berättelse det som också berättas i Josefus Flavius krönika *Det judiska folkets historia*, där det sägs att hela det judiska folket vid denna tid "svor en trohetsed till caesar Augustus", vilket troligen kan ha skett samtidigt med en skattskrivning.

Enligt traditionen – som förvaltas i konsten och i våra julkrubbor – låg *krubban*, v 7, i ett separat stall. I själva verket kan det ha varit fråga om ett enda hus, där djur och människor bodde tillsammans eller där bostad och stall var åtskilda genom en vägg. Det var vanligt i fattigare familjer och förekommer än idag, även på vissa håll i Europa. (Undertecknad har en gång övernattat på ett gästgiveri i Österrike, där ladugård och gästgiveri var sammanbyggda, om än åtskilda av en tjock betongvägg, som dock inte förhindrade vissa ofrånkomliga doftsensationer.) I den bysantinska traditionen framställs krubban i Betlehem som belägen i en grotta, vilket inte alls är osannolikt.

Att Jesu födelse först tillkännages för *herdar*, v 8, har sitt särskilda intresse. Vi har ofta en lätt romantiserad syn på herdar, vilket inte alls stämmer överens med de samtida förhållandena. Herdarna var i själva verket en föraktad yrkesgrupp i det dåtida israelitiska samhället. Genom sina arbetsvillkor var de förhindrade att uppfylla den

judiska rituallagens alla krav, och de hade också ett rykte om sig att vara ohederliga och tjuvaktiga.

Detta förstärker således än mer budskapet om att Gud genom sitt människoblivande i Jesus Kristus steg ner i de allra lägsta, de allra mest utblottade och föraktade mänskliga förhållandena. Liksom Jesus senare ofta framhäver de föraktade samarierna som exempel, så blir de föraktade herdarna de första som får höra nyheten om Frälsarens födelse.

Änglasången i v 14 är den tredje lovsången i Luk:s inledningskapitel. Också den har funnit en framskjuten plats i den kristna hymnskatten. Formuleringen *fred åt dem han har utvalt*, v 14, vållar en del diskussion – har Gud *utvalt* vissa människor till att inte få fred? I den tidigare översättningen stod ”åt människorna en god vilja”. Där hade man grundat sig på handskrifter av yngre datum, vilka senare inte ansetts tillförlitliga. I de äldsta handskrifterna står ordagrant ”fred åt välbehagets människor”, vilket översättarna har översatt så som det nu står.

Herdarna gick ut och berättade vitt och brett om vad de upplevt, medan *Maria tog allt detta till sitt hjärta och begrundade det*, v 19.

7. Jesus hos Symeon och Hanna i templet, 2:22-40. Vi vet att kvinnor som hade fött var underkastade regler om rituell rening. Men av senare judisk tradition framgår, att även män anses vara underkastade skyldighet till rituell rening i samband med såväl avlelse som hustruns barnsbörd. Därför behöver det inte – som många tror – vara särskilt egendomligt, att det i v 22 talas om *deras rening enligt Mose lag*.

I Jerusalem skulle de enligt föreskrifter i bl.a. 3 Mos 12:6-8 frambära offer i templet i form av *två turturduvor eller två unga duvor*, v 24 (den offergåva som gällde om man var fattig).

Om Symeon vet vi inget annat än att han var *rättfärdig och from* och att han *väntade på Israels tröst*, v 25. Uttrycket ”Israels tröst” är ett av flera namn på den väntade Messias. Att *helig ande var över honom*, v 25, betyder enligt grundtextens uttryckssätt, att Anden *beständigt* var över och med honom.

Symeons lovsång, v 29-32, den fjärde och sista lovsången i Luk:s två inledningskapitel, är genomsyrad av en av de centrala tankarna hos Lukas: att evangeliet är *universellt* och riktat till alla jordens folk, oavsett ras, nationalitet eller språk. Frälsningen har Gud inte bara gett åt Israel utan *berett åt alla folk*, v 30, och detta bud-

skap innebär i lika hög grad *ett ljus med uppenbarelse åt hedningarna och härlighet åt ditt folk Israel*, v 32.

Symeons profetiska ord i v 34 hör till de mest gripande och samtidigt mest centrala i hela NT. Att Jesus skulle *bli till fall eller upprättelse för många i Israel*, är främst en beskrivning av dilemmat för den judekristna kyrkan, som så småningom dog ut helt. Däremot är orden om Jesus som *ett tecken som väcker strid* fullt giltiga genom kyrkans alla tider. Det svärd som skulle genomborra Marias hjärta har också blivit en prövning för människor i senare tider. Det går inte att förhålla sig neutral till Jesus – genom sin attityd till honom visar man var man står.

Det finns ett flertal kvinnliga profeter i Bibeln, och *Hanna, Fanuels dotter*, v 36, är den sista i raden av dessa.

8. Den tolvårige Jesus i templet, 2:41-52. Det var inte bara till påskhögtiden i Jerusalem som Josef och Maria var på väg, utan också till den traditionsenliga judiska "konfirmationen", *bar mitzvah*, då en judisk pojke blev "budens son" och underkastade sig hela den judiska rituallagen. Notisen att det hela inträffade *när Jesus var tolv år gammal*, v 42, är en ganska säker antydning om detta, eftersom *bar mitzvah* skedde, och alltså sker, vid tolv års ålder.

Som förälder kan man tycka det vara egendomligt, att Jesu föräldrar först efter en hel dagsled upptäckte att han inte fanns med dem. Men eftersom man färdades i karavaner, kvinnor och mindre barn för sig, män och äldre pojkar för sig, var det kanske lätt gjort att detta inträffade.

Marias förebrående ord *Din far och jag har letat efter dig*, v 48, ställs mot Jesu ganska provocerande svar: *Visste ni inte att jag måste vara hos min fader?*, v 49. Det ger en förning om vad som skulle komma senare, då Jesus talar om sina "verkliga släktingar", se 8:19-21. Hans föräldrar förstår inte vad han menar, men Maria anar ändå en dold innebörd. I v 51 kommer en återklang av v 19, då det sägs att hon *bevarade allt detta i sitt hjärta*.

KAPITEL 3

9. Johannes döparen, 3:1-18. Johannes Döparen är den viktigaste portalgestalten mellan Gamla och Nya Testamentet. Alla fyra evangelierna berättar om honom och är eniga ifråga om att han hade en särskild uppgift att bereda väg för Jesus genom att uppmana till bot och bättring.

Lukas "historiska" intresse visar sig här också i hans noggranna tidsangivelse för Johannes framträdande i v 1-2. Det *dop* som Johannes förrättar, v 3, är *inte* det kristna dopet – se Apg 19:3-5!

De Jesaja-ord som Luk citerar i v 4-6 är Jes 40:3-5, och som de flesta GT-citat i NT följer de Septuaginta (den antika grekiska GT-översättningen) mer än den hebreiska texten.

Johannes skräder inte orden när han varnar sina åhörare, v 7. Det fanns en benägenhet hos en del judar att förlita sig på sin anfader Abraham och hans förtjänster. Den falska tryggheten vill Johannes ta dem ur, v 8-9. Han talar mycket konkret om omvändelsen och dess frukter, v 8, och ger också helt praktiska råd om hur detta skall te sig i olika människors livssituationer, v 10-14.

Folkets undran, om inte Johannes var den väntade Messias, tillbakavisas av Johannes själv. Med bilden av sandalremmarna, v 16, vill han understryka den totala skillnaden mellan sitt eget och Messias uppdrag. När han talar om den kommande Messias dop som ett dop *med helig ande och eld*, v 16, kan vi se det som ett förberedande av de händelser Lukas senare berättar i Apg 2:1-4. Bilden av *kastskoveln, den tröskade säden och den eld som aldrig slocknar*, v 17, understryker avgörelsens nödvändighet.

10. Jesu dop, 3:21. De tre synoptiska evangelierna berättar öppet om Jesu dop i Jordan, Joh gör det mer indirekt; det hör alltså med säkerhet till de mest centrala delarna i Jesu livshistoria.

Behövde Jesus döpas? Nej, men han gjorde det för att i lydnad mot sin kallelse, konkret och på ett synligt sätt, gå in under den fallna mänsklighetens villkor, för att "uppfylla allt som hör till rättfärdigheten" (Matt 3:15). Genom sitt dop blev Jesus därför i en viss mening invigd till sin tjänst. En ortodox kommentator skriver, att när Jesus stiger ner i Jordans vatten, "välsignar han allt dopvatten, för all framtid"⁴.

11. Jesu släkttavla, 3:23-37. Endast Matt och Luk presenterar en släkttavla för Jesus, men de båda skiljer sig åt markant. Frågan hur de skall läsas och tolkas är mycket omdiskuterad, liksom frågan huruvida även Maria var davidsättling. Hur vi än betraktar dessa frågor, står det helt klart, att Jesus redan genom att vara *adopterad*

---

⁴ *The Orthodox Study Bible*, sid 145.

av Davidsättlingen Josef blev fullt ut räknad som tillhörig Davids hus och ätt, allt enligt etablerade och gällande judiska principer.

(Vi kan dock notera, att den samtida rabbiniska judendomen såg annorlunda på Jesu familjestatus. I den judiska Talmudlitteraturen omnämns Jesus som *Jeshua ben Mirjam*, "Jesus, Marias son".)

KAPITEL 4

12. Jesus frestas, 4:1-13. Frestelseberättelsen finns i alla tre synoptiska evangelier, i olika varianter. Jesus bar alldeles säkert på ett messiasmedvetande, som kanske mognat fram alltmer och nu kommit till en avgörande punkt, när han nu strax skall börja fullgöra det han blivit sänd till. Men kanske han ändå inte är helt klar över vad slags Messias han skall bli; profetiorna och de olika ryktena om den kommande Messias kunde ju tolkas olika. Skall han använda sin makt och förmåga i egna, själviska syften? Skall han upprätta ett politiskt, världsligt messiasherravälde — som många väntade sig? Skall han bli en märklig trollkarl och undergörare, som utför märkliga men helt meningslösa mirakler?

För att vinna klarhet drar han sig under Andens ledning undan till öknen, den traditionella miljön för profetisk inspiration. Och det är här han går igenom sitt "messiasprov", då djävulen utsätter honom för tre olika frestelser: 1. att använda sin makt för egoistiska syften (mätta sin hunger), v 3-4; 2. att bli en världslig Messiasfurste, v 5-8; och 3. att utföra spektakulära, meningslösa underverk, v 9-12.

Jesus bemöter de alla tre frestelserna med skriftcitat, 5 Mos 8:3, v 4, 5 Mos 6:13 och 5 Mos 6:16. För att ge argument för sin tredje frestelse kommer djävulen själv med ett skriftcitat, Ps 91:11-12. Djävulen kan sin bibel. Det har vi fått många bekräftelser på under kristendomens historia. Bibelns ord har ofta förvrängts och missbrukats i oerhört destruktiva syften. Det finns också ett folkligt talesätt: "Han läser *det och det* som fan läser bibeln", vilket säkert har sitt ursprung i denna berättelse.

Den sista av frestelserna avvärjer alltså Jesus med ett citat ur 5 Mos 6:16, ett bud som även finns bevarat i en folklig judisk version på jiddisch: "Man frekt nit bei Gott kasches" — "Man ställer inte Gud inför (kluriga eller pressande) frågor eller gåtor".

13. Jesus uppträder i Galileen, 4:14-15. Luk visar ett särskilt intresse för *Anden*, v 14. Efter dopet i Jordan är Anden ständigt med Jesus. Att *ryktet om honom spred sig i hela trakten*, v 14, ter sig litet gåtfullt, eftersom han ännu inte gjort någonting, men kanske är det just hans andeuppfyllelse som på något sätt blivit särskilt synlig. *Synagogan* var en etablerad institution i det judiska religiösa livet sedan den babyloniska exilen på 500-talet f.Kr., och den fungerade som både gudstjänstlokal och skola, en funktion den behållit in i vår egen tid.

14. Jesus i Nasarets synagoga, 4:16-30. Jesus må av sina samtida judiska motståndare ha betraktats som en avfälling, men alla evangelierna vittnar om att han deltog fullt ut i det judiska gudstjänstlivet. Vid besöket i sin gamla hemstad Nasarets synagoga blir han i gudstjänsten ombedd att läsa ett stycke ur Skriften. Det är än idag ett hedersuppdrag som ges oförberett åt deltagare i den judiska sabbatsgudstjänsten. Vid denna tid valdes texterna troligen helt fritt av synagogföreståndaren eller av den som ombads att läsa. Senare utformades ett judiskt "kyrkoår" med bestämda textläsningar vid varje sabbat eller högtidsdag under året.

Man ger Jesus profeten Jesajas bok, v 17, men sedan verkar det som om Jesus väljer textställe helt på måfå – eller snarare under Andens ledning. Det förekommer ibland ett bruk, som man i själavården alltid avråder ifrån: att på måfå slå upp Bibeln och i blindo sätta fingret på ett bibelställe för att få vägledning i en kritisk livssituation. Möjligen kan denna episod i evangeliet ha inspirerat till det bruket.

Textstället som Jesus läser upp är Jes 61:1-2. Orden *Herrens ande är över mig*, v 18, bekräftar det som hände vid Jesu dop i Jordan, då han sattes in i sitt uppdrag. I övrigt sammanfattar Jesajas ord det Jesus blivit sänd till – och allt har både en helt konkret och en överförd andlig innebörd: glädjebudet till de fattiga, att förkunna befrielse för de fångna, att ge de blinda synen åter, att ge de förtryckta frihet. Jesus står alltid på de fattigas och förtrycktas sida, men *fattigdomen* betyder också en hållning av ödmjuk öppenhet inför Guds gåvor, och *friheten* handlar inte bara om frihet från yttre förtryck utan också om en *inre* upprättelse, en befrielse från skuld och synd. Jesus skulle komma att bota blinda, helt konkret, men *syn för de blinda* innebär också att trons ögon gör människor andligen klarseende, på ett nytt sätt.

Året som Herren har valt, v 19, syftar inte på något år i kalendern utan markerar att Messias tid nu har kommit.

Jesus är fullt medveten om att Gud är närvarande i det som sker. Det är nu, efter dopet i Jordan och prövningen i öknen, som Jesu mission tar sin början; därför kan han säga att profetorden i Jes i detta ögonblick går i uppfyllelse, v 21.

Åhörarna lyssnar intensivt, de "härnar" över hans vackra talekonst, men de tar inte till sig vad han säger. I frågan *Är det inte Josefs son?*, v 22, finns en underton av avund och "Jante-lag": "Är det inte den enkle snickarsonen som kommer här och gör sig märkvärdig?" Detta genomskådar Jesus tillfullo, v 23.

Ännu ett bibelord som blivit bevingat är *ingen profet blir erkänd i sin hemstad*, v 24. Många människor har fått erfara hur framgång möts med avund och missunnsamhet snarare än med uppskattning och stolthet på den egna hemorten eller i den egna släkten eller familjen.

Verkligt provocerande blir Jesus först i det han säger i v 25-27, och här framträder ett av Luk:s starka teman, evangeliets *universalitet*. Jesus visar här, att Guds välvilja och frälsning riktar sig även till andra folk än Israel, i vissa lägen kanske så, att han går förbi Israel till förmån för andra folk. Det är innebörden i de händelser i GT som han hänvisar till, och det är detta som gör åhörarna *ursinniga*, v 28.

Notisen i v 30 om att Jesus *gick rakt genom folkhopen* antyder förmodligen, att Jesus tog sig ur den hotfulla situationen på ett mirakulöst sätt.

15. I Kafarnaums synagoga, 4:31-37. Staden Kafarnaum i Galileen har en mycket central roll i Jesu verksamhet. Man har i utgrävningar i *Tell Hum*, som av de flesta forskare identifieras som Kafarnaum, funnit ett mosaikgolv från en gammal kyrka, som enligt traditionen var byggd ovanpå aposteln Petrus hus.

Notisen i v 32 att *det låg makt i hans ord* är en antydning om att han uppträdde självständigt och hade något nytt att säga, till skillnad från flertalet av samtidens rabbiner, som endast mekaniskt upprepade vad tidigare rabbiner och lärare hade sagt och lärt.

I detta avsnitt återges Luk:s första skildring av ett helandeunder, som i detta fall gäller en psykisk snarare än en fysisk sjukdom. Kommentaren om *makt och myndighet* återkommer i v 36 och har igen udden riktad mot samtidens andliga ledare, som till skillnad från Jesus saknade egen naturlig auktoritet och helt förlitade sig på den auktoritet deras företrädare haft.

16. Simons svärmor och andra sjuka botas, 4:38-41. Simon, v 38, är givetvis den lärjunge, som av Jesus senare får tillnamnet *Petrus*, "klippan" eller "stenen".

Jesus *talade strängt till febern*, v 39, vilket tyder på att han såg den som ett verk av djävulen eller en ond ande.

Jesu läkedomssunder hade naturligtvis i första hand syftet att hjälpa människor i nöd. Men ett annat och mer övergripande syfte med undren var också att uppenbara Guds egen makt och härlighet. I v 41 skymtar något som särskilt Markusevangeliet betonar: att Jesus inte ville avslöja sin "messiashemlighet" för tidigt.

17. På en enslig plats, 4:42-44. Luk utelämnar, märkligt nog, Mark:s notis om att Jesus gick till den ensliga platsen *för att be*, men vi kan på goda grunder anta, att han drog sig undan i bön och begrundan inför sitt fortsatta uppdrag.

Luk nämner här för första gången *Guds rike*, v 43, ett av de mest framträdande temana i Jesu undervisning.

KAPITEL 5

18. Fiskfångsten. De första lärjungarna, 5:1-11. Mark och Matt återger också hur Simon och de första "fiskarlärjungarna" blir kallade vid stranden av Galileiska sjön (= Gennesaretsjön), men Luk skildring är mer dramatisk och innehållsrik. Berättelsen i Joh 21:1-11 har av vissa forskare ansetts vara en variant av samma berättelse, fastän den tilldrar sig efter uppståndelsen.

En yrkesfiskare kunde genast inse det djupt irrationella i Jesu uppmaning till Simon i v 4. Det var i nattens mörker och svalka man hade chans att få någon fisk; att lägga ut nät mitt på dagen, i hettan och solen, måste ha verkat helt vansinnigt.

Särskilt gripande är Simon Petrus reaktion efter det överväldigande undret som inträffar: *Lämna mig, Herre, jag är en syndare*, v 8. Plötsligt inser han, på ett smärtsamt sätt, sin litenhet och sitt totala beroende. Det finns flera exempel i GT på människor som upplevt sin ovärdighet inför Guds påtagliga närvaro, t.ex. Jes 6:5.

När Jesus talar om att *fånga människor*, v 10, använder han i grundtexten ett ord som betyder "fånga levande". Nu skall Simon Petrus inte längre fånga *till död*, vilket han gjort som fiskare, utan fånga *till liv*.

Simon och hans arbetskamrater lämnar inte bara sitt yrkesliv som fiskare utan också hela den dyrbara fångsten, för att gå in i den högre uppgift Jesus kallat dem till, v 11.

19. En spetälsk blir ren, 5:12-16. Spetälska, gr. *lepra*, var under antiken samlingsnamnet på ett flertal svårartade hudsjukdomar, av vilka en del gick att bota, andra inte. Det var först senare som *lepra* mer specifikt blev namnet på den bakteriella sjukdom vi idag känner under namnet *spetälska* och som blivit möjlig att bota först genom 1900-talets antibiotikapreparat.

De spetälska i Israel på Jesu och apostlarnas tid levde utstötta ur samhällsgemenskapen. Enda sättet att förhindra sjukdomens spridning var att sätta de sjuka i någon form av karantän. Intuitivt har man förstått att infektionssjukdomar smittar, långt innan de första mikroberna kunde iakttas i mikroskop och vetenskapligt sätts i samband med sjukdom. Om en spetälsk i Israel kom gående på vägen, var han tvungen att på långt håll varna mötande genom att ropa "Oren! Oren!", så att de mötande skulle kunna väja (3 Mos 13:45).

Den spetälske i vår berättelse står som ett exempel på odelad förtröstan och tillit till Guds makt att hjälpa — dock inte på vår befallning utan efter sin egen vilja: *vill du, så kan du göra mig ren*, v 12.

I v 14 framträder återigen Jesu ovilja att på detta tidiga stadium låta "messias-hemligheten" spridas. Den tempelprocedur Jesus ger den sjuke order om i v 14 var påbjuden i Mose lag. Tempelprästerna fungerade även som ett slags "hälsoinspektörer" och skulle utfärda ett slags "friskhetsintyg", innan personen ifråga fick förrätta sitt föreskrivna tackoffer.

Jesus vill återigen värja sig mot ryktet som snabbt sprids om honom, och han söker på nytt avskildheten och bönen, v 16.

20. En lam man i Kafarnaum botas, 5:17-26. I detta avsnitt möter vi den begynnande konflikten mellan Jesus och fariseerna. Den bild evangelierna ger oss av fariseerna är starkt polemisk och färgad av denna konflikt. Även om fariseerna i sin fromhet och andlighet var inne i en "återvändsgränd", har vi ingen andledning att tro annat än att de tog sin tro på allra största allvar. De var så rädda att bryta ett enda av lagens bud, att de genom sin verksamhet "byggde ett stängsel kring lagen", som de själva sade. Detta betydde, att de genom långtgående tolkning och tillämpning skapade nya bud utöver dem som uttryckligen fanns i Mose lag. Fariseerna var efter förhållandena inte särskilt många; Josefus Flavius uppger c:a 6000, men de var mycket inflytelserika. Deras tolkningar av Mose lag ansågs som normgivande (på samma sätt som det judiska rabbinatet i dagens Israel med sin utpräglat ortodoxa "minori-

tetsuppfattning” är den myndighet som officiellt avgör alla religiösa tvistefrågor i den israeliska staten)

I vår berättelse kopplas syndernas förlåtelse och botande av sjukdom samman. Det är inte av en tillfällighet. Jesus ser människan som en enhet av kropp, själ och ande och hans budskap om frälsning och upprättelse inbegriper människan i denna hennes helhet. För den med Jesus samtida judendomen var det inte heller någon oväntad sammankoppling, eftersom den tidens judendom betraktade all sjukdom som en följd av synden. Jesus gör ju i berättelsen en tydlig skillnad mellan att förlåta synder och att bota en förlamad kropp. Vi vet av andra sammanhang, att Jesus inte, liksom fariseerna, betraktade sjukdom som ett syndastraff. Men när han här först ger den sjuke syndernas förlåtelse, banar han väg också för hans kroppsliga helande.

Människosonen, v 24, är den messiasstitel Jesus oftast använder om sig själv. Den förekommer 26 gånger hos Luk och över 80 gånger i de fyra evangelierna tillsammans.

21. Tullindrivaren Levi kallas, 5:27-32. Den Levi som här nämns för första gången är den som senare får tillnamnet *Matteus* och förknippas med uppkomsten av Matteusevangeliet.

Att Jesus här över huvud taget ger sig i samspråk med en tullindrivare och, än mer, låter sig bjudas på fest av honom, var för den fromme farisén outhärdligt anstötligt. Tullindrivarna hade det sämsta tänkbara anseendet i det samtida judiska samhället. De var sin tids ”quislingar”, kollaboratörer med den romerska ockupationsmakten, och de ansågs djupt ohederliga, eftersom det mesta av vad de tog ifrån sina landsmän troligen hamnade i deras egna fickor. I *Talmud* kallas de *rövare*. Allt samröre med tullindrivare orsakade kultisk orenhet, liksom kontakt med andra föraktade och utstötta grupper: samarier, spetälska, avgudadyrkande hedningar etc.

I v 31 använder Jesus en bild, som i sin logik är omöjlig att missförstå. I v 32 utlägger han den vidare. Att fariseerna skulle betecknas som *rättfärdiga*, är naturligtvis en ironi från Jesu sida. Det centrala är *omvändelsen*, sinnelagsändringen, och den kan endast äga rum hos den som först blivit medveten om att han är en *syndare*.

22. Bröllopsgästerna fastar inte, 5:33-39. Fasta var inte påbjuden inom judendomen annat än på *försoningsdagen*, men i den tidens Israel tillämpades även andra fastor, av både Johannes Döparens och fariseernas lärjungar. Jesu ord i v 43-

35 är en första antydning om hans kommande lidande. Jesus har uppenbarligen aldrig direkt uppmanat till fasta, men han tog å andra sidan aldrig avstånd från fastebruket (Matt 6:16).

Bilderna i v 36-39 knyter an till förhållanden som var välkända för åhörarna. Bilden av den krympande "stuvbiten" i v 36 har vi kanske lättare att förstå än den följande i v 37, den om vinsäckarna. När Iraks utrikesminister Tareq Assiz (själv kristen arab) kritiserade den svenske diplomaten Rolf Ekéus utnämning till FN:s vapeninspektör som "gammalt vin i ny flaska", var detta en medveten och djupt ironiskt menad travesti på Jesusordet i Luk 5:37. En typ av mjuka vinflaskor av skinn förekommer än idag i Spanien. På Jesu och apostlarnas tid gjordes vinsäckar av skinn som inte behandlats. I början var de mjuka, men snart hårdnade skinnet och blev allt känsligare för påfrestningar. Tydligen, av kemiska orsaker, kunde gammalt vin lättare förvaras i äldre, hårdnade vinsäckar, medan ungt vin hade en benägenhet att få de gamla vinsäckarna att spricka.

Budskapet i båda dessa bildliknelser är att Jesus kommer med något helt nytt, och inte bara en "uppfräschning" av fariseernas gamla lära.

KAPITEL 6

23. Lärjungarna plockar ax på sabbaten, 6:1-5. Sabbatsbudet var ett av de allra viktigaste för fariseerna och de lagtrogna judarna. Att plocka ax räknades som att skörda, att gnugga axen mellan händerna räknades som att tröska, och att därefter äta räknades som att ha lagat mat — alltsammans arbete, som var förbjudet på sabbaten. Alltså: hellre svälta och gå hungrig — och låta andra svälta och gå hungriga — än att bryta (fariseernas tolkning av) sabbatsbudet.

Jesus var inte rätt och slätt ute efter att "liberalisera" reglerna för sabbaten och propagera för en slappare sabbatspraxis. Syftet med hans handlingssätt var att visa, att fariseerna hade missförstått hela meningen med sabbaten. Så som de tillämpade sabbatsreglerna, blev de ett hinder mot att göra gott. Så som Jesus uppfattade sabbatsbudet, var det inte endast tillåtet, utan även påbjudet, att göra gott på sabbaten. Om ett bud tolkades så, att det stod hindrande i vägen för kärleken, var det en falsk lagobservans enligt Jesus.

Hänvisningen till "skådebröden" blev ett argument som fariseerna hade svårt att säga emot. "Skådebröden" — eller ordagrant "Gudsnärvarons bröd" — var tolv till antalet; de bakades av det levitiska prästerskapet i templet i Jerusalem. Varje sabbat

lades de fram i "det heliga", som symbol för frukterna av det arbete Israels tolv stammar utförde, ett arbete som Herren själv välsignat. När så en vecka hade gått, skulle dessa tolv bröd ätas upp av tempelprästerskapet och ersättas med tolv nybakade brödkakor. Jesus hänvisar i sin ordväxling med fariseerna till en nödsituation, som beskrivs i 1 Sam 21:1-6.

Människosonen är herre över sabbaten, v 5, så mycket mer som kung David kunde sätta sig över reglerna för "skådebröden".

24. Mannen med en förtvinad hand, 6:6-11. Konflikten med fariseerna och deras lagtolkning accelererar nu alltmer. Att på sabbaten bota någon som svävade i uppenbar livsfara, var tillåtet också enligt fariseernas lagtolkning. Att på sabbaten bota någon med en förtvinad hand — vilket lika gärna kunde ha skett efter sabbatens slut — var för dem ett klart sabbatsbrott.

Fariseernas fiendskap och önskan att röja Jesus ur vägen framträder nu allt tydligare — *de ville ha något att anklaga honom för*, v 7. Återigen går Jesus förbi fariseernas hårklyverier och sätter fokus på det överordnade syftet med sabbaten: att göra vad gott är mot sin nästa. Ur fariseernas synpunkt bryter Jesus nu mot sabbatsbudet. Planerna på att röja honom ur vägen tar sin början, v 11.

25. De tolv utses, 6:12-16. Också inför sitt viktiga uppdrag att utse tolv apostlar drar sig Jesus undan i bön och begrundan, v 12.

Bland alla sina lärjungar – vi vet inte hur många de var – väljer han ut tolv med ett särskilt uppdrag. Namnet *apostel* betyder "utsänd", och tolvtalet motsvarar Israels tolv stammar. Apostlarna representerar det nya förbundet, det "Nya Israel". Själva apostlalistan, v 14-16, återges något olika i de tre synoptiska evangelierna.

26. Jesus förkunnar och botar, 6:17-19. Detta avsnitt skildrar en del av Jesu fortsatta verksamhet med att bota psykiskt och fysiskt sjuka människor. En liten detalj har särskilt intresse för fortsättningen, notisen i v 17 att Jesus och hans apostlar gick ner *och stannade på ett ställe på slätten*.

27. Saligprisningar och verop, 6:20-24. Det som i Matt 5-7 är en bergspredikan är i Luk 6:20-49 alltså en slättpredikan. De skiljer sig åt till form och innehåll men inleds båda av en serie saligprisningar, färre och mer kortfattade hos Luk än hos Matt. Hos Luk framträder, som vi sett, omsorgen om de fattiga och svaga. De *fattiga i*

anden hos Matt är hos Luk bara de *fattiga*; de som *hungrar och törstar efter rättfärdighet* hos Matt är hos Luk bara de *som hungrar*.

Till skillnad från Matt följs hos Luk saligprisningarna av ett antal verop. Uttrycket *ve* gör inte rättvisa åt grundtexten. Innebörden är snarast (v 24): ”Ack, ni som är rika...”, ”Hur förfärligt för er som är rika...” – alltså mer av beklagande än av fördömande. Faran för de rika är, att de litar mer på sin rikedom än på Gud. När nödens stund kommer, försvinner deras trygghet.

Jesu avståndstagande från *er som skrattar nu*, v 25, har förbryllat. Jesus var, som någon sagt, ingen ”glädjedödare”; han måste själv ha skrattat ofta. Det skratt han här syftar på är troligen det ytliga, kanske även föraktfulla och nedlåtande skrattet. Det är det skrattet som kommer att bytas i sorg och gråt. Beröm är inte alltid självklart äkta eller av godo, v 26.

28. Älska era fiender, 6:27-36. I detta avsnitt uttrycker Jesus samma icke-hatets och icke-våldets etik som vi finner i Matt. Att älska sina fiender och göra gott mot dem som hatar en (v 27), att välsigna dem som förbannar en, att be för dem som skymfar en (v 28), att vända andra kinden till, att ge bort allt utan krav att få tillbaka (v 29-30) tycks sammanfatta ett livsideal som är ouppnåeligt för oss människor. Tog vi dessa ord bokstavligt, som norm för all mänsklig samlevnad, skulle resultatet bli ett samhälle utan gränser och regler. Det är inte detta Jesus efterlyser, utan en livshållning, som innebär frihet från krav på hämnd, vedergällning, compensation och ”millimeterrättvisa”. Vi vinner aldrig någon verklig frihet, om vi i vårt inre inte blir fria från sådana krav. Med sitt eget lidande och offer visar Jesus själv vägen till en sådan livshållning, och han hänvisar till den Gud som själv är *god mot de otacksamma och onda*, v 35.

29. Döm inte, 6:37-42. Jesus utvecklar här samma tema ytterligare. I v 38 pekar han på den lag av ömsesidighet och ”reciprocitet”, som ofrånkomligen råder i livet. Det onda eller goda vi gör får vi på ett eller annat sätt tillbaka. Liknelserna i v 39 och 40 understryker detta ytterligare; är någon fylld av hat och vedergällningslust, kan han inte vägleda någon annan i kärlek och försoning. Liknelsen om flisan och bjälken i v 41-42 belyser det faktum, att proportionerna i våra mellanmänniska problem ofta går förlorade. Bilden i sig är överdriven och en smula grotesk och ger oss en aning om humorn och burleskeriet i en del av Jesu förkunnelse.

30. Varje träd känns igen på sin frukt, 6:43-45. Bilderna i detta avsnitt är inte svårtolkade. Det vanliga talesättet om att en viss ansträngning "burit frukt" kan mycket väl ha sitt ursprung här. Av det som är ont kan inte komma något som är gott. Det andliga livet, liksom livet i naturen, har sina lagar som är ofrånkomliga.

31. Huset på berggrunden och huset på marken, 6:46-49. Med dessa bilder försöker Jesus beskriva en annan av andelivets lagar: Den som hör Guds ord, men inte vågar lägga det till grund för sitt liv, bärs inte av Ordets styrka och kraft utan försvilse – och går kanske rentav under – till följd av allehanda bekymmer och omsorger.

KAPITEL 7

32. En officers tjänare botas, 7:1-10. Grundtextens ordagranna uttryckssätt i v.1: "När han hade fullbordat alla sina ord i folkets öron", är färgat av Gamla Testamentets språk och stil, som påpekas i notapparaten till NT 81. Men det är också en hänvisning till att Jesus hade en bestämd sändning, ett tydligt uppdrag, på samma sätt som GT:s profeter. Han hade vissa budskap att framföra i vissa bestämda situationer.

Officeren, v 2, enligt grundtexten en *kenturion*, var en romersk officer tillhörig den lokala romerska ockupationshären, som var indelad i avdelningar om 100 under högsta ledning av lydkonungen Herodes Antipas. Han var alltså hedning, i romersk tjänst och romersk undersåte, men inte nödvändigtvis romare till nationaliteten. Återigen framträder här en representant för hedningarna, folken utanför det utvalda gudsfolket Israel, som en förebild i tro, ödmjukhet och gudsförtröstan – alltså ett av de typiska dragen hos Luk.

Denne officer måste ha varit högt respekterad av de judiska religiösa ledarna, eftersom han kunde be dem om hjälp att få kontakt med Jesus. I v 4 framgår skälen för deras uppskattning än tydligare.

Officerens ord i v 6 ingår i omarbetad form i den romersk-katolska nattvardsliturgin. Inför mottagandet av nattvarden säger hela församlingen tre gånger i följd, präster såväl som lekmän:

"Herre, jag är inte värdig att du går in under mitt tak.

Men säg blott ett ord, så blir min själ renad."

Den romerske officeren, kenturionen, blir här en förebild för hur den kristne måste erkänna sin egen otillräcklighet inför Guds nåd och kärlek, för att först därefter kunna ta emot dessa ting som gåvor ur Guds hand.

Samtidigt kan kenturionens yttrande ha att göra med att han visste, att rättrogna judar inte utan vidare hade lov att besöka hedningars hus.

Men säg blott ett ord..., v 6. Här liksom genom hela Bibeln framträder tanken, att Gud genom själva sitt *ord* både skapar, förvandlar, helar och frälser. Kraften hos Jesus finns i själva hans ord; något annat behövs inte.

Kenturionen hänvisar till den militära rangordning han tillhör, v 8, och påpekar först att han själv är "en som står under befäl". Kanske är detta en underförstådd antydning om att Jesus själv får sin auktoritet från en högre källa.

Jesus förvånade sig, v 9. I grundtexten används ett starkare ord, som betyder *förundras, häpna*. Återigen möter vi den kritik mot det egna folket Israel, som är kännetecknande för Luk: "inte ens bland israeliter har jag funnit en så stark tro".

KAPITEL 7

33. En änkas son uppväcks i Nain, 7: 11-17. Denna berättelse finns endast hos Luk, fastän andra liknande berättelser återfinns i de andra evangelierna, som t.ex. uppväckandet av Jairus dotter och uppväckandet av Lasaros.

Orten *Nain* nämns ingen annan stans i Bibeln, men man antar att det kan ha varit dagens *Nein*, som ligger c:a en mil sydost om Nasaret, på Hermonbergets sluttning, omkring en dagsresa från Kafarnaum.

Noteringen i v 11, att "mycket folk följde med honom", är en antydning om Jesu växande popularitet vid denna tidpunkt.

Jesu ankomst till Nain sammanfaller med ett begravningsståg, som kommer ut genom stadsporten. Han var den ende sonen, och hans mor var änka – något som visar moderns utsatta situation; hon var nu berövad allt skydd och alla utkomstmöjligheter. Detta förstärker än mer Jesu medlidande med henne, v 13.

Båren, v 14, var troligen inte en bår i vår mening, utan snarare ett slags öppen kista med bårhandtag.

Noteringen i v 14, att Jesus vidrör båren, är inte oviktig. Den visar nämligen, att Jesus här bryter de judiska renhetslagarna; enligt dem medför all beröring med döden rituell orenhet, vilket nödvändiggör särskilda reningsceremonier. Men Jesus till-

lämpar här som i så många andra sammanhang en annan princip: Om observansen av ett bud står i vägen för kärleken, så måste budet ifråga stå tillbaka.

Luk påpekar i v 15, att den nyuppväckte började tala. Liksom i evangeliernas de övriga uppväckelseberättelser återges dock ingenting av vad personen ifråga sade. Det faktum att personen talade visar, att han/hon återvänt till livet vid sina sinnens fulla bruk.

De närvarande fylls av *fruktan*, v 16; ordvalet är här kanske litet missvisande. Det är inte frågan om i betydelsen "rädsla" utan snarare i betydelsen "djup vördnad el. respekt". Lägga märke till att man *prisade Gud* — inte Jesus! Man ser alltså inte Jesus som en i raden av trollkarlar och helbrägdagörare, som också fanns vid denna tid och som tilldrog sig mångas beundran.

Åskådarna kallar här Jesus "en stor profet", v 16. Det visar inte nödvändigtvis att de missförstått vem Jesus var utan uttrycker antagligen endast, att *profet* var det högsta titel man kände till för någon som var sänd av Gud.

34. Johannes Döparens frågor och Jesu svar, 7: 18-35. Detta avsnitt ger en glimt av en dold motsättning, om inte mellan Jesus och Johannes Döparen själva, så i varje fall mellan deras respektive lärjungaskaror. Likaså visar det att Johannes, trots allt, kanske inte varit helt säker på vem Jesus var. Eller åtminstone har Johannes inte helt lyckat övertyga sina lärjungar om att Jesus var den väntade Messias. Han sänder dem därför till Jesus för att de själva skall få fråga honom, v 18-20.

Jesus svarar genom att hänvisa till sina livsbefrämjande gärningar, v 22. Man kan här lägga märke till ordningsföljden: Han räknar upp det han gjort i en stigande skala, och högst upp på listan står uppväckandet av de döda och att "de fattiga får ett glädjebud".

I v 23 finner vi, som på flera andra ställen i evangelierna, påpekandet att Jesus för många är och förblir en för vars skull många "kommer på fall". I den gamla NT-översättningen förekom ordet "stöttesten". I grundtexten används här ordet *skandalizein* = "snubbla, snava, falla" — inte för intet släkt med vårt ord *skandal*.

När Johannes lärjungar gått, vänder sig Jesus till folket med några uttryck, som förmodligen är ett slags "bevingade ord" i den tidens språkbruk i Palestina, v 24-25. Jesus har en hög uppfattning om Johannes Döparen; han är till skillnad från många kringirrande falska profeter inget "strå som vajar för vinden", v 23. Kontrasten mellan å ena sidan Johannes och det han står för och å andra sidan dem "som går i dyrbara

kläder och lever i lyx” och bor i palatsen är återigen ett uttryck för Luk:s sociala patos och hans starka känslor för det fattiga och enkla folket. Johannes lever i yttre hänseende under de torftigaste och anspråkslösaste förhållanden man kan tänka sig. Ändå är han så stor, att *ingen av kvinna född är större än Johannes*, v 28.

Men Johannes uppgift är att vara den som banar väg för Messias ankomst och för Gudsriket. Han är portalgestalten mellan det gamla och det nya förbundets tid. Därför kan Jesus säga, att den ringaste medlemmen i det nya Gudsriket — när det alltså kommer i sin fullkomning med Jesus Kristus — likväl är större än Johannes.

Tullindrivarna, v 29, återkommer som representanter för de hatade, utstötta och föraktade i samhället — alltså dem som Jesus vänder sig till och som låter omvända sig, till skillnad från de förstockade fariseerna. Luk drar sig inte för att framställa fariseerna som så förhärdade, att de t.o.m. fullt medvetet sätter sig över ”Guds vilja med dem”, v 30.

”Hur vi än gör, så väntar ni er att vi skall uppträda på något annat sätt.” Ungefär det försöker Jesus uttrycka beträffande Johannes Döparen och sig själv i avsnittet v 31-35. Orden i v 32 är förmodligen ett citat av en visa som barn brukade sjunga för att retas med andra barn som inte ville vara med dem och leka.

I v 33-34 berörs också en fråga som varit och alltjämt är en smula kontroversiell i den kristna traditionen, nämligen Jesu förhållande till mat och dryck — kanske främst till dryck. Här, liksom på flera andra ställen i evangelierna, framgår ganska klart, att Jesus inte försakade vare sig den mat som dukades fram eller det vin som hölldes upp i bågarna, när de var fest.

Detta innebär naturligtvis icke, att det skulle saknas stöd för en helnykter livshållning i den kristna livssynen — man kan t.ex. hänvisa till Paulus varningar i Ef 5:18 och 1 Thess 5:7-8 liksom hans tanke om kroppen som ett ”tempel åt den Helige Ande”, 1 Kor 6:19 (även om de orden närmast syftar på sexuell otukt). I en tid när alkoholmissbruket skördar stora offer är det på intet sätt oförenligt med kristna livsideal både att för egen del välja och att söka befrämja en helnykter livsstil.

Oaktat detta, kan vi inte med bästa vilja i världen framställa Jesus som en helnykterist. Det har gjorts de mest vidunderliga försök att hävda, att den grekiska grundtextens ord *oinos*, vin, skulle ha en bibetydelse av ”ojäst druvsaft” och att det var sådant Jesus drack vid de fester och gästabad där han deltog, inklusive den sista påskmåltiden i övre salen. Hur väl menade dessa tankar än är, saknar de uppenbart allt stöd i den historiska verkligheten. Det fanns endast två drycker: det beredda vinet

och rent vatten. Jesus följde i dessa avseenden helt och fullt bruken i den kulturmiljö där han levde: Vattnet var vardagsdrycken och vinet var festdrycken. Det är också huvudorsaken till att flertalet kristna i världen inte finner stöd för att helnykterism skulle vara ett bindande påbud i Evangeliet och Nya Testamentets undervisning.

Ordet *visheten* i v 35 stavas med stort V i NT 81 och med litet v i andra bibelöversättningar. När det som i NT 81 skrivs med stort V, är det en markering av att det ses om en återspeglning av en central tankegång i GT:s så kallade vishetslitteratur, bl.a. Ordspråksboken. Där framträder ibland visheten som en självständig yttring av Guds väsen eller en självständig gudomlig kraft. Man har velat se en parallell mellan *Ordet* i Joh 1 ff och *visheten* sådan den framställs i Ords 8:22 ff. Båda framställs som självständiga skaparkrafter, och båda dessa begrepp har också motsvarigheter i samtida grekisk filosofi.

35. Kvinnan som smorde Jesu fötter i Simons hus, 7: 36-50. Denna berättelse har sin motsvarighet i alla de övriga tre evangelierna. Men det finns skillnader, och man är inte helt överens om hur de olika versionerna är relaterade till varandra. Hos Matt och Mark talas det endast om "en kvinna". Hos Joh, där händelsen inträffar strax före påsken och Jesu lidande, är det "den lyssnande Maria" i Lasaros hus som smörjer Jesu fötter. Här hos Luk är det "en kvinna som var en synderska", en prostituerad. Det råder delade meningar om huruvida det är samma berättelse i olika versioner, eller om rentav Matt och Mark återger samma berättelse, Luk en annan och Joh åter en annan.

Kvinnan kommer till fariséns hus med *en flaska balsam*, v 37. Hos Matt, Mark och Joh poängteras det hur dyrbar denna balsam var. Flaskan var troligen en alabasterflaska av en modell som judiska kvinnor ofta bar med sig i ett band runt halsen. Den hade inga handtag utan var försedd med en långsmal flaskhals som bröts av när man behövde använda innehållet.

Man satt inte vid bordet utan låg till bords på romerskt vis, utsträckt på ett slags divaner eller britsar. Innan man lade sig till bords, tog man av sandalerna. Det var alltså lätt för den besökande kvinnan att komma åt Jesu fötter.

Inte bara det faktum att hon var prostituerad, utan också detta att hon släppte ut sitt hår, måste ha verkat oerhört anstötligt på omgivningen; det var uteslutet för judiska kvinnor att göra så offentligt. I sin förtvivlan gör hon det hon känner att hon måste göra, helt utan tanke på hur omgivningen kommer att reagera. Här är det återigen en

utstött och föraktad människa som lyfts fram som föredöme i kontrast mot de egenrättfärdiga fariseerna. Kvinnan är i sin djupa förtvivlan fullt medveten om sin synd — vilket fariseerna inte är — och hon vänder sig nu till Jesus för att bli helad och upprättad.

Farisén Simons reaktion är inte oväntad, och han kan inte tolka det hela på något annat sätt än att Jesus inte förstår vilket slags människa kvinnan är, v 39. Liknelsen i v 41-42 är, som de flesta av Jesu liknelser, avsedd att frammana insikt på ett provocerande sätt.

I v 44-46 förebrår Jesus Simon för att denne underlåtit att visa honom de hedersbetygelser som man brukade visa en hedersgäst. Dit hörde även att smörja gästens huvud, v 46, men inte med dyrbar balsam, som kvinnan gjorde, utan med olivolja.

Fariseernas villfarelse består inte bara i bristen på insikt om den egna synden utan också i bristen på kärlek – det är det underliggande budskapet till Simon i v 47.

Det finns onekligen en påfallande sensualism i hela denna scen, något som ger berättelsen ett drag av mänsklighet som är ett av Luk:s kännetecken.

Som själva höjdpunkten i den serie anstötliga händelser som under en kort stund inträffat i Simons hus kommer så Jesu ord till kvinnan: ”Dina synder är förlåtna”, v 48. Här begår Jesus i fariseernas ögon och öron en ren blasfemi. I själva verket är det ett av de tillfällen då han påtagligast avslöjar innebörden i sin messianska uppgift.

Det är inte genom sina prestationer – kyssarna, tårarna, smörjandet av Jesu fötter – som hon blir förlåten. Jesus säger rent ut vad det handlar om: ”Din tro har hjälpt dig”, v 50.

KAPITEL 8

36. Kvinnorna som följde med Jesus, 8:1-3. Nu verkar det som om Jesus inte längre framträder i synagogorna, kanske därför att motståndet bland de laglärdade och fariseerna ökat. Han tycks nu mest bedriva sin undervisning under öppen himmel.

Omnämmandet av *några kvinnor*, v 2, är viktigt. Rabbimännen vägrade undervisa kvinnor och hänvisade dem till en mycket underordnad plats i det religiösa livet. Återigen bryter Jesus här emot fariseernas principer. ”De tolv” var män, troligen som en anspelning på stamfäderna för Israels tolv stammar, men bland Jesu lärjungar är det ingen tvekan om att det även fanns åtskilliga kvinnor.

Maria, hon från Magdala, v 2. I grundtexten står ordagrant "Maria som kallades Magdalena" (bildat av ett Ortsnamn, *Magdala*, som betyder *torn*). Ibland har man i den kristna traditionen identifierat henne med synderskan i Simons hus i kap. 7. Därav har t.ex. kommit en gammal folklig omskrivning för de prostituerade, "magdale-nor". Det finns dock inget stöd i texterna för den tanken. De *sju demoner* som omnämns i v 2 syftar inte på sexuell otukt utan säger snarast, att Jesus räddat denna Maria från en mycket bekymmerstyngd tillvaro, kanske snarast psykisk sjukdom av något slag.

37. Liknelsen om sådden, 8:4-8. Denna liknelse, traditionellt kallad "liknelsen om fyrahanda sädesåker", finns liksom den efterföljande förklaringen i alla de tre synoptiska evangelierna (Matt, Mark och Luk). Det är således den enda liknelse som Jesus själv förklarar innebörden av.

Återgivandet hos alla tre synoptikerna visar, att denna liknelseberättelse uppfattats som en mycket central del av Jesu undervisning. Den har till syfte att beskriva *Guds rikes hemligheter* (se v 10) och talar om de olika hinder som finns för Guds Ord att slå rot och bära frukt i människors hjärtan.

Det råder delade meningar om hur man skall uppfatta såningsmannens märkliga beteende, som ju kan synas litet vårdslöst och slösaktigt; han sår ju litet här och där, till synes utan att alls tänka på var sådden hamnar. Uppfattar vi det så, är det en bild av att Guds Evangelium är riktat till alla, utan åtskillnad eller beräkning, att Gud "låter sin sol gå upp över onda och goda och låter det regna över rättfärdiga och orättfärdiga" (Matt 5:45). Såningsmannens irrationella beteende är då en illustration till Guds egen "irrationelitet", hans villkorlösa kärlek och omtanke om människor.

En NT-forskare, Bertil Gärtner, har (ifråga om denna liknelses parallell hos Mark) däremot hävdats, att det var just så här man sådde, fullt avsiktligt. Vägen var en upptrampad stig genom åkern. Stigen som såningsmannen gick på skulle efter sådden plöjas upp till åker; därför sådde han avsiktligt även där. "Berghällen", v 6, var en av de kalkklippor, som på sina ställen var dolda under ett tunt jordskikt och som ofta inte blev synliga förrän plojen stötte emot dem. På den del av åkern som legat i träda fanns tistlarna, som skulle ryckas upp och plöjas bort, för att sädeskornen som ströddes ut där skulle kunna tränga ner i jorden. I liknelsen hinner såningsmannen aldrig vidta de åtgärder han planerat. Fåglarna äter upp kornen vid väggkanten redan följande morgon. Tistlarna blir inte tillräckligt uppräckta med rötterna utan kommer

tillbaka som sly och förkväver säden. Och på de sterila kalkklipporna kan ingenting alls växa. På den fruktbara delen av åkermarken blir det däremot "hundrafaldig skörd", v 8.

Hur vi än uppfattar såningsmannens beteende — som irrationellt och tanklöst eller som fullt genomtänkt och planenligt — så är budskapet detsamma: Gud vill att alla människor skall bli frälsta (1 Tim 2:4).

Här, liksom i parallellerna hos Matt och Mark, är det viktigt att påpeka: Såningsmannen är *Jesus Kristus* — och inte den kristna kyrkans förkunnare, lärare eller missionärer!

Hör, du som har öron att höra med, v 8. Jesus uttrycker en erfarenhet som inte är alltför ovanlig när det gäller andliga ting: att det finns människor som förefaller att sakna en mottaglighet för andligt språk och andliga insikter. Jesus fann dessa främst bland fariseerna och deras anhängare, men de har funnits i alla tider och alla kulturer. Alla troende kristna får emellanåt uppleva denna andliga "dövhet" i mötet med vissa människor.

38. Liknelsernas syfte, 8:9-10. Här finner vi egentligen bara en vidareutveckling av det som Jesus sagt i det föregående, fastän det nu uttrycks än mer drastiskt. Lärjungarna är särskilt utvalda av Jesus. De har "gåvan att lära känna Guds rikes hemligheter", de har det "andliga örat", mottagligheten för de insikter som Jesus förmedlar i sin undervisning. De andra är de som på ett eller annat sätt inte är beredda att sätta sig in i berättelsens djupare innebörd. Jesus citerar här Jesaja 8:9-10: "Gå och säg till detta folk: 'Ni skall höra men ingenting förstå, ni skall se men ingenting fatta.' Förstocka detta folk, täpp till deras öron, täck för deras ögon, så att de ingenting ser, ingenting hör, ingenting förstår och inte vänder om och blir botade" (Bibel 2000).

Liknelser har en dubbel funktion: de både uppenbarar och döljer sanningar. För de ärliga sökarna, för dem som är beredda att göra sig besväret att gå inunder ytan, uppenbarar de en djupare mening. För dem som nöjer sig med att bara ytligt lyssna till "storyn" döljer de sin egentliga innebörd. Det Jesus säger i v 10 – och som vid ett första påseende kan synas ganska grymt och diskriminerande – är alltså i grunden bara ett konstaterande av ett faktum som redan Gamla Testamentets profeter visste: att somliga är öppna för Guds Ords tilltal, andra inte.

39. Tolkning av liknelsen om sådden, 8:11-15. Detta är, som sagt, enda exemplet på hur Jesus uttolkar en liknelse för sina åhörare. Man antar alltså på goda grunder, att denna liknelse har intagit en viktig plats i Jesu undervisning.

Av de ”fyra handa sädesåkrarna” är det alltså de tre första – väggkanten, berghäl-
len och tistlarna – som beskriver olika slags hinder för att ta till sig budskapet och
komma till en levande tro:

1. Ordet får aldrig en chans att slå rot; genast distraheras människan av annat som får Guds Ord att framstå som ointressant eller oväsentligt för henne (fåglarna äter genast upp de utsådda kornen), v 5 – v 12.
2. Ordet tas emot med glädje och entusiasm, men när lärjungaskapet visar sig ha ett pris – i form av förföljelser, prövningar och lidanden – ger man upp (sådden som föll på ”berghällen” med den tunna jorden och sveddes bort av solen), v 6 – v 13.
3. Ordet tas emot allvarligt och uppriktigt, men omsorgerna om materiella ting tar överhanden över omsorgen om själen (sådden som föll bland tistlarna och förkvävdes), v 7 – v 14.

40. Liknelsen om lampan, 8:16-18. Här har vi ännu ett exempel på en liknelse som blivit ett bevingat ord i språket: ”att sätta sitt ljus under skäppan” (eller t.o.m. ”under ena skäppan” som det kunde stå i den gamla kyrkobibeln fram till 1917).

Som folkligt talesätt används ju detta uttryck mest i betydelsen att man inte skall dölja sin begåvning eller sina talanger, men här handlar det om lärjungens kallelse att inte dölja sin tro utan vittna om den inför världen.

Detta leder fram till tanken i v 17, som pekar fram emot domens dag, då allt dolt skall bli synligt. Dessa kända ord i v 17 citerades för övrigt av Winston Churchill i ett radiotal under andra världskriget, då nyheterna om nazisternas massmord på judarna i Tyskland och de ockuperade områdena börjat sippra ut.

Jesusordet i v 18 är också ofta citerat – och väcker ofta också upprörda reaktioner! Naturligtvis skall det inte uppfattas som en legitimering av en orättfärdig samhällsordning, där de rika utarmar de fattiga – allra minst här i det mest ”samhällstillvända” av de fyra evangelierna. Jesus uttrycker här egentligen samma tanke som i

Jesaja-citatet i v10: Om vi använder det Gud ger oss, ger det växt och bär frukt; låter vi det ligga obrukat, tas det ifrån oss, fastän vi kanske i vår självsäkerhet trodde oss äga det – och då blir förlusten total. Och att somliga tar emot Guds Ord på just det sättet, och andra inte, är ett faktum vars djupare orsaker vi aldrig i detta livet kan få ett svar på.

41. Jesu verkliga släktingar, 8:19-21. Denna episod återges i alla de tre synoptiska evangelierna (Matt, Mark och Luk). Jesus blir uppsökt av sin familj, som tydligen börjat oroa sig för honom (hos Matt: "De stod utanför och ville tala med honom", Matt 12:46). Hans avvisande svar har säkerligen varit till anstöt för många kristna, inte minst i urkyrkan. Det kan ju rentav tyckas som om Jesus här uppmanar till brott mot Guds fjärde bud (2 Mos 20:12). Och helt säkert går det emot de ideal om föräldravördnad och familjesammanhållning som rådde i Jesu och hans lärjungars samtid och som funnits inom kristendomen alltsedan dess. Vissa extrema sekter har också utnyttjat dessa Jesusord på ett hänsynslöst sätt.

Det kan inte råda någon tvekan om att denna episod är fullt autentisk. Att den återfinns i de tre första evangelierna och just att den är så anstötlig, vittnar starkt om äktheten. Jesus hade en kallelse som tvang honom att sätta de jordiska familjebanden i andra hand. Men episoden kan också ses mot bakgrunden av situationen i urkyrkan: att bekännelse till tron på Jesus Kristus ofta innebar en brytning med den egna familjen. Och dessa hårda villkor för kristen tro har återkommit i många sammanhang och i många skeden under den kristna kyrkans historia.

42. Stormen tystas, 8:22-25. Det är knappast en djärv gissning, att den kända bilden av kyrkan som ett skepp har sin grund i denna episod, vid sidan av berättelsen om Noas ark i 1 Mos. Kyrkan är "frälsningens ark", men hon lever också helt och hållet i kraft av tron på sin Herre Jesus Kristus. Utan den tron och tilliten går hon under, liksom lärjungarnas båt höll på att göra den gången.

Sjön ifråga är den Galileiska sjön/Gennesarets sjö, och berättelsens yttre ram återspeglar området geografi. Kalla luftströmmar rusar ibland från de branta höjderna ner i den varma sjösänkan, som ligger c:a 200 meter under havsytan. Då uppstår just sådana plötsliga och våldsamma stormvindar som skildras här.

Luk:s syfte med denna berättelse är knappast att framställa Jesus som en märklig trollkarl och magiker utan att visa, att han är Guds Son; och i denna egenkap är han också under sin jordevandring herre över skapelsen. Med sitt blotta ord

tvingar han naturens krafter till lydnad. Själva sjön är här, liksom i GT (1 Mos 1:2), en symbol för "kaos-makten, den onda makt som ständigt hotar fördärva Guds skapelse och sätter sig upp emot hans ordningar" (Gärtner). Liksom Gud gjorde i skapelsens början, bringar Jesus här ordning, mening och balans i kaos och förvirring,

Jesus förebrår här lärjungarna för deras bristande tro, v 25, liksom han gör i flera andra sammanhang. Och deras uttryck för undran och förvirring i samma vers känner vi igen från andra situationer i evangelierna. De har ännu inte förstått "messias-hemligheten" utan ställer t.o.m. rent ut frågan, *vem han är*, v 25.

43. Den besatte och svinahjorden, 8:26-39. Platsangivelsen är här oklar och anges olika i alla tre synoptiska evangelierna: Matt "Gadaras område" 8:28, Mark "trakten av Gerasa" 5:1, och här i Luk "närheten av Gergesa".

Två inslag i scenen visar dock med all tydlighet, att händelsen utspelar sig på hedniskt område, utanför det israeliska kärnlandet. Det första är den besatte mannen som inte hade någon bostad utan bodde "bland gravarna", v 27. För judarna var gravplatserna orena, och att ha sin boplatz där skulle aldrig ha tillåtits. Det andra är svinhjorden och svinherdarna i v 33-34. Svin var för judarna bland de orenaste av alla orena djur. De förekom helt enkelt inte på judisk mark, och inga judiska lantbrukare höll svin som boskap.

Det har förts många diskussioner om hur denna märkliga episod skall tolkas. Mycket i skildringen pekar på att det är en ögonvittnesskildring: våldsamheten i mannens sjukliga uppträdande, miljöbeskrivningen. Även det absurt dramatiska i händelsen med svinen talar för, att det är en händelse med historisk bakgrund.

Vad har du med mig att göra...? v 28. Jesus har fått den frågan förr, nämligen i Kafarnaums synagoga, 4:34. Grundtextens formulering betyder dock ordagrant: "Vad har du och jag gemensamt?"

Mannens reaktion mot Jesus är inte aggressiv utan närmast undergiven. Han faller ner inför Jesu fötter och ställer sin fråga, som uttrycker demonernas fruktan för att åter bli fördrivna och "hemlösa". Denna fråga understryks ännu kraftigare av mannens vädjan: "Plåga mig inte!", v 28. Enligt tidens judiska föreställningar blev onda andar utlämnade åt den slutgiltiga plågan och undergången, när de drevs ut ur sina offer, v 31.

"Legion", v 30. En legion var en romersk truppstyrka på omkring 6000 man. I vår tids psykiatri har man observerat ett sjukdomstillstånd som fått namnet "multiple

personality”, en klyvning i ett stort antal ”konkurrerande” personligheter. Det är ett tillstånd som medför svåra och våldsamma ångesttillstånd hos den sjuke, och denna berättelse hos Matt, Mark och Luk skulle rentav kunna ses som en fallbeskrivning. Jesus frågar rakt och enkelt efter mannens namn, alltså efter hans *identitet*. Mannens svar uttrycker hans totala viljesplittring; han är styrd av ett otal personligheter och viljor, här ”orena andar”, som kämpar om herraväldet i hans inre.

Om episoden med svinen för oss verkar grym eller anstötlig, så var den knappast det för judar. De orena andarna ber Jesus, att han skall skicka dem in i en ”bo-ning” som redan är oren, nämligen just svinen.

Herdarna, v 31 ff, går och berättar vad de upplevt och skapar sensation med sin nyhet. Folk strömmar till och får se den besatte, som de säkert många gånger förr sett i hans sjuka tillstånd. Nu får de se honom ”klädd och vid sina sinnen”, v 35. Det enda ögonvittnena förstod av händelsen var själva dramatiken och skadegörelsen mot boskapen. Innebörden i det Jesus gjort förstod de inte, och de kom därför inte till tro. De bara uppmanar Jesus att ge sig iväg från deras område, kanske mest av rädsla för att han ytterligare skall hindra dem i deras näringsidkande.

Den tidigare besatte mannen kom däremot till tro och ville tydligen bli Jesu lärjunge, v 38, men Jesus avböjer detta, märkligt nog. Kanske beror det på att mannen är icke-jude och att tiden ännu inte är mogen för hedningarna att fullt ut nås av Jesu budskap. Däremot låter han mannen indirekt bli ett redskap för spridningen av detta budskap, då han uppmanar honom att gå hem till sin by och berätta vad Gud gjort med honom. Här gäller alltså inte ”messiashemligheten”.

44. En synagogföreståndares dotter uppväcks. Kvinnan med blödningsar. **8:40-56.** Här är återigen platsangivelsen oklar; kanske har Jesus nu återvänt till Kafarnaum.

En *föreståndare för synagogan*, v 41, var en högt uppsatt person i samhället. Hans uppgift var att leda synagogans gudstjänster och att ansvara för själva synagogbyggnaden. Titeln synagogföreståndare kunde ges som ett slags hedersutmärkelse, utan särskilda förpliktelser.

Det är säkerligen något ganska uppseendeväckande som här inträffar, när synagogföreståndaren Jairos här kastar sig för Jesu fötter och ber om hans hjälp. Det vittnar inte bara om hans nöd för den dödssjuka dottern, utan också om den vördnad och respekt som Jesus faktiskt mötte hos många judar.

På väg till synagogföreståndarens hem blir så Jesus fördröjd av en stor folkhop som tränger sig på honom. I trängseln inträffar episoden med "en kvinna som hade lidit av blödningar i tolv år", v 43, alltså troligen svåra och onormala menstruationsbesvär. Hon närmar sig Jesus på ett ängsligt sätt, v 44, vilket har sin bakgrund i att hennes sjukdom enligt Mose lag ådragit henne en orenhetsförklaring, 3 Mos 15:25. Hon var i sitt tillstånd helt enkelt förbjuden att komma i närheten av andra människor. Detta att hon "gjort av med allt hon ägde på läkare men inte lyckats bli botad av någon", v 43, betonar ytterligare kraften i Jesu gärning.

Hela scenen med beröringen och den botande "kraften" genom Jesu mantel, v 46, är kännetecknande för den miljö där det hela utspelar sig. Det fanns många helbrägdagörare som ansågs besitta helande "kraft" (gr. *dynamis*); jfr. berättelsen om trollkarlen Simon i Apg 8:9-23. Men här är det inte fråga om den opersonliga trolldomskraft som olika helbrägdagörare förmedlade och oftast inte själva hade någon kontroll över. Jesus besitter Guds kraft, och han använder denna kraft med stor urskillning.

I detta fall "töms" Jesus på denna kraft i ett ögonblick, då han inte själv har kontrollen, v 45-46. Men han märker genast vad som sker och vill veta vem som rört vid honom. Lärjungarna förstår inte frågan utan tycker att Jesu undran är helt orimlig, v 45.

När kvinnan förstod, att Jesus sökte efter henne, *kom hon darrande fram*, v 47, troligen därför att hon med sin handling brutit mot den stränga mosaiska renhetslagen. Men det bekymrar inte Jesus; han bara bekräftar att hennes helande är definitivt.

Denna underberättelse bekräftar på nytt, att Jesus aldrig "ställer upp på" att utföra spektakulära under och tecken för deras egen skull. Det finns alltid ett samband mellan Jesu under och mottagarens *tro*, något som kanske framgår än tydligare i den följande berättelsen om Jairos dotter. Till den blödningsdrabbade kvinnan säger Jesus uttryckligen: "Din *tro* har hjälpt dig", v 48.

Efter detta mellanspel kommer budet om att synagogföreståndarens dotter redan är död och att han inte mer skall besvara Jesus, v 49. Återigen framhäver Jesus det som är den yttersta förutsättningen för hans tecken och under: *Var inte rädd, tro bara*, v 50.

I sorgehuset råder den högljudda sorgestämning som var och alltiämt är bruklig i Mellanöstern strax efter ett dödsfall. Gråten och klagan var naturligtvis i första hand

spontana sorgereaktioner men ingick även till viss del i ett formaliserat sorgeritual. Vid dödsfall brukade man tillkalla särskilda gråterskor (vilket förekommer än idag), som med sin gråt och klagan hade den psykologiskt välgörande funktionen att hjälpa de kanske ännu chockade anhöriga att komma igång med sorgprocessen. Matt nämner både dessa ("den klagande hopen") och särskilda flöjtspelare, som med sina sorgemelodier och sorgesånger hjälpte och tröstade de sörjande, Matt 9:23. Att besöka ett sorgehus och delta i sorgen räknades som en mycket förtjänstfull gärning.

När Jesus kommer till synagogföreståndarens hus, säger han att flickan inte är död, utan bara sover. Man har på sina håll velat ta fasta på detta uttryck och menat, att flickan befann sig i något slags djup koma. Här, v 53, och hos Matt 9:18 sägs det dock klart och tydligt, att flickan faktiskt var död. Evangelisterna torde alltså vara helt eniga om, att Jairos dotter verkligen var död i det ögonblick då Jesus trädde in i huset. Jesus använder i grundtexten ett uttryck, gr. *katheudei*, vars betydelse är svävande; det kan syfta på vanlig sömn, och det kan också vara en anspelning på döden, som ofta liknades vid en sömn, jfr, berättelsen om Lasaros uppväckande, Joh 11:11-14.

Då skrattade de åt honom, v 52. Ordet i grundtexten betyder egentligen *hån-skratta, förlöjliga*. I svår sorg kan de mest skiftande känslor och känslouttryck trängas om utrymmet. Men här visar detta också, att de församlade inte alls kunde tro på att Jesus var herre över döden.

Luk beskriver sedan på ett mycket enkelt sätt hur Jesus uppväcker flickan. Kännetecknande för Luk är också omsorgen om de vardagsnära tingen, som när han säger till om att flickan skall få något att äta, v 55. Uttrycket att flickans *ande* återvände, v 55, leder tanken till skapelseberättelsen, 1 Mos 2:7. Jesus ger flickan livet åter med samma skapelsekraft som den Gud använde vid människans skapelse.

Underberättelserna i evangelierna är generellt sett mycket kortfattade och oftast fria från utbroderande detaljer ägnade att förhärliga Jesus. Det gäller i synnerhet skildringen av flickans uppväckande. Hos Mark och Matt finns bara detta exempel på uppväckande av en död. Luk har ytterligare den föregående berättelsen om änkans son i Nain, 7:11-17, och Joh berättar om Lasaros uppväckande, Joh 11:1 ff. Något överflöd av uppväckandeberättelser finns alltså inte i evangelierna; de är ganska restriktiva på den punkten. Vi kan ha olika svårt eller lätt för att tro på dessa berättelsers historiska bakgrund. Deras budskap är dock gemensamt och tydligt: Gud är all-

tid, även i den värld som är hemsökt av sjukdomarnas, olyckornas och lidandenas onda krafter, den som har sista ordet ifråga om liv och död.

KAPITEL 9

45. De tolv sänds ut, 9: 1-6. Här framträder för första gången sedan 6:12 ff de tolv apostlarna, de lärjungar som Jesus gav ett särskilt uppdrag. Att Jesus här *kallade samman* dem, v 1, är en antydning om, att de troligen inte alltid var tillsammans och följdes åt. Många av dem hade hem och familjer i Kafarnaum (däribland Petrus), och det är troligt att de tillbringade en del tid i sina hem.

När Jesus nu kallar dem till sig, är det för att "delegera" vidare till dem den makt och det uppdrag som han själv fått: att driva ut demoner och bota sjukdomar (d.v.s. bota psykisk och fysisk sjukdom) och att förkunna Guds rike.

Jesus ger nu detaljerade instruktioner om hur de skall förbereda sig för sina resor runt om i städer och byar. De skall inte ha någon onödig packning med sig, inte ens så mycket som ansågs normalt vid resor av detta slag. De skall ha förbehållslös tillit till att Gud sörjer i fullt mått för deras timliga väl.

Berättelsen om utsändandet av de tolv finns i alla de tre synoptiska evangelierna. Alla tre nämner också Jesu märkliga ord om hur de skall bete sig om de blir avvissade, v 5, nämligen att de skall gå bort från staden och *skaka bort dess damm från era fötter*. Detta var ingenting som Jesus själv hittat på, utan en gammal judisk symbolisk gest: När en from jude återvände till Israel från en resa i utlandet, skulle han skaka av sig det damm som samlats under hans fötter eller sandaler, innan han åter beträdde det Heliga Landets jord; detta för att ingenting av den hedniska världens orenhet skulle få besudla den heliga fädernejorden. När nu lärjungarna uppmanas att göra samma sak, uttrycker detta deras avståndstagande från alla dem, judar eller hedningar, som avvisar budskapet.

46. Johannes döparens död, 9:7-9. Vid denna tidpunkt hade alltså Johannes Döparen redan blivit avrättad. Luk nämner ingenting om hur det gick till eller om orsaken (bortsett från en kort notis i 3:19-20). Matt och Mark är desto utförligare.

Här får vi ytterligare en bild av den förvirring som på vissa håll tycks ha rått beträffande förhållandet mellan Johannes Döparen och Jesus (jfr 7:18-28). Tydligen hade det bl.a. spritt sig ett rykte att Jesus var den återuppståndne Johannes. Herodes intresse för saken var knappast andligt betingat, utan snarare föranlett av den

ständiga misstanken om uppror och motstånd mot den romerska kolonialmakt, vars högste företrädare han var i Galileen.

47. Mat åt fem tusen. 9:10-17. Bispisningsunder återges i alla fyra evangelierna; i Matt och Mark återges vardera två, i Luk och Joh vardera ett. Vid sidan av uppståndelsen är detta således den enda underberättelse som finns återgiven i alla de fyra evangelierna. Det visar rätt tydligt, att denna berättelse hade en mycket stark ställning i urkyrkan. Här som i alla underberättelser ställs vi kanske inför det intellektuella problemet hur dessa skall värderas historiskt. Vad vi än tror och tänker om just detta, är det dock ingen tvekan om, att den tidiga kyrkan, generationen efter Jesus och apostlarna, såg denna händelse som en manifestation av Jesu kraft att utföra verkliga undergärningar. Men som i så gott som alla bibeltexter finns även här flera betydelseskikt. Vi ser i skildringen av bispisningsundret t.ex. ett tydligt förbådande av nattvarden, kanske rentav en teologisk tolkning av den: hur denna måltid inbegriper alla, rik och fattig, och hur den förmedlar Guds närvarande nåd och kärlek i överflöd. Vissa av formuleringarna i texten kan ses som direkta anspelningar på nattvarens instiftelse – se t.ex. v 16! Det har under kristendomens historia t.o.m. förekommit, att nattvarden firats med inte bara bröd och vin utan även fisk! De protestantiska valdenserna i norra Italien (med ursprung i 1300-talet) har för mycket länge sedan firat nattvard på just detta sätt. Mycket tyder på att de tidigaste kristna såg nattvarden som grundad inte enbart i berättelsen om Jesu sista måltid med lärjungarna i den ”övre salen” i Jerusalem, utan också i berättelsen om bispisningsundret.

I v 17 finner vi en detalj, som de flesta kommentatorer förbigår: notisen om att det överblivna samlades i *tolv korgar*. Sådana här små och till synes obetydliga notiser är helt säkert inte tillkomna av en tillfällighet. De bär på informationer som vi kanske inte kan vinna full klarhet om, men som vi ändå bör stanna inför. Tolvtalet finner vi i apostlakretsen, där det utan tvivel bildar ett slags pendang till Israels tolv stammar och dess stamfäder. De tolv apostlarna har blivit stamfäder för det Nya Israel, Jesu Kristi kyrka på jorden. I de tolv korgarna samlas nu det aldrig sinande överflöd av nåd, försoning och kärlek, som Gud vill ge som arv åt det Nya Israel, sin kyrka av både judar och hedningar. Det är av denna nåd som kyrkan har att leva till tidens slut.

48. Petrus kallar Jesus för Messias. Första förutsägelsen om Människosonens lidande. 9:18-22. Alla de tre synoptiska evangelierna skildrar på litet varierande sätt denna händelse, då Jesus ville sätta sina lärjungar på prov för att se om de förstått vem han var. Hos alla tre är det Simon Petrus som är den klarseende och bekänner sin tro, att Jesus är den väntade Messias. Matt är utförligast och innehåller Jesu positiva bekräftelse av Petrus bekännelse, Matt 16:18. Hos Mark och här hos Luk kommer aldrig någon sådan positiv reaktion från Jesu sida. Tvärtom blir Jesus här uppenbart rädd för att "messiashemligheten" skall avslöjas för tidigt, och han förbjuder strängt lärjungarna att avslöja denna hemlighet för någon, v 21.

Alla fyra evangelierna är enstämmiga ifråga om Jesu eget medvetande om sitt förestående lidande, och alla fyra vittnar om hur Jesus vid olika tillfällen förutsade för sina lärjungar vad som skulle hända. I omedelbar anslutning till sitt förbud mot att avslöja "Messiashemligheten" kommer här Jesus med sin första lidandesförutsägelse, v 22.

49. Lärjungeskapets krav, 9:23-27. Detta är första gången som Luk nämner ordet *kors* (v 23). För oss är det fråga om en symbol, men för Jesus och hans samtida var bilden av en man som bar sitt kors mycket välbekant från det verkliga livet. De hade sett denna syn många gånger: en man på väg till avrättningsplatsen, bärande på sitt eget avrättningsredskap, på väg till det mest förödmjukande av alla dödsstraff. De visste att detta var en vandring, från vilken det inte fanns någon väg tillbaka. Därför blir det krav Jesus här ställer så definitivt: från vandringen med Jesus finns det ingen väg tillbaka, och det är en väg som aldrig i detta livet når sitt slutmål, utan som *varje dag*, v 23, innebär prövningar och försakelser. Det är detta som Martin Luther beskriver som den kristnes "dagliga bot"; en process som i detta livet aldrig är avslutad och definitiv utan som fortgår beständigt.

Jesu ord i v 24-25 är med sina parallellställen i de övriga tre evangelierna ett av de mest centrala i hans förkunnelse. Fornkyrkans lärare och förkunnare talade om denna sida av det kristna livet som *kénosis*, självutblottelsens väg. Samma motiv återkommer många gånger i Jesu förkunnelse och med olika slags bildspråk, t.ex. orden om "vetekornets lag" i Joh 12:24. Den ständigt återkommande tanken är här, att livet i Jesu efterföljd i någon mening måste medföra, att det egna jaget måste dö bort för att bereda plats för en större verklighet: den som aposteln Paulus beskriver när han säger: "Men jag lever, fast inte längre jag själv, det är Kristus som lever i

mig.” (Gal 2:20.) Priset för att vinna ära och berömmelse i världens ögon kan bli att ”mista sig själv”, att förlora sin verkliga identitet och sina ankarfästen i tro och gudsförtröstan. Mot detta självcentrerade ”självförverkligande” ställer Jesus en process, som kanske innebär att man till sist når fram till en insikt om det egna totala beroendet av en nåd och en sinnesfrid, som man aldrig kan förvärva med sina egna ansträngningar.

De skarpa orden i v 26 återspeglar med all säkerhet de svåra förhållanden som urkyrkan levde under. Att stå upp för sin tro, att inte ”skämmas” för Människosonen, kunde vara liktydigt med förföljelse, diskriminering och kanske död. Utan modiga vittnen skulle den unga kyrkan inte ha överlevt.

Den ganska svårtydda notisen i v 27 har vållat mycket diskussion. Främst gäller kanske frågan, vad Jesus enligt Luk här avser med *Guds rike*. En tolkning skulle kunna vara, att det syftar fram mot den första pingstdagen och Andens utgjutande över apostlarna i Jerusalem, men ”poängen” i påståendet är ändå svår att få grepp om.

50. Jesus på härlighetens berg, 9:28-36. Denna händelse skildras endast i de tre synoptiska evangelierna med har en viss motsvarighet i notisen i Joh 1:14. Den har genom hela kristenhetens historia betraktats som en viktig tilldragelse i Jesu livsberättelse. I vårt kyrkoår ägnas den en särskild söndag, Kristi Förklarings dag. Exakt vad som skedde kan vi inte veta, men det är helt uppenbart att de lärjungar som var närvarande på ett mycket påtagligt sätt fick erfara hur Jesu gudomliga natur uppenbarades för deras syn och hörsel. Det händer strax innan Jesus påbörjar sin sista vandring mot korsets lidande och blir därigenom ett slags ”invigning” till den väg som nu förestår honom.

Berget ifråga, v 28, anses av traditionen vara berget Tabor, men Hermonberget ligger geografiskt närmare till hands. Ingen av evangelisterna har dock ansett denna detalj viktig; Matt och Mark talar bara om ”ett högt berg”. Karakteristiskt för Luk är att han, till skillnad från Matt och Mark, tillägger att Jesus gick dit upp *för att be*.

Mose är laggivaren och *Elia* är den store representanten för profeternas skara. Tillsammans med Jesus ger de en bild av frälsningens fullkomning. Endast Luk nämner att de samtalar om hans *utgång ur världen*, d.v.s. hans förestående död. Grundtextens ord för *uttåg*, gr. *exodos*, är samma ord som betecknar uttåget ur Egypten.

På samma sätt som Mose befriade Israels folk ur träldomen i Egypten kommer nu Jesus att föra ut människosläktet ur syndens och skuldens träldom.

Notisen att lärjungarna fallit i djup sömn, v 32, leder tankarna till berättelsen om stunden i Getsemane, 22:45.

Petrus ord till Jesus i v 33 kan också översättas: "här är gott för oss att vara", vilket gör innebörden klarare. Lärjungarna är överväldigade över vad de fått vara med om, och Petrus vill att detta tillstånd, denna förändrigade gemenskap med Jesus, Mose och Elia, fjärran från världens larm och bekymmer, skall bestå för alltid. Ordet i grundtexten för hydda, *skene*, betyder egentligen tält eller tabernakel.

Guds röst ur molnet i v 35 är en återklang av Jesu dop i Jordan, 3:22. På nytt uppenbarar Gud själv i ett direkt tilltal vem Jesus är.

"Messiashemligheten" gör sig åter påmind i v 36; än är det inte tid för apostlarna att fullt ut avslöja Jesu sanna natur.

De blev alltså inte kvar på förklaringsberget för alltid, utan bara en dag — se v 37!

51. En pojke med fallandesjuka botas, 9:37-43. "Fallandesjukan", som det står i rubriken, är av beskrivningen att döma epilepsi, en sjukdom som man haft varierande inställning till i olika tider och på olika platser. Bland araber ansågs den under antiken vara en "helig" sjukdom, ett tecken på en stark uppfyllelse av en gudomlig kraft. Det framgår bl.a. av hur historiens kanske mest berömde epileptiker, profeten Muhammed, betraktades av sina efterföljare.

I Palestina på lärjungarnas och Jesu tid ansågs den dock som ett av många uttryck för demonisk besatthet. Det fall som beskrivs här tycks ha varit särskilt svårt. Den sjuke pojken tycks oupphörligen ha drabbats av svåra anfall.

Huvudpoängen i denna helandeberättelse ligger inte i själva botandet, utan i lärjungarnas misslyckande och Jesu ilska förebråelse mot dem, v 41. De har ju en kort tid innan (se v 1-2 i samma kapitel) utrustats av Jesus med såväl förmågan som mandatet att just bota sjukdomar. När detta nu misslyckas, sätter Jesus omedelbart fingret på orsaken: deras bristande tro.

Jesu underverk har, som vi tidigare påpekat, alltid ett samband med den levande tron på honom och hans budskap. Detta skiljer på en avgörande punkt Jesus och hans lärjungar från de många kringresande helbrägdagörare som också fanns vid denna tid och som bara agerade i kraft av sig själva och för att vinna egen ära och

berömmelse. När Jesus och hans lärjungar botar, är tron en förutsättning, och det sker aldrig för att vinna egen ära utan för att visa på *Guds storhet*, v 43.

52. Andra förutsägelsen om Människosonens lidande, 9:43b – 45. Ännu en gång talar Jesus om sitt förestående lidande, men inte heller denna gång förstår lärjungarna vad han menar. Kanske vet Jesus att de inte heller nu skall förstå, men han ber dem enträget att lägga just detta på minnet, v 44 (ordagrant: "Lägg i era öron det jag nu skall säga"). Men tiden är ännu inte inne för att hemligheten helt skall avslöjas, v 45.

53. Vem är störst? 9:46-48. Lärjungarnas fåfänga tvistande om sin inbördes rang och storhet återges på flera ställen i både Matt, Mark och Luk. Det tycks ha varit ett återkommande tema (se bl.a. 22:24!). Här svarar Jesus med att ställa fram ett barn som förebild och med att säga att *den som är minst av er alla, han är stor*, v 48; i 22:27 säger han att "den som är ledare skall vara som tjänaren".

Missförstår man detta, kan det uppfattas som en uppmaning till ett slags ständig "falsk blygsamhet" – vilket naturligtvis också kan förekomma. Men det Jesus här vill ha sagt är att allt ledarskap och all mänsklig "storhet" är en återspeglning av ett beroende av någonting högre och större än en själv, och det är detta som lärjungarna tycks glömma.

54. Underverk i Jesu namn, 9:49-50. Här ser vi ett exempel på hur lärjungarna hade gripits av ett slags "gruppegöism". Eftersom de personligen följde Jesus, ansåg de sig ha "monopol" på det Jesus gett dem i uppdrag att göra. Jesu svar i v 50 är avväpnande. Överfört till vår egen verklighet kan det ses som ett kraftfullt argument för ett gott ekumeniskt förhållande mellan kyrkorna och samfunden: "Den som inte är emot Kristus, han är för honom." Vi kanske går olika vägar, men den gemensamma grunden är det helt avgörande.

55. I en samarisk by, 9:51-56. Vi ser i evangelierna flera exempel på, att Jesus intog en helt annan inställning till de "kätterska" samarierna än vad framförallt fariseerna och de skriftlärdade judarna gjorde. Bara att beträda samariskt område var otänkbart för de fromma fariseiska judarna; hela Samarien betraktades av dem som kultiskt orent. Notisen i v 53 visar på en av de avgörande skillnaderna mellan judisk och

samarisk religion. För samarierna var det berget Gerissim, inte Jerusalem och dess tempel, som var den heliga kultplatsen och pilgrimsmålet.

Lärjungarna blir upprörda över att samarierna avvisar dem, men Jesus visar tvärtom förståelse och tillrättavisar sina lärjungar, v 55. De skall slutföra sitt missionsuppdrag i Samarien, trots den avvisande hållningen.

Ordväxlingen i v 57-58 mellan en okänd man och Jesus kan verka litet förbryllande. Jesu svar i v 58 uttrycker förmodligen misstanken, att mannen ifråga tagit litet för lättvindigt på vad det innebär att vara en Jesu lärjunge. Det finns ingenting glamoröst eller spektakulärt i att följa Jesus, däremot åtskilligt av försakelser ifråga om yttre ting.

De hårda ord Jesus riktar till de båda män som han förgäves söker kalla till lärjungar i v 59-62 har blivit bevingade, inte minst v 60: *Låt de döda begrava sina döda*. Innebörden är densamma i v 62: Det finns i lärjungeskapet en riktning *framåt*, som hindras av jordiska omsorger. Här finns också en slående och ganska gripande parallell till berättelsen om Lots hustru i 1 Mos 19:26, hon som såg sig tillbaka och blev en saltstod. En bild av förstelning och död.

KAPITEL 10

56. De sjuttio två sänds ut, 10: 1-12. Beteckningen *Herren* för Jesus, v 1, förekommer endast i Luk och Joh samt i Paulusbreven men visar tydligt urkyrkans inställning till Jesu person: att han var Guds Son och ett med Gud själv. Urkyrkans trosbekännelse bestod av två ord: *Iesus Kyrios* = "Jesus är Herre(n)" eller bara "Jesus Herren". Vårt ord *kyrka* kommer av gr. *kyriakê*, ett adjektiv som är bildat av just ordet *kyrios*, herre, och betyder alltså "hon som tillhör Herren".

Vi har i 6:13-16 sett hur Jesus bland sina lärjungar utvalde tolv till en särskild uppgift och med det särskilda namnet *apostlar*, sändebud. Här utvidgas kretsen av dem som ges särskilda uppdrag till sjuttio två. Vissa handskrifter talar om bara *sjuttio*, men i vardera fallet handlar det om en symbolisk bild av antalet nationer och folk i världen, kanske en anspelning på berättelsen i 1 Mos 10.

Skörden är stor..., v. 2. Här, liksom i så många andra sammanhang, använder Jesus ett bildspråk som är hämtat från lantbruket, en verklighet de allra flesta var förtrogna med. Skörden är det arbete som förestår dem, att "arbetarna är få" betyder att det hela brådskar. Men det är inte heller meningen att de skall lita helt till sin egen kraft, utan de måste minnas att allt sist och slutligen ligger i händerna på *skördens herre*.

Också bilden av *lammen* och *vargarna*, v 3, knyter an till det välbekanta lantbruket och uttrycker det riskfyllda och svåra i lärjungarnas uppdrag: de går ut i en värld som i stor utsträckning är fientligt inställd till dem. Ingen herde sänder ju in sina lamm bland vargar, men Jesus måste göra det; farorna, lidandena, förföljelserna och offren kommer att visa sig vara oundvikliga – och den erfarenheten hade man ju i urkyrkan, där evangelierna kom till.

De praktiska anvisningarna i v 4 understryker två saker: lärjungarna skall inte släpa med sig onödiga materiella ting; Gud kommer att sörja för deras timliga välfärd. Orden om att de inte skall stanna på vägen för att hälsa är inte en uppmaning till ohövlighet; det handlar bara om att uppdraget brådskar och att de inte har någon tid att förlora.

Orden om fridshälsningen i v 5-6 refererar till ett ganska allmänt bruk, som förekommit bland både kristna och judar sedan äldsta tid. Uttrycket *en fridens man* (ordagrant "*en fridens son*", gr, *hyios eirênes*) v 6 syftar på dem som ställer sig öppna för det fridens och frälsningens budskap som lärjungarna för till dem. De som avvisar lärjungarnas fridsönskan, tar inte heller emot friden. Frid förmedlas inte på något magiskt sätt, mot någons önskan, utan förutsätter att man öppet tar emot den.

I v 7-8 återkommer uppmaningar om att inte bekymra sig över sitt timliga väl; Gud sörjer för mat och husrum. Särskilt viktig är anmärkningen *arbetaren är värd sin lön*, v 7. Lärjungarna, de som följer Kristus, är inte skyldiga att utplåna sig själva med försakelser. De har rätt till ersättning för sitt arbete; poängen ligger i att de skall ha tillit till att Gud sörjer för deras bästa.

I v 9 sammanfattas innehållet i lärjungarnas uppdrag: att bota sjuka – av barmhärtighet och för att ge människor tecken på Guds makt och härlighet – och att förkunna det glada budskapet om det annalkande Gudsriket.

Uppmaningen att skaka dammet av sina fötter, v 11. känner vi igen från 9:5 – se kommentaren till den versen.

Sodom i v 12 refererar naturligtvis till berättelsen i 1 Mos 18:20 ff, men själva ordet Sodom var redan i GT ett slags symbol för ondska och perversitet och en ordspråksässig omskrivning för Guds dom över onda människor.

57. Verop över gallileiska städer, 10: 13-16. Här döljer sig antagligen en information om att Jesus hade verkat i städerna Korasin och Betsaida men blivit avvissad där. Han gör jämförelsen med städerna Tyros och Sidon vid norra Galileens kust. De hade varit centralorter i det gamla feniciska väldet och viktiga handelsorter,

men deras moraliska förfall hade varit mycket djupt, och de hade varit föremål för Guds förmaningar genom profeterna och blivit straffade av Gud när de inte lydde. Nu säger alltså Jesus, att t.o.m. dessa juvt dekadenta städer skulle ha gjort bot och bättring, om de fått erfara samma under och tecken som Korasin och Betsaida. Tyros och Sidon kommer alltså att skonas på den yttersta domen, men Korasin och Betsaida går ohjälpligt förlorade.

Även Kafarnaum, den stad där Jesus verkat så mycket och där Petrus hade sitt hem, hade visat sig kallsinnig och oemottaglig för Jesu förkunnelse. Också den staden drabbas här av Jesu domsord.

I v 16 stärks bandet mellan Jesus och hans lärjungar. När han sänder ut dem i tjänst, för han över sin egen auktoritet på dem.

58. De sjuttio två kommer tillbaka, 10:17-20. Här inträffar så motsatsen till det som berättades om i 9:40-41, då lärjungarna misslyckats med att utföra det Jesus givit dem fullmakt till. Nu kommer andra lärjungar tillbaka från sitt uppdrag och berättar med glädje att de fördrivit demoner i Jesu namn.

Jesu ord i v 18 har varit omdiskuterade. Hade han varit med om något slags extatisk synupplevelse? Troligen inte, eftersom uttryckssättet i den grekiska grundtexten vittnar om en pågående erfarenhet under en längre tid: Jesus har *kontinuerligt* fått erfara, att de onda krafternas makt brutits genom hans ingripande. I Upp 12 berättas om hur Satan blir besegrad och slungas ut ur himlen och ner på jorden av ärkeängeln Mikael och hans härskaror.

Kanske väljer Jesus att säga detta just nu, när han ser att hans verk börjar bära frukt även genom hans lärjungars tjänst.

I v 19 utvecklar Jesus ytterligare vilka "kraftgärningar" de kommer att kunna utföra, och att inga hot utifrån kommer att kunna förgöra dem. Också dessa ord har varit föremål för diskussioner och även missbruk inom vissa extatiska rörelser. Vi glömmer lätt att det bibliska språket har sitt upphov i Orienten och är fyllt av kraftfulla, drastiska bilder, som vi skall vara försiktiga med att uppfatta bokstavligt. Jesus inger sina lärjungar mod inför deras uppdrag och försöker säga dem, att ingenting kommer att vara omöjligt, om de har full tro och tillit till sin uppdragsgivare.

I v 20 höjer Jesus ett varnande finger för högmodet och kortsiktigheten. Fördrivandet av andar och botandet av sjukdomar hör i vilket fall som helst till det förgäng-

liga jordelivet och den förgängliga världen; långt viktigare är att deras *namn är upptecknade i himlen*.

59. Jesus prisar Fadern, himlens och jordens herre, 10: 21-24. Jesu ord i v 21-22 har ibland kallats "ett johanneiskt blixtnedslag från den synoptiska himlen". Språket, tänkesättet beträffande förhållandet mellan Fadern och Sonen, avsnittets hela karaktär är mycket typiska för Johannesevangeliet men ovanliga i de tre synoptiska evangelierna (Matt, Mark och Luk). Detta visar egentligen bara, att tankarna, stilen och uttryckssättet hos Joh inte är så främmande för de synoptiska evangelierna som det ibland har påståtts. Det är endast här, i Matt 11:25-27 och i Mark 13:32 som Jesus kallar sig Sonen; i Joh använder han däremot ofta denna beteckning för sig själv.

Det finns djup i både Jesu Kristi väsen och hos Gud Fadern själv som vi människor aldrig kan blicka in i – och det människor vet om Gud Fadern vet de genom Sonen Jesus Kristus.

Orden i 23-24 berör det messiaslöfte som gått i uppfyllelse med Jesus. Nu har det verkligen hänt som profeterna talat om och längtat efter att få se och uppleva.

60. Den barmhärtrige samariern, 10:25-37. Denna liknelse, som bara finns hos Luk, är kännetecknande för Luk:s rättfärdighetspatos och har av honom uppfattats som mycket central i Jesu undervisning. Den laglärde, som vill sätta Jesus på prov, har två frågor: *Vad skall jag göra för att vinna evigt liv?* och *Vem är min nästa?* För den fariseiska trosrikningen inom judendomen – den som "de laglärda" tillhörde – var det möjligt att vinna evigt liv som belöning för att man iakttagit buden. Ordet *nästa*, i den grekiska grundtexten *plésion*, betyder i grunden ingenting annat än "granne", "den som bor intill", men i den fariseiska traditionen betraktade man ogärna andra än dem som tillhörde det egna folket som sina medmänniskor fullt ut, värda ens omtanke, för att inte tala om ens kärlek.

Här kommer den verkliga provokationen, när Jesus lyfter fram en representant för det mest föraktade av alla Israels grannfolk, samarierna, som en förebild i medmännisklighet och kärlek – och förmår den laglärde att till sist acceptera denna bild! Samarierna betraktades som orena, allt samröre med dem var förbjudet för de sanna israeliterna, och det var förbjudet att ens beträda deras lands territorium.

61. Hos Marta och Maria, 10:38-42. De båda systrarnas konflikt om måltidsbestyren i denna berättelse har gett upphov till namn på två olika personlighetstyper, "martor" och "marior". Det är en mycket mänsklig episod och verkar alltigenom autentisk. Jesu ord *bara en sak behövs* är naturligtvis inte, som någon forskare föreslagit, en uppmaning att bara ställa fram en maträtt istället för flera. Det handlar om att låta huvudintresset inriktas på det viktiga: det goda budskapet, det eviga livets ord. En parallell till Jesu uppmaningar till sina lärjungar i 10:4-8.

KAPITEL 11

62. 11:1-13. Om bön. Här och i parallellstället Matt 6:9-13 finner vi kristenhetens mest centrala bön, Fader vår eller Herrens bön.

Herre, lär oss att be, v 1. Den icke namngivne lärjungen vill att Jesus skall ge lärjungarna något slags konkret mönster för hur de skall be.

Man har funnit, att Herrens bön har vissa likheter med den s.k. "artonbönen" i den judiska synagogans liturgi, ett slags "allmän kyrkobön" som bedes tre gånger om dagen. Eljest följer Jesus här ett känt bruk bland sin tids judiska rabbiner, nämligen att formulera en särskild bön som deras lärjungar uppmanades att be. Troligen hade de första kristna, efter "artonbörens" mönster, bruket att be Fader vår tre gånger om dagen. I den urkristna skriften "Didachè", "De tolv apostlarnas lära", tillkommen ca 90-100 e. Kr., står bl.a.: "Ni skall inte bedja som hycklarna... utan ni skall bedja tre gånger om dagen: Fader vår som är i himmelen...".

Som vi ganska snart upptäcker, är versionen här i Luk kortare än den i Matt. Förklaringarna till detta varierar: Antingen undervisade Jesus om denna bön vid flera tillfällen – vilket i och för sig inte alls är osannolikt – eller så har Matt helt enkelt den fullständigare versionen. Den s.k. doxologin, lovprisningsorden "Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet, amen", är, som vi också kan konstatera, ett tillägg i de reformationskristna kyrkornas bönetradition. I den grekisk-ortodoxa traditionen finns doxologin med (i en något annorlunda form), men den läses endast i liturgin av den gudstjänstförrättande prästen, inte av församlingen och inte i den enskilda andakten. I den romersk-katolska traditionen saknas den helt.

I v 5-10 försöker Jesus visa, att den enträgna, uthålliga bönen alltid bär frukt på något sätt. Liknelsen om det oväntade nattliga besöket av en man, som bultar på sin väns port, är i sin vardagliga enkelhet avsett att understryka detta.

Om nu redan ni, som är onda..., v 13. Orden kan tyckas hårda, men de uttrycker i grunden endast Jesu realistiska inställning till människonaturen. Det finns i kristen människosyn ingen grund för tanken att människan i sig själv är en alltigenom god varelse. Hon är en varelse som rymmer både gott och ont, ljus och mörker, konstruktivt och destruktivt, sida vid sida. Det finns inte heller något stöd för den moderna uppfattningen, att människan "socialiseras in i" det onda genom ett ont men anonymt och opersonligt samhälle. Något kan det visserligen ligga i detta, men någonstans har också denna "insocialisering" tagit sin början, någonstans har den sina yttersta förutsättningar – och dessa förutsättningar måste sökas inom människan själv. Det är ohållbart att projicera dessa förutsättningar in i ett anonymt samhällssystem utanför oss själva och frikopplat från vårt eget ansvar. NT-kommentatorn E. Earle Ellis skriver: "Den medfödda mänskliga syndfullheten är för Jesus ett grundantagande."

Jesus kallar inte människorna goda, eftersom han förbehåller Gud ensam rätten att kallas god – se Mark 10:18!

63. Demoner drivs ut med Guds finger, 11:14-23. Alla de tre första evangelierna återger hur Jesus vid olika tillfällen bekämpade det ondas makt genom att driva ut demoner. Att Jesus hade makt att göra detta, betvivlades inte ens av hans fiender. Men när hans fiender inte kan förneka, att Jesus faktiskt gör gott med sin andeutdrivning, försöker de misstänkliggöra honom genom att anklaga honom för att göra detta i förbund med en ond makt, *demonernas furste Beelsebul*, v 15. Med det följande resonemanget vill Jesus påvisa det ohållbara i en sådan anklagelse. Uttrycket "ont skall med ont fördrivas" stämmer alltså inte enligt Jesus. Är en gärning god, så kan den bakomliggande drivkraften inte vara ond, då är *Guds finger* alltid med (v 20). Och omvänt: om det onda bekämpas med det onda, kan resultatet bara bli ödeläggelse och fördärv (v 17-18).

Den som inte är med mig..., v 25. Själva bilden av att "samla eller skingra" syftar inte på pengar utan på en herdes skötsel av sin boskapshjord.

Detta Jesusord har vållat mycken diskussion, inte minst därför att det av och till blivit gravt missbrukat av samvetslösa sekter.

Tanken är, att när en människa insett vad den andliga kampen för Gudsriket innebär, så kan hon inte längre sväva på målet. Då måste hon slå följe med Jesus och i allt söka hans ord och vägledning.

64. Den orena andens återkomst, 11:24-28. En berättelse som också väckt många frågor och undringar, liksom överhuvudtaget Bibelns begrepp *demon*, *oren ande* etc.

Risken med att uppfatta begreppet *demon* i en krass, bokstavlig mening, som ett självständigt ont andeväsen, är egentligen densamma som när vi talar om "insocialisering" i den onda samhällsstrukturen: Vi faller för projiceringens frestelse och gör det onda till något som finns utanför oss själva, något som vi inte själva behöver stå till svars för. Om vi istället uppfattar ordet *demon* som en bild för alla de olika sätt som det onda i vår tillvaro kan gestalta sig på, så kan vi handskas med detta begrepp på ett bättre och mer ansvarsfullt sätt.

Bilden av den orena andens återkomst tycks vilja visa, att livet i Jesu efterföljd inte handlar om en ytlig moralisk korrigerings av vår livsstil utan innebär en förändring på djupet av vår identitet, ett nytt mål och en ny färdriktning. Och det innebär även att inse sin ofullkomlighet, att endast Gud själv är fullkomlig och att vi i det som fattas oss måste överlämna oss till Guds nåd och barmhärtighet. För den som litar till sin egen kraft och sin egen moraliska perfektion *blir slutet värre än början*, v 26.

Notisen om det spontana utropet från en kvinna i mängden, v 27, är mycket kännetecknande för Lukas, som också är ensam om den. Som vi har sett i det inledande kapitlet (sid 2), intar kvinnorna en viktig plats i Luk skildring av Jesu liv. Jesu tycks i sitt svar till kvinnan, v 28, vilja leda bort uppmärksamheten från hans person och sätta det enda väsentliga, det gudomligas enda källa i fokus. Jfr åter Mark 10:18!

65. Jona-tecknet, 11:29-32. Människors inställning till Jesus skiftar snabbt från misstänkliggörande, som vi sett tidigare i kapitlet, och till förväntan om underverk och tecken. Efter den föregående diskussionen om demonutdrivning och kvinnans utrop av hänförelse, börjar fler människor strömma till, av intresse eller nyfikenhet.

Jesu skarpt avvisande ord i v 29 uttrycker hans vrede och besvikelse över att de vill se under och tecken från Jesus men inte lyssna till hans ord.

Berättelsen om Jona i valfiskens buk, Jona 2:1ff, har genom hela kristenhetens historia betraktats som en av GT:s förebilder, "prototyper", för Jesus. Den är ett mycket vanligt motiv i kyrkokonsten, inte minst i gamla kalkmålningar i medeltida svenska kyrkor. Liksom profeten Jona vistades tre dagar och nätter i valfiskens buk, för människors synders skull, så skulle Jesus, till följd av människosläktets synd, vis-

tas tre dagar och nätter i graven och dödsriket. Hans korsfästelse och död skulle för människorna bli *Jona-tecknet*, v 29, vars innebörd de naturligtvis skulle förstå först senare.

Söderns drottning, v 31, syftar på drottningen av Saba, vars besök hos den vise kung Salomo skildras i 1 Kung 10. *Saba*, hebr. *Sheba*, låg i södra delen av den Arabiska halvön, i dagens Jemen. Att Jesus här anför drottningen av Saba som förebild, är ytterligare ett exempel på hur han låter representanter för icke-judiska folk framträda som förebilder ifråga om sann tro och gudsfruktan (andra exempel: den barmhärtige Samariern, kvinnan vid Sykars brunn m.fl.).

Men Salomo var, trots allt, bara rik på vishet. Men med Jesus kommer *något som är förmer än Salomo* och hans stora vishet, v 31, nämligen det levande och frälssande Ordet självt. Och de som vägrar ta emot Jesu ord och förkunnelse är mer förhärdade än Nineves syndfulla folk och kommer t.o.m. att bli dömda av Nineve-bornas på uppståndelsens och domens dag. Nineves folk lät ju omvända sig, vilket *detta släkte*, v 29, inte gör.

66. Kroppens lampa är ögat, 11:33-36. Lampan, v. 33, är en oljelampa av det slag som förekom ganska allmänt på Jesu tid. Om man blåste ut lågan, utvecklades ofta en illaluktande rök. Istället kunde man stjälpna något slags kärl — här ett "sädsmått" — över lampan, eller ställa den under en låg bänk, så slocknade den utan någon stinkande rökutveckling.

Kroppens lampa är ögat, v 34, eftersom ögat tar emot ljus och ljuset vägleder oss och gör det möjligt för oss att orientera oss. Om ögat grumlas, så att det inte släpper in ljus, försämras vår orienteringsförmåga. I andens värld är det likadant, menar Jesus. Om det andliga ögat inte släpper in Ordets ljus, blir vårt inre förmodrat. På motsatt sätt, om vi håller vårt andliga öga rent, kan vi fyllas av Ordets ljus och dess vägledning.

67. Anklagelser mot fariseer och laglärdas, 11:37-54. Den yttre anledningen till den konflikt som här skildras är att Jesus inte iakttar en av de judiska ritualföreskrifterna och därför väcker fariseernas och de laglärdas upprördhet. Det handlar alltså om föreskriften att tvätta händerna före måltiden. Intressant nog används här ordet *bada*, gr. *baptizô* (som också betyder "döpa"), men det torde vara den vanliga handtvagningen som avses.

Denna tvagning hade ingenting med hygien att göra (man hade vid denna tid antagligen inga begrepp om handtvättens hygieniska betydelse). Det var en åtgärd

som helt och hållet hade en kultisk, ceremoniell innebörd: Innan man åt någonting, måste man göra sig ren från den syndfulla världens orenhet och besudling.

Man kan mycket väl föreställa sig, att Jesus här helt medvetet underlåter att följa den judiska rituallagen för att få till stånd den diskussion som följer.

Och här, som i så många andra sammanhang, lyfter Jesus fram motsättningen mellan fariseernas yttre bruk och deras inre verklighet, v 39. De tycks rentav ha glömt bort att människan har ett inre, v 40! De iakttar alla de yttre buden, men detta förmår inte ändra deras hjärtas hårdhet och kärlekslöshet. Värt att notera är att Jesus säger: *Ni skulle göra det ena utan att därför försumma det andra*, v 42. Han kräver alltså inte att de skall upphöra med att hålla buden, men buden räcker inte, och de förmår framförallt inte förändra deras hjärtan och sinnen.

I v 43-44 skärper Jesus tonen på ett sätt som – förståeligt nog! – får de laglärdade att känna sig förolämpade (v 45). Han pekar på deras hyckleri och fåfänga, v 43. Och i v 44 kommer den verkligt hårda attacken: Att människor trampar på dem utan att märka det, uttrycker dels att de förlorat all verklig auktoritet hos folket. Men det har också en annan ironisk innebörd, som de laglärdade helt säkert förstod. Enligt den judiska rituallagen var det förbjudet att komma i fysisk beröring med en grav; det gav rituell orenhet. Det förekom dock ibland vid denna tid, att människor låg begravda i gravar som inte var markerade. Det var därför fullt möjligt att ibland gå över en grav utan att veta om det – och således bli rituellt oren. Meningen med denna bild kan därför också vara, att liksom de som trampar på omärkta gravar blir rituellt orena, så blir de som vandrar i enlighet med fariseernas och de laglärdades undervisning moraliskt orena.

När buden tillämpas på ett sådant sätt att de blir en börda för människor, har de förlorat sin mening, v 46 – jfr orden om sabbaten i Mark 2:27!

I v 47-51 kommer så Jesus med anklagelsen, att det är de laglärdade och deras andliga föregångare som bär ansvaret för att GT:s profeter blev förföljda och dödade. Och han talar om vad som skall bli frukten och följderna av detta: Jesus skall sända ut sina profeter och apostlar, av vilka somliga skall lida martyrdöden, men framförallt kommer vedergällningens dag för fariseerna och de laglärdade själva – kanske en dold förutsägelse om Tempelns kommande fall (v 51).

V 52 har sin parallell i Matt 23:13, med den främsta skillnaden, att Matt talar om *himmelriket* medan Luk talar om *kunskapen*. Grundtextens ord för *kunskap* är gr. *gnôsis*. Det motsvarar ett begrepp som var vanligt i grekiskt-hellenistiskt tänkande och har här möjligen använts av Luk under påverkan därifrån. Men innebörden är, att fariseerna och de laglärdade genom sin ohållbara och rigorösa tillämpning av buden skymmer och förvränger Skriftens sanna innebörd. De har *nyckeln till kunskapen*, v 52, men de använder denna nyckel fel.

Dispyten fortsätter uppenbarligen, v 53, men Luk avslutar sin skildring här.

KAPITEL 12

68. Varning för hyckleri, 12:1-3. Vittnesbörden om att Jesus samlade stora åhörarskaror är många i evangelierna. Där finns de som hör till hans lärjungekrets och andra som kommer för att lyssna, av intresse eller av nyfikenhet.

Bilden av *surdegen*, v 1, används av Jesus både i negativ mening, som här, och i positiv mening, som i Matt 13:33. Än idag vet de som använder surdeg som jästmedel, att det behövs en förhållandevis liten kvantitet för att få även en stor deg att jäsa. Tanken hos Jesus, när han som här använder bilden riktad mot fariseerna, är att de var få till antalet i det judiska samhället, men ändå hade ett stort inflytande.

Begreppet *hyckleri* används i NT inte i samma mening som vi är vana vid. En hycklare är enligt vårt språkbruk "en som låtsas vara from fastän han inte är det". Detta har i sin tur sitt ursprung i det antika grekiska dramat, där ordet *hypokritês* – det som vi översätter som "hycklare" – betydde *skådespelare*.

Om man däremot granskar hur orden för *hyckleri* i GT resp. NT används, så visar det sig, att Jesus med hyckleri menar *ondska, laglöshet, ont uppsåt, rentav gudlöshet*.

Yttrandet i v 2 känner vi igen från 8:17 samt från Mark 4:22. Det som sägs i v 3 är en vidareutveckling och en skärpning av detta. Kanske återspeglar dessa ord den starka förväntan om Människosönens snara återkomst, som fanns i urkyrkan. Hyckleriet – d.v.s. ondskan, det onda uppsåtet – är inte hållbart i längden. Dess sanna natur kommer förr eller senare att avslöjas.

69. Var inte rädda, 12:4-7. Uppmaningen i v 4-5 är säkerligen en återspeglning av det förtryck och de förföljelser, som urkyrkan var utsatt för.

De som kan döda kroppen, v 4, har makt över vårt jordelivs längd men inte över de evighetsvärden de kristna bär inom sig. Människan är inte bara en förgänglig kropp utan också ande; hon är med Søren Kierkegaards ord en "evighetsvarelse". Sanningen kan inte dödas med kroppen. "Människor som dödar kan inte uträtta något mer. Döden är deras yttersta prestation." (Leon Morris)

Frukta honom som kan döda och sedan har makt att kasta ner i helvetet, v 5.

Vem är han?

I åtskillig traditionell teologi talas det om att detta är Gud själv och att yttrandet är en uppmaning till gudsfruktan. En annan möjlighet är att Jesus här syftar på Satansmakten, den destruktiva kraften i tillvaron. Två detaljer pekar i den riktningen. Dels talar Jesus om en som *dödar*, alltså förgör mänskligt liv. Det är i Jesu förkunnelse inte ett kännetecken för den Gud han förkunnar. Dels är textens ord för "frukta" det grekiska ordet *fobeô* (släkt med vårt "fobi"), som betyder "fyllas av skräck". När NT talar om gudsfruktan, används oftare verbet *sebeô*, som i grunden betyder "vörda, dyrka, falla ner i tillbedjan inför". Det är knappast troligt att den Gud Jesus förkunnar tänkes kunna skrämman människor till tro. De som är helt förhärdade kommer ändå aldrig till tro, vare sig genom skrämsel eller genom kärlek och förtroende.

Helvetet, v 5, är i grundtexten *geenna*, i 1917 års bibelöversättning "det brinnande Gehenna". Ytterst syftar detta tillbaka på *Ge-Hinnom*, Hinnomsdalen utanför Jerusalem, där man under hednisk tid offrat barn till guden Molok (se 3 Mos 18:21) och som sedan blev ett slags sopstation där man ständigt brände allsköns avskräde. Därigenom blev det ett symbolnamn för den eviga helveteselden.

De ofta citerade Jesusorden i v 7-8 är en underbar sammanfattning av Jesu syn på människans eviga och okränkbara värde.

70. Bekännelse och förnekelse, 12:8-12. Det svek som Jesus beskriver i v 8-9 är ju just den synd som Petrus begick (se Luk 22:54-62)! Och som av allt att döma blev honom förlåten, hur svår den än var – se början av v 10! Förföljelserna mot urkyrkan ledde säkert till många "avhopp" och förnekelser. Detta förutsåg Jesus, och det var en levande verklighet när evangeliet skrevs ner. Jämför vi med vår egen tid och situation, ser vi att vi är oerhört gynnade. Ändå kan det, i ett så vulgärt sekulariserat samhälle som vårt, vara svårt nog att klara av småmobbing i form av gliringar i kafferummet o.dyl. Men vi är långt från urförsamlingens ständigt hotade läge och skulle säkert kunna bli litet frimodigare än vi är med att stå upp för vår tro.

Hädelsen mot den Helige Ande, v 10. Detta torde vara ett av de mest omdiskuterade av alla Jesu yttranden. Oräkneliga fromma kristna genom tiderna har råkat i själanöd, då de trott sig ha begått den oförlåtliga synden mot den Helige Ande. Det är denna problematik som outtalad finns i bakgrunden till det gripande samtalet mellan Katrina och den döende Johannes i Bo Giertz roman "Stengrunden". Kristen själa-

vård har bara ett svar att ge på denna fråga: Detta att du överhuvudtaget känner denna själanöd, det är det säkraste tecknet på att du *inte* har hädat den Helige Ande. Skulle du verkligen vara en syndare mot den Helige Ande, hade denna fråga och denna oro aldrig uppkommit i ditt sinne.

I en av Fritjof Nilsson-Piratens noveller förekommer en man som i sin by är känd som lidelsefull gudsförnekare och kyrkohatare. Han har under sitt liv ägnat sig mycket åt ockultism och svart magi, och omsider ligger han nu på sitt yttersta. Prästen i socknen beslutar sig för att besöka honom på hans dödsläger för att om möjligt rädda honom från den slutliga undergången. Mannen ligger tyst och ordlös i sin säng, och efter en stunds läsande av Guds Ord ger prästen honom nattvarden. Mannen reser sig nu till hälften upp i sängen i en sista kraftansträngning; hatet lyser ur hans blick, och med full kraft spottar han ut sakramentet rakt i prästens ansikte, var-efter han åter sjunker ner på kudden och dör.

Detta är bilden av händelsen mot den Helige Ande — och inte något av det som den gamle Johannes i Börsebo eller andra fromma kristna biktat på sin dödsbädd. Och det är just denna totala och aldrig mjuknande förhärdelse mot Jesu budskap som Jesus förebrår de skriftlärdade och som han här kallar hädelse mot Anden.

V 11-12: Om tron och tilliten finns, kommer Guds helige Ande att hjälpa i anfäk-
telsens och förföljelsens stund

71. Liknelsen om den rike och hans lador, 12:13-21. Jesus blir, liksom sin tids rabbiner, tillfrågad om hjälp i angelägenheter av de mest skilda slag. Här möter vi en man som vill ha hjälp i en arvsvist. Jesus förvånar säkert genom att börja tala om *habegäret*, v 15.

Begäret att äga – ägandet för dess egen skull – angrips hårt i Jesu undervisning. I v 21-22 visar Jesus på det faktum som gör ägandebegäret så tomt och få-fängt: att jordelivet när som helst kan ta slut och att vi då ingenting kan ta med oss av allt det som vårt habegär har förvärvat. En självklarhet, en ofta upprepad, nästan banal sanning, som t.o.m. blivit en schlagerrefräng. Och ändå ser världen efter århundradenas och årtusendenas gång i allt väsentligt likadan ut; fortfarande styr det nakna och kortsynta ägandebegäret så mycket av våra livsvillkor i världen. Gud har aldrig fördömt den materiella egendomen i sig. Den är en gåva, ett mandat som givits åt oss av Gud själv och i ett bestämt syfte: att tjäna honom och att ge hans kärlek gestalt i vårt liv tillsammans här på jorden. När vi förlorar detta mål ur sikte – när egendom och makt blir självändamål – då begår vi det som Guds Ord bokstavligen be-

tecknar som synd. Ordet för *synd* i Nya Testamentets grekiska grundtext, *hamartia*, betyder ordagrant "att missa målet".

72. Gör er inga bekymmer, 12:22-34. Detta avsnitt kan ses som en vidareutveckling av "lärjungeinstruktionen" i kapitel 10!

Här finns många uttryck som blivit bevingade ord: v 23, 24, 27, 34.

Jesus har i det föregående talat om habegäret, girigheten, och går nu över till att tala om bekymren över materiella ting. Johann Arndt (slutet av 1500-talet) skriver om detta: "Den girige kan aldrig få tillräckligt; den bekymrade är orolig över att aldrig ha tillräckligt."

En kritisk fråga till denna text skulle kunna vara: Uppmanar inte Jesus oss här att vara ganska sorglösa, att inte alls planera för morgondagen utan kanske rentav vältra över ansvaret för vårt timliga väl på andra?

Nej, ty om vi jämför med t.ex. instruktionen till lärjungarna i kapitel 10, så ser vi att det handlar om att ha tillit och att inte låta sig behärskas av oron över materiella ting. I en tid då nedskärningar i det allmänna trygghetssystemet gör att många människor, också i Sverige, bär på en fullt berättigad oro över hur de materiellt skall klara sin morgondag, måste denna text naturligtvis användas med stor urskillning. Jesus vänder sig inte till dem som verkligen lider nöd, utan till dem som egentligen inte har någon grund för att oroa sig. De reder sig gott och väl med det de har idag; Gud kommer även att sörja för deras morgondag.

Ordet i v 31 är en parallell till Matt 6:33. Där fastslås ett slags "bekymrens prioritetsordning": Om vi i främsta rummet riktar vårt intresse mot de eviga, omistliga livsvärdena, så kommer vi att kunna ta emot de materiella, förgängliga livsvärdena på rätt sätt.

Var inte rädd, du lilla hjord..., v 32. Detta Jesusord finns endast bevarat hos Luk och är mycket kännetecknande för hans ömsinta människointresse.

De "klassiska" Jesusorden i v 33-34 är en vidareutveckling av orden i v 21.

73. Tjänaren som är beredd, 12:35-48. *Fäst upp era kläder*, v 1. Den vida, fotsida klädnaden som användes i Mellanöstern på Jesu tid, var vacker men opraktisk att använda vid kroppsarbete. När man skulle arbeta, band man därför upp klädnaden i bältet runt midjan.

Bilden av relationen mellan herre och tjänare används ganska ofta i Jesu undervisning. Den knyter an till välkända förhållanden i ett hierarkiskt samhälle. De väntande tjänarna symboliserar här den vaksamma väntan på Människosonens återkomst. En detalj visar särskilt tydligt, att Människosonen är Jesus Kristus, nämligen notisen om att tjänarnas herre skall *låta dem lägga sig till bords och själv gå och passa upp dem*, v 37. Att en herre såg sig själv som sina tjänares tjänare var unikt för Jesus och måste ha väckt förvåning.

Petrus fråga i v 41 uttrycker en undran om apostlaskapets eventuella privilegier eller fördelar. Jesus svarar med den följande liknelsen, som knappast är ett direkt svar på Petrus fråga utan snarast framhäver ansvaret hos alla tjänare, d.v.s. alla som vill följa Jesus.

Jesus talar om kärlekens nödvändiga konsekvenser: troheten mot det uppdrag vi har fått och vår tjänst mot våra medmänniskor. Och så talar han, med ett nästan outhärdligt hårt bildspråk, om hur förödande vårt liv gestaltar sig, när denna kärlek, denna trohet, inte finns där. Det handlar egentligen inte om Gud som vredgas och bestraffar – så har ju denna text ofta tolkats. Det handlar tvärtom om hur vi i vår kärlekslöshet, i vår trolöshet, i vår brist på empati och omtanke och ansvars känsla, bestraffar oss själva. Ur trolöshet och kärlekslöshet kommer aldrig någonting gott, inte för någon.

Det ofta citerade Jesusordet i andra meningen i v 48 är kanske indirekt ett svar på Petrus fråga: Med apostlaskapet följer ansvar snarare än privilegier.

74. Splittring, inte fred, 12:49-53. V 49 leder tanken till den första Pingsten och den Helige Andes utgjutande över apostlarna. Elden fungerar här som en bild av Anden och omvändelsen.

V 50 är en dold förutsägelse om Jesu förestående lidande och död – inte minst av hans prövning i Getsemane.

V 51 är en parallell till Matt 10:34, där det dock inte står *splittring utan svärd*.

Fortsättningen, v 52-53, är ett av flera exempel på hur Jesus ställer obetingade krav på sina efterföljare – jfr Matt 10:35-37. Återigen är det urkyrkans hotfyllda belägenhet – och andra förföljelsetider i kyrkans historia! – som återspeglas.

75. Att tyda tiden, 12:54-59. Hycklarna, d.v.s. de vilkas sinnen är uppfyllda med ont uppsåt, varken kan eller vill tyda tidens – den onda tidens – verkliga tecken. De ser varken att tiden är ond eller att den står inför en omvälvning.

Varför avgör ni inte själva vad som är rätt?, v 57. Kanske anspelar Jesus här på det vanliga bruket (eller missbruket) i den tidens Israel att anlita olika rättsväsenden, det judiska och det romerska, allt efter hur man bedömde sina chanser. Fick man inte rätt i den judiska domstolen, gick man till den romerska, eller omvänt. Mot detta vädjar Jesus till människornas eget samvete, till deras egen bedömning av hur buden skall följas.

En klok människa försöker göra upp med sin motpart innan hon drar sitt ärende inför domstol. Samma klokhet bör vi ha i vårt förhållande till Gud. Reder vi inte upp vårt förhållande till Gud – och till medmänniskor – medan tid är utan väntar tills vi står inför domstolen, så kan det vara för sent.

KAPITEL 13

76. Om ni inte omvänder er, 13:1-5. Den händelse som beskrivs i v 1 är inte känd från någon annan källa, men den stämmer väl överens med vad vi vet om prokuratorn (landshövdingen) Pontius Pilatus karriär. Kung Herodes Agrippa uppges ha gett denna beskrivning av honom: "Besticklighet, våldsdåd, plundringar, förtryck, förödmjukelser, oupphörliga avrättningar utan laga dom, gränslös, olidlig grymhet." Det är alltså inte förvånande att Pilatus kan ha begått även detta våldsdåd: att utan synbar anledning ha mördat ett antal galileer på besök i templet och dessutom ha blandat deras blod med offerblod från tempelkulten – även det ett fruktansvärt brott mot templets och kultens helgd.

Den romerske prokuratorns maktbefogenheter var mycket omfattande, och det fanns i praktiken inga möjligheter för judar eller andra underkuvade folk i Romarriket att föra någon talan mot prokuratorernas maktmissbruk. Prokuratorn hade stor makt även över landets religiösa liv. Han utnämnde enväldigt överstepräster och han kontrollerade templets tillgångar. T.o.m. översteprästens skrud förvarades hos prokuratorn och lämnades bara ut vid de stora högtiderna.

Frågan som människorna här ställer till Jesus gäller om ond, bråd död skall ses som ett Guds straff för begångna synder. Samma fråga får Jesus i Joh 9:2-3, men då gäller det sjukdom och fysiskt handikapp, och där är frågan utvidgad till att gälla även straff för föräldrars och förfäders synder.

Även olyckshändelsen i v 4 är okänd i övriga källor men kan mycket väl ha inträffat och varit levande i människors minne när evangeliet nedtecknades.

Vi bör här märka *hur konsekvent Jesus tillbakavisar tanken på olycka eller sjukdom som ett syndastraff*. Däremot har vi ett ansvar inför Gud; vi måste välja hur vi vill förhålla oss till Gud i livet och inför döden. Jesu ord om att de som inte omvänder sig "skall mista livet som de", skall alltså inte uppfattas bokstavigt som att de skall få en ond, bråd död, utan det uttrycker att de vid sin död kommer att vara skilda från Guds närvaro.

Ordet *omvänder er* i v 3 står i en verbform som uttrycker ett pågående, fortlöpande skeende. När det återkommer i v 5 står det i en verbform som uttrycker enstaka handling, "en gång för alla". Grammatiska skillnader av detta slag är inte tillkomna av en tillfällighet. De bär alltid på informationer som inte alltid kommer fram i översättningar. Innebörden är här, att omvändelsen har två aspekter: dels en bestämd avgörelse i tiden, dels en aldrig avslutad process, som fortgår hela livet.

77. Liknelsen om fikonträden som inte bar frukt, 13:6-9. Temat "att bära frukt" återkommer ofta i Jesu undervisning och måste ha varit mycket centralt i hans bildspråk. I denna liknelse betonas både omvändelsens nödvändighet och Guds tålmod men människor (till skillnad från människornas bristande tålmod med varandra!).

Fikonträdet är planterat i en *vingård*, v 6, vilket från början anger att jordmånen är bördig. Alla förutsättningar finns alltså för att fikonträdet skall ge god skörd. Att trädet tvärtom under hela tre år inte bär någon frukt alls, måste ses som ett särskilt illavarslande tecken. Trädgårdsmästaren vill med sitt rationella tänkande hugga bort det – det står ju bara där till ingen nytta och suger förgäves växtkraft ur vingårdens mylla. Men vingårdens herre vill att trädet skall få ytterligare en "chans", genom ny näring och extra omvårdnad.

Vi ser ofta i kyrkornas och församlingarnas liv, att det trots de bästa yttre förhållanden – goda materiella resurser och idogt arbete – aldrig kommer den väckelse och den andliga förnyelse som så många längtar efter. Man blir otålig och kanske besviken över att det andliga livet, trots all utåtriktad verksamhet, tycks stå stilla. Men i Guds perspektiv ser allt detta annorlunda ut. Gud, vingårdens Herre, har ett annat tålmod än vi och sänder förnyelse och väckelse i rätt ögonblick, och genom de redskap han själv väljer. I Guds perspektiv är det viktigast att vingården finns där, att den förvaltas, vårdas och odlas trofast år från år. Till synes döda träd och plantor kan bära på ett liv som inte blir uppenbart förrän senare.

78. En krokryggig kvinna botas, 13:10-17. Frågan om vad som är tillåtet och förbjudet på sabbaten är en ständig källa till konflikt mellan Jesus och fariseerna. Och det är alltid kärleksgärningar, utförda på sabbaten, som konflikterna gäller.

Kvinnans krokryggighet, v 11, har i modern tid t.o.m. fått en medicinsk diagnos: *spondylitis deformans*, en förstelning av ryggraden.

Här finns det inga tecken på att kvinnan ifråga visat tro på Jesus eller begärt hjälp av honom; det är Jesus själv som tar initiativet. Häri avviker denna helandeberättelse från de flesta andra, där det framgår så tydligt, att helandet och den helades tro på Jesus hänger intimt samman, rentav så att tron förutsätter helandet. Men i detta fall leder helandet till att kvinnan kommer till tro, så att hon efteråt *prisade Gud*, v 13.

Den som här kommer i dispyt med Jesus är inte en farisé eller laglär, som det oftast är, utan en *synagogföreståndare*, v 14; alltså den som ansvarade för synagogbyggnaden och för gudstjänsten men i regel inte hade någon djupare teologisk skolning (se under 8:41). Hans irritation kan mer ha berott på att Jesus här inkräktade på hans ansvarsområde – den som gällde ordningen under gudstjänsterna – än på iver för en rätt tolkning av lagen.

Synagogföreståndarens förebråelser riktar sig inte direkt till Jesus utan till de församlade i synagogan, med hänvisning till tredje budet. Jesus – här kallad *Herren* – riktar också sitt svar i v 15 inte bara till synagogföreståndaren utan även till dem som delar hans uppfattning och kallar dem hycklare, d.v.s. ondskefulla (se under 12:1-3). Han anklagar dem här indirekt för att vara mer måna om djur än om människor och anspelar på rabbinernas tillämpning av sabbatsbudet i förhållande till vården om boskapen. Det var enligt samtida lagtolkning tillåtet att på sabbaten leda djur i sele eller kedja, om man inte samtidigt bar något. Likaså var det på sabbaten tillåtet att leda vatten ner i vattenhoar åt djuren att dricka, förutsatt att man inte höll upp vattenhon. Om sådant är tillåtet på sabbaten – hur skulle det då kunna vara förbjudet att på sabbaten befria en människa – därtill en *Abrahams dotter*, tillhörig själva Gudsfolket – från ett svårt fysiskt lidande?

Vi ser här ytterligare exempel på att Jesus ser sjukdom och lidande som ett verk av den onda makten i tillvaron, *Satan* v 16, och inte som ett Guds straff för egna eller förfäders synder.

Folket v 17, d.v.s. flertalet människor, tycks vara på Jesu sida. Tydligt har dessa åhörare följt honom en längre tid, eftersom deras glädje och beundran inte bara gäller detta särskilda läkedomunder utan också *allt det underbara som han gjorde*, v 17.

79. Liknelsen om senapskornet och surdegen 13:18-21. Träd används i GT ibland som symboler för folk och nationer, se t.ex. Hes 17:23; 31:3ff.; Dan 4:12, 21. Här i Jesu liknelse får det en vidare betydelse, eftersom det symboliserar *Guds rike*, v 18, som omspannar alla folk och nationer. Även denna "universalitet" framgår av

liknelsen i bilden av fåglarna som bygger bo i trädets grenar, v 19. I Hes 17:23; 31:6 och Dan 4:12, 21 används bilden av bobyggande fåglar med den innebörden.

Vilken planta som avses är inte helt säkert, men det kan möjligen vara den som på latin bär namnet *sinapis nigra* och som i bästa fall når en höjd av c:a 3,6 meter.

I v 21 får vi ett exempel på hur Jesus använder bilden av *surdegen* med en positiv innebörd (till skillnad från den negativa innebörd vi möter i 12:1). Och bilden av "något litet som blir något väldigt stort" finns i både liknelsen om senapskornet och denna liknelse om surdegen. Endast litet surdeg kan, om den arbetas in i degen på rätt sätt, få även en stor deg att växa. Det är inte säkert att det alltid är de största och mest spektakulära insatserna som leder till att Guds rike på jorden växer. Det arbete som sker i tysthet och anspråkslöshet kan vara det som i ett längre perspektiv visar sig ha den största "växtkraften".

80. Gå in genom den trånga porten, 13:22-30. Det råder ingen tvekan om att detta avsnitt uppfattats som ett av de hårdaste och mest kompromisslösa uttrycken för Jesu undervisning.

Frågan i v 23 är säkerligen föranledd av diskussioner som fördes bland den tidens rabbiner och laglärde och där man hade mycket delade meningar. Några menade, att hela Israels folk, med undantag för ett litet fåtal djupt förhärdade syndare, skulle bli räddade på domens dag. Andra – t.ex. Johannes Döparen! – ansåg att det inte var så enkelt; tillhörighet till förbudsfolket gav ingen automatisk garanti för att hamna på rätt sida vid den yttersta domen.

Jesu svar i fortsättningen visar, att det inte är de förhärdade, hans svurna fiender, som han riktar sig emot, utan snarare emot de "ljumma" och likgiltiga, de som aldrig låtit sig på allvar beröras av hans budskap. De har hört honom och bemött honom väl, v 26, men aldrig tagit ställning.

Det sätt på vilket Gud, *husets Herre* v 25, kommer att bemöta dessa människor påminner oss om det Jesus säger i 12:8-9: Herren skall helt enkelt inte kännas vid dem.

Det Jesus säger i v 24 kan missuppfattas som att egna prestationer och förtjänster skulle vara en förutsättning för frälsningen. Men också här är det den enskilda människans *hållning* som han har i tanke, *troskampen* med alla dess både yttre och inre svårigheter.

Vilket slags *orätt* Jesus syftar på i v 27 framgår inte klart, men eftersom de som han angriper gör orätt genom sin ljumhet och likgiltighet, hamnar de på samma sida som de som aktivt uppträder som Guds rikes fiender.

Vi möter i Nya Testamentet – också inom Lukasevangeliet – två innebörder i termen *Guds rike* alternativt *Himmelriket*. Det är dels ett tillstånd som råder här och

nu hos dem som väljer att bli Jesu lärjungar, se Luk 17:21! Dels är det ett namn på det tillstånd som kommer att råda efter Jesu återkomst, efter historiens och tidens slut. Det är i denna senare mening som Jesus talar om Guds rike i v 29.

Påpekandet i v 30 påminner oss igen om lärjungarnas olika dispyter om sina inbördes privilegier och rangställningar och Jesus kommentarer till dessa. I Guds rike råder andra mått på rang och värdighet än i denna världen.

81. Jesu klagan över Jerusalem, 13:31-35. Märkligt nog är det Jesu svåraste motståndare, fariseerna, som här varnar honom för Herodes, v 31. Kanske berodde detta på att fariseerna, trots allt som skilde dem och Jesus åt, ändå kände att de stod närmare Jesus än förtryckarkungen Herodes.

I v 32 möter vi en Jesus som inte drar sig för att använda rena skällsord om sina fiender. Ordet *räv* betecknade i det samtida judiska språkbruket inte bara, som hos oss, en slug och listig människa, utan hade en mer nedsättande innebörd. En "räv" var en hållningslös människa, en person utan resning och utan betydelse. En bibelforskare vid namn T.W. Manson har därför sagt om detta Jesusord: "Att kalla Herodes 'den räven' är detsamma som att säga, att han varken är en stor människa eller en rättfram människa; han äger varken majestät eller ära."

Uttrycket "på tredje dagen", v 32, var ett idiomatiskt uttryckssätt som betydde ungefär "inom kort" eller "vid slutet av en bestämd tid", men anspelar här troligen också på Jesu förestående frälsningsverk genom sin död och sin uppståndelse.

I v 33 är anspelningen på Jesu förestående lidande ännu tydligare.

Jesus är djupt oroad över Jerusalems kommande öde, som han förutser och i andra sammanhang förutsäger, v 34. Han är nu på väg dit, för att gå samma öde till mötes som profeterna före honom.

Bilden av hönan och kycklingarna är ett uttryck för den ömsinnet som Luk så gärna skildrar hos Jesus. Psaltarcitatet i sista meningen v 35 förebådar Jesu kommande intåg i Jerusalem men syftar troligen snarast på hans ankomst i härlighet på den yttersta dagen.

KAPITEL 14

82. En man med vatten i kroppen botas, 14:1-6. Åter ett läkedomssunder på en sabbat, och dessutom ett av flera exempel på att Jesus ibland bjöds hem till sina främsta motståndare, fariséerna.

Sabbatsmåltiden var en särskilt festlig måltid, där rätterna var tillagade dagen innan och hölls varma i eftervärmen från en ugn som man eldat före sabbatens inträde på fredagen.

Att farisén som var värd skulle ha varit *med i rådet*, v 1 (alltså Stora Rådet, Sanhedrin), är en gissning från översättarnas sida, eftersom grundtexten bara talar om "en av de främsta" bland fariséerna.

Vatten i kroppen, v 2, brukar ju med en medicinsk term kallas *ödem* och är i regel en följd av nedsatt hjärtfunktion.

Jesus visste att fariseerna iakttog hans förehavanden särskilt, v 1, och förekommer dem denna gång med sin direkta fråga, v 3. De har ju i andra sammanhang fördömt botande av sjuka på sabbaten som ett sabbatsbrott, men inser kanske egentligen det orimliga och omänskliga i denna lagtolkning; därför tiger de, v 4.

Liksom tidigare i 13:15f gör Jesus här en jämförelse med lagtolkningen när det gäller djur, men låter provokativt frågan handla om både en son och en ox, v 5. Att fariseerna här tiger, visar att de inser hur absurt deras svar skulle bli, om de följde gällande lagtolkning. Ägaren ansvarade för sin ox även på sabbaten, men detta ansvar gällde inte en son eller dotter. Jesus sätter återigen fingret på det omänskliga och orimliga i den fariseiska tillämpningen av Mose lag. Säkerligen botade Jesus sjuka på många andra veckodagar, då det var fullt tillåtet, men här vill han återigen visa, att kärleksbudet måste vara nyckeln till hur lagens övriga bud och regler tillämpas.

83. Den som ödmjukar sig skall bli upphöjd, 14:7-14. Många filmer som skildrar Jesu liv missar en viktig detalj, när det gäller måltidsbruket. Judarna i Palestina hade vid denna tid i stor utsträckning anammat den grekisk-romerska seden att ligga till bords. Vid sidan av det låga bordet var den viktigaste "matsalsmöbeln" den s.k. *triclinium*, ett slags brits eller soffa för tre personer. På den kunde tre gäster ligga utsträckta, och det vanliga var att man stöttade upp sitt huvud mot vänster hand och armbåge medan man intog måltiden.

Vi en festmåltid var *triclinium*-britsarna uppställda så att det hela bildade ett U. Den person som stod högst i rang hade alltid sin plats vid "högsätet", i detta fall vid

U:ets bas. De som kom närmast efter honom i rang var placerade till vänster och till höger om denne, och därefter i "fallande skala" ända ner till U:ets ändar.

Själva bordsarrangemanget var alltså grekiskt-romerskt, men den inbördes rangordningen följde helt säkert judiska seder. Vid just det tillfälle som beskrivs här, tycks de främsta platserna av någon anledning ha varit särskilt åtråvärda, och eftersom man tydligen kivades om dem ganska vilt, fanns inte heller någon på förhand gjord "placeringslista".

Jesus griper detta tillfälle till att föra fram sin undervisning om ödmjukhet och tjänarskap, om att vara främst genom att inta den sista platsen, om att utöva auktoritet genom värden och egenskaper som inte har med formell rang eller maktutövning att göra. Ett budskap som han vid så många tillfällen förmedlar till sina lärjungar.

Rådet Jesus ger i v 12-14 är ett av de bibelställen som ger oss Evangeliet i ett slags kort sammanfattning.

Vårt vanliga sociala liv i samhället bygger i mångt och mycket på principen "gåva och gengåva", "prestation och motprestation". Och så måste det också vara; det är vårt enda sätt att visa varandra omtanke och uppmärksamhet, vårt enda sätt att göra det tydligt att vi ser och värdesätter varandra. Vårt samhälle skulle aldrig kunna fungera utan att vi alla efter förmåga bistår varandra med de olika tjänster vi kan prestera. Men i sin uppmaning till festens värd, v 12ff, ger Jesus en bild av det förhållande vi alla har i förhållande till Gud, inte till varandra: Det är vi *alla* som är de fattiga, det är vi *alla* som är krymplingarna, de lytta och de blinda, eftersom vi inte har något att "ge Gud som belöning", inga förtjänster att åberopa inför Gud.

Jesu ord i v 11 knyter an till det han i så många andra sammanhang säger till sina lärjungar om privilegier och företräden i Guds Rike.

Belöningen vid "de rättfärdigas uppståndelse" är den ännu fördolda verklighet som bryter in vid tidens och historiens slut.

84. Liknelsen om festen, 14:15-24. Om denna liknelse har Martin Luther sagt, att det är Evangeliet självt som dukas fram för oss vid måltiden. De som tackar nej har alla någon förevändning som har med deras vardag att göra: köp av åkermark, köp av fem par oxar, giftermål.

Är inte en mängd liknande ting det vi så ofta hänvisar till, när vi skall ge skäl för att vi avstår från kyrkans och församlingens gemenskap av gudstjänst, bön och lov-

sång? Vi har så mycket att bestyra. Och ändå är det som erbjuds inte fråga om prestation, utan om gåva: måltid, fest, gudstjänst, gemenskap, gratis och för intet.

Och i detta avseende är vi alla lika, präster och lekmän, "kyrkvana" och andra. Bordet står dukat, men det är så mycket som drar vår uppmärksamhet åt annat håll.

I liknelsen låter Jesus värden bli upprörd över det bristande gensvaret från de inbjudna och alla deras undanglidande avböjanden. Han sänder ut en ny inbjudan, och nu gör han just så som Jesus uppmanade festens värd i det föregående avsnittet (14:12-14): han låter inbjudan gå ut till *alla fattiga och krymplingar, blinda och lytta*, v 21. D.v.s. inbjudan går till dem som inte har några förevändningar till att avböja och inte heller har några sociala förtjänster eller företräden att åberopa för äran att bli inbjudna. De tar emot inbjudan just så som den är avsedd: som en gåva av nåd, en skänk för intet. De intar den hållning till Guds nåd som vi alla får ha: som en gåva vi fritt får ta emot och varken måste eller kan ge något i gengäld eller motprestation för.

Uteslutandet av dem som först blev bjudna, v 24, understryker allvaret i att medvetet avböja den inbjudan Jesus ger oss. Att själv ställa sig vid sidan av, har sin egen ofrånkomliga logik; inbjudan går ut, men inte hur många gånger som helst, och inte utan ett gensvar genom vår egen fri vilja. Det gäller den inbjudan som Lina Sandell skriver om i sin psalm (Sv. ps. 81):

*Må vi akta på den tiden
då du söker oss, o Gud,
Snart är nådens dag förliden,
och vi får ej flera bud.*

85. Att vara Jesu lärjunge, 14:25-35. Vi ser i evangelierna många exempel på hur Jesus tycks nedvärdera de naturliga släkt- och familjebanden till förmån för den gemenskap som lärjungeskabet och tron på honom ger. Och det är ofta frågan om ett ofrånkomligt val: antingen den jordiska släkten och familjegemenskapen eller lärjungeskabet. Så även här. Ordet *hata* i v 26 är ordagrant översatt, men syftar inte ursprungligen på en *känsla* av hat utan på en medveten prioritering: att gå i Jesu fotspår kommer i första hand; övriga lojalitetsband kommer i andra hand eller måste, om så är nödvändigt, lämnas helt därefter. Detta återspeglar naturligtvis en del av den hårda och kompromisslösa verkligheten i den kristna urförsamlingen.

Nödvändigheten att *bära sitt kors*, v 27, återkommer ofta i Jesu undervisning, och det är egendomligt, att denna aspekt av det kristna lärjungeskabet kommer så

helt i skymundan i en del nutida kristen förkunnelse. Det är ingen tvekan om att Jesus tecknar korsets väg som en ofrånkomlig väg för den som vill vara hans lärjunge. Och det handlar då inte nödvändigtvis bara om svåra yttre lidanden och prövningar. Ingen enda av oss undgår under ett liv utmaningen att arbeta på sin egen inre försoning med de besvikelser, förluster, kränkningar och försakelser som drabbar oss. Att försonas med det som är och det som varit är en korsets väg vi alla måste gå.

De exempel Jesus ger i sina liknelser: byggmästaren som beräknar kostnaderna för sitt tornbygge, v 28-30, eller fältherren som beräknar behovet av trupper inför ett fältslag, v 31-32, understryker båda att lärjungeskapet har sitt pris. Uppmaningen till lärjungen att avstå från *allt han äger*, v 33, speglar ett yttre villkor för lärjungeskapet i urförsamlingen men kan också ses som en bild av den inre utblottelse, den "nollställning", som är en förutsättning för ett liv i Jesu fotspår: att inse sitt beroende, sin totala brist på förtjänst och företräden.

Bilden av saltet som "mister sin kraft" (i den äldre översättningen "mister sin sälta") finns i sin mer kända version i Matt 5:13 och Mark 9:50.

Hör, du som har öron att höra med, v 35, är troligen ett konstaterande av något som både Jesus observerade och som ständigt på nytt måste konstateras: att inte alla människor har ett "sensorium", en mottaglighet för de upplevelser, insikter och reflektioner som hör trons liv till. Många kristna erfar i mötet med vissa icke-troende, att de ifråga om tro och andlighet stöter emot en vägg, en barriär av oförståelse och avsaknad av ett gemensamt språk, en gemensam referensram.

KAPITEL 15

86. Liknelsen om det förlorade fåret, 15:1-7. Kapitel 15 innehåller tre av de mest "klassiska" av Jesu liknelser: det förlorade fåret, det förlorade myntet och – den kanske mest älskade av dem alla! – den förlorade sonen.

Alla dessa tre liknelser har en grundtanke gemensam, som de med olika bilder belyser : att Gud inte vill att någon enda människa skall gå förlorad.

Uttrycket *tullindrivare och syndare*, v 1, kan i det nästan ses som två synonymer för samma sak. Tullindrivarna ("publikaner" i den gamla bibelöversättningen) var sin tids "quislingar", landsförrädare som stod i den romerska ockupationsmaktens tjänst och allt som oftast stoppade de inhöstade tullavgifterna i egen ficka. De var djupt föraktade av israeliterna och ansågs stå på samma låga moraliska nivå som tjuvar, mördare och bedragare. Det var därför närmast en religiös plikt, eller i varje fall en

anständighetsfråga, för de fromma judarna att hålla sig undan dessa människor. Jesus provocerar med att söka kontakt med just dem och väcker fariseernas vrede; han t.o.m. äter tillsammans med dessa uslingar. Måltidsgemenskap var i Orienten, och är alltså uttryck för en mycket djup samhörighet och ett mycket stort förtroende. Men Jesus motiverar sitt handlingsätt med att berätta en liknelse.

Fårskötselns villkor var bekanta för Jesu åhörare; det var en av huvudnäringarna i det agrara samhället i Israel. Varje får var lika dyrbart för fåraherden och fårägaren, och skulle ett får gå vilse, var det naturligt för herden att ge sig iväg för att söka rätt på det. De nittionio som lämnades kvar bildade ju en flock, som kunde klara sig på egen hand den stund herden var borta. Det ensamma får som kommit på avvägar kunde det lättare gå illa för; det kunde, skilt från flocken, ramla ner i en bergskreva eller så småningom dö av hunger eller törst (och i liknelsen befinner sig ju fåren i *öknen*, v 4).

Bilden i v 5 känner vi igen från den kyrkliga konsten. Det finns ett otal skulpturer och målningar av "den gode herden" som bär ett får över sina axlar. Liknelsen vill förmedla bilden av den Gud som aktivt söker rätt på syndare och vilsekomna och leder dem hem.

I v 7 ger Jesus liknelsens tillämpning och säger i grunden detsamma som i 5:31 (där situationen är densamma: en måltid tillsammans med tullindrivare): "Det är inte de friska som behöver läkare, utan de sjuka." Här är budskapet lika tydligt: Det är de som inte nåtts av frälsningens budskap som detta budskap i första hand måste föras ut till.

87. Liknelsen om det förlorade myntet, 15:8-10. Denna liknelse inspirerade en gång Olov Hartman till ett av hans berömda kyrkospel, "Den borttappade penningen". I denna andra av de tre liknelserna om Guds omsorg är det ett silvermynt som är den framträdande symbolen.

Ordet för silvermynt är i den grekiska grundtexten i detta fall *drachma*, vilket ännu när detta skrivs (och fram till eurons införande) är namnet på Greklands valuta. Vi möter silvermyntet i några olika sammanhang i evangelierna, t.ex. i berättelsen om Judas förräderi (Matt 26:15) och i den märkliga episoden om tempelskatten, Matt 17:27.

De silvermynt som var i cirkulation hade, alldeles som våra mynt och sedlar, olika valörer och benämndes med olika namn: *drachma*, *denarion*, *argyriion*. De an-

vändes i första hand som betalningsmedel men kunde även t.ex. användas som smycken, och det har man antagit att det kan vara fråga om här. Kvinnan i liknelsen har – kanske – trätt upp tio silvermynt på en tråd och gjort ett halsband av dem. En *drachma* motsvarade vid denna tid en arbetares dagslön; för en fattig kvinna kunde således tio drachmer utgöra hela hennes sparade kapital.

Glädjen hon och hennes *väninnor och grannkvinnor*, v 9, känner när det borttappade myntet hittas åter, liksom utsagan om änglarnas glädje v 10, tecknar bilden av Guds och hela församlingens och kyrkans gemensamma glädje över när en människa finner vägen tillbaka till frälsningen och gudsgemenskapen.

88. Liknelsen om den förlorade sonen, 15:11-32. Denna Jesu liknelse har inom hela kristenheten i alla tider uppfattats som en av de mest kraftfulla formuleringarna av Jesu undervisning. Bland ämnen för dramatiseringar vid konfirmationsgudstjänster är den förlorade sonen den absoluta favoriten och förmår på ett alldeles särskilt sätt tala till ungdomar.

I den ortodoxa kyrkogemenskapen har denna liknelse till och med ägnats en särskild söndag på kyrkoåret, "Den förlorade sonens söndag", den nionde söndagen före påsk, då den är evangelietext och predikotext och genomsyrar alla gudstjänstens hymner och böner.

Det är liknelsen om Guds villkorlösa och förlåtande kärlek och om människohjärtats svar på denna kärlek.

I ett viktigt avseende skiljer sig denna liknelse från de två föregående. I liknelserna om det förlorade fåret och det borttappade myntet är det Gud som aktivt söker upp den som är på väg att gå förlorad. I liknelsen om den förlorade sonen är det den vilsegångne som själv väcks till eftertanke och självmant söker sig tillbaka.

Att ett barn i en syskonskara i förväg vill utträda ur arvs-gemenskapen efter sina föräldrar förekommer än i våra dagar och är i vissa länder t.o.m. en lagstadgad rättighet. I Palestina vid Jesu tid tycks det också ha förekommit. Hur det rent praktiskt och ekonomiskt realiserades, framgår inte av liknelsen, men det var tydligen fullt möjligt.

Fadern tycks inte göra några invändningar; han ger omedelbart den yngste sonen hans del av arvet i förskott. Gud tvingar ingen; eller med filosofen Arthur Schopenhauers ord: "Tron är som kärleken, den låter sig inte framtvingas."

Vägen utan Gud, vandringen på egen hand, livet utan något annat "kapital" än det vi har i oss själva – det är den förlorade sonens väg, som snart leder till ett ofrånkomligt slut. Hans utsvävningar, hungersnöden, allt detta ger i Jesu liknelse bilden av den gudsfrånvända tillvaron. Slutstationen på den förlorade sonens irrfärd är hans korta tjänstgöring hos en *välbärgad man i det landet*, v 15. Ur judisk synpunkt når hans förnedring här sin djupaste botten, då det sägs att hans arbete blev *att vakta svin*, v 15. Ingen sysselsättning kunde framstå som mer vedervärdig för en from jude än att vakta svin, det mest orena av alla djur. I ett rabbinskt yttrande från samma tid står det: "Förbannad vare den som föder upp svin."

Då kom han till besinning, står det i v 17 enligt NT 81. Här är det synd, att översättarna inte vågat sig på en ordagrann översättning, ty på grekiska står det exakt: *Då kom han till sig själv*. Att hitta tillbaka till sig verkliga själv, till sin sanna, ursprungliga identitet är att komma till tro och till gemenskap med Gud.

Uttrycket jag har syndat mot himlen och mot dig, som kommer i både v 18 och v 21, kan ses som ett dubbeluttryck; sonen tilltalar sin far, som i liknelsen representerar Gud, och *himlen* är ett av många omskrivande namn för Gud själv. Men en annan möjlig översättning av detta uttryck är: "jag har syndat så att mina synder räcker ända upp till himlen".

Fadern kommer inte med några bannor eller förebråelser; han visar bara glädje och ställer till med en hejdundrande fest. En mäktig bild av den villkorlösa, gränslösa nåden men också, helt säkert, en av många av evangeliernas alluderingar på nattvardens måltid.

Fortsättningen med den sure och avundsjuke äldre brodern i v 25-32 är en outhärlig del av liknelsen. Den berör ju något som de flesta av oss känner väl igen. Det finns många bittra "hemmasöner" och "hemmadöttrar", både inom kyrkor och församlingar, inom politiken, på olika arbetsplatser och i andra sammanhang; människor som tjänat länge och trofast och känner sig förbigångna av yngre och nytillkomna.

Och här ställs världens och Gudsrikets värdeskalor emot varandra. Den som förskingrat pengar tillsammans med horor, v 30, kan knappast räkna med att möta förtroende i världen och samhället. Men Guds "räknesätt" är ett annat. Den nåd och de gåvor som vi får genom tillhörigheten i Gudsriket delas lika av oss alla: *Mitt barn, du är alltid hos mig, och allt mitt är ditt*, v 31. Och det mäktigaste uttrycket för detta får vi i Gudsrikets festmåltid, nattvarden.

KAPITEL 16

89. Liknelsen om den ohederlige förvaltaren, 16:1-13. Detta är utan tvekan en av de mest komplicerade och svårtolkade av Jesu liknelser. Det handlar om en ekonomisk förvaltare, som får sparken av sin arbetsgivare därför att han har förskingrat. För att på nytt kunna bli uppskattad och hitta ett nytt arbete hos någon annan arbetsgivare, begår han ytterligare en förskingringshandling, innan han ger sig av från den gamla arbetsgivaren: han förmår de skuldsatta att ändra och förfalska summorna på sina skuldebrev – till de skuldsattas fördel. På det sättet gör han dem också medskyldiga till förskingringen. Ett förslaget och alltigenom ohederligt sätt att ta sig fram i livet. Och om detta heter det till råga på allt i v 8, att ”Herren berömde den ohederlige förvaltaren för att han hade handlat klokt”!

Försöken att ge en rimlig tolkning av denna liknelse har varit många, och här skall bara ges ett exempel på hur den kan tolkas.

Prof. Anton Fridrichsen har tecknat en del av den historiska bakgrunden⁵. Han påvisar de sociala och ekonomiska missförhållandena i Palestina vid den tid då liknelsen första gången berättades. Rika godsägare ägde stora jordegendomar, som de överlät åt förvaltare att sköta om, medan de själva levde ett slösande och utsvävande liv i de stora städerna. De utfattiga, egendomslösa bönder, som brukade jorden på dessa stora gods, var i ständiga ekonomiska svårigheter och tvangs ideligen låna säd, olja och andra förnödenheter av sin godsherre. De var beständigt skuldsatta upp över öronen hos sin husbonde.

Att förvaltarna knappast kände någon större respekt för sina arbetsgivare är under sådana omständigheter inte särskilt förvånande – inte heller att de allt som oftast själva skodde sig på sina arbetsgivares bekostnad. För Jesu åhörare var alltså denna del av liknelsen knappast alls anstötlig, och de liksom Jesus själv hade säkert sina sympatier framförallt på de fattiga och exploaterade gäldenärernas sida.

Men senare forskning har dessutom visat, att det förvaltaren gjorde sannolikt inte alls var vare sig ohederligt eller olagligt. Judisk lag förbjöd fordringsägare att ta ut ränta, men det förekom ändå att jordägare tog ut stora räntor och pålagor av sina bönder, helt i strid med både judisk och romersk lag. Vad förvaltaren gör i liknelsen är således helt enkelt att låta skriva ner skuldsumman till den ursprungliga storleken, i lojalitet med både de exploaterade bönderna och den rådande rättsordningen. När

---

⁵ Anton Fridrichsen, *Fyrahandas ädesåker*, Stockholm 1966, sid 410.

Herren alltså i v 8 säger att förvaltaren "handlat klokt", är det kanske helt enkelt ett erkännande av han i själva verket handlat *rätt*. Här är således inte ens fråga om en "Robin Hood-stöld" utan bara att godsägaren förhindrats från att tillvälla sig *mer* än vad som rätteligen hör honom till.

Men ändå kvarstår frågan: Vilken är liknelsens innebörd och hur skall den tillämpas på den andliga verklighet som Jesus försöker beskriva?

I v 9 talar Jesus om "den ohederlige mammon". Luther definierar mammon – försiktigtvis och med ett slags lagom-termer – som "rikesdom, men inte en måttlig utan en överflödig, som vida överstiger ens behov". Själva ordet mammon – som bara förekommer här och i Matt 6:24 – är arameiskt och betyder jordisk egendom i största allmänhet. Om man ser hur Jesus använder ordet, skulle begreppet mammon med David Hedegårds formulering kunna beskrivas som "en beteckning, som erinrar om att synd vidlåder den jordiska egendomen, ifall människan inte, då hon förvärvar och förvaltar den, låter sitt sinnelag och sitt handlings sätt bestämmas av Guds goda och heliga vilja"⁶.

Med andra ord: Rikedomen är inte ond i sig, men den blir ond och destruktiv, när den handhas utan värderingar, utan en moralisk grundval, där empati med de svaga och sinne för rättfärdighet och rättvisa utgör självklara grundpelare. Frågor som aldrig – allra minst i vår egen tid – förlorar sin aktualitet.

Det Jesus säger i slutet av v 8, *Denna världens människor betar sig klokare mot sina egna än ljusets människor gör*, kan verka förbryllande. Kanske kan vi vara djärva nog att se hur Jesus här sätter fingret på en svaghet vi finner i många sammanhang bland kristna och i kyrka och församling, och som säkert inte heller var ett okänt fenomen i Jesu samtid: De troende, de som valt att ställa sig i ljusets tjänst, förefaller inte alltid att vara de mest klarseende när det gäller att definiera ondskan och finna rätt medel att handskas med den. Här kan kanske den "ohederlige" förvaltaren ses som en nyttig förebild: Han avskärmade sig inte från den verklighet där det onda råder utan gav sig i kast med den, på dess egen "planhalva". Med risk för än värre repressalier än att få sparken från sitt arbete, hindrade han genom urkundsförfalskning jordägaren från att ta ut olagliga räntor.

Jesusorden i de följande verserna 10, 11 och 12 tycks vid första anblicken motsäga denna tolkning. Många menar att de inte alls passar in i sammanhanget. Men

---

⁶ Hedegård/Saarisalo, *Biblisk Uppslagsbok*, Malmö 1978 sp. 665.

med litet djärvhet kan vi kanske kan läsa också dessa verser utifrån de exploaterade böndernas perspektiv:

När Jesus alltså talar om att vara "trogen i smått och i stort", v 10, avser han just troheten mot de förtryckta och mot den goda rättsordningen – inte troheten mot den rike jordägaren! När han talar om "trohet mot den ohederliga mammon", v 11, talar han om en ekonomisk förvaltning som tillvaratar de förtryckta böndernas rätt – inte jordägarens intresse och förmenta rätt att utplundra! Och när han talar om "trohet mot andras egendom", v 12, så är "de andra" just de förtryckta bönderna – inte den rike jordägaren!

Kanske framstår denna tolkning enligt mångas uppfattning som i överkant "befrielseologisk", men den ger oss i vilket fall som helst en möjlighet att se denna liknelseberättelse som en sammanhängande helhet.

Den avslutande vers 13 ger oss slutligen liknelsens andliga innebörd: Jordisk egendom kan aldrig vara ett värde eller mål i sig själv. Att låta den materiella rikedom, "den ohederlige mammon", bli ett egenvärde och ett livsmål i sig är en form av avgudadyrkan, alltså i grunden en svår synd. Luther tar i Stora Katekesen upp detta under utläggningen över första budordet och skriver: "...På samma sätt må envar i sitt stånd bruka Guds gåvor i enlighet med hans ordning och icke låta något bliva sin herre och avgud." Valet mellan Gud och mammon är alltså inte ett val mellan fattigdom och rikedom utan en fråga om rätt livshållning, om rätt förhållande till Gud och medmänniskan.

90. Gudsriket och lagen, 16:14-18. Bland åhörarna, när Jesus framställde liknelsen om den ohederlige förvaltaren, fanns också hans huvudmotståndare, fariseerna. Till allt annat som förebrås denna riktning inom det judiska andliga ledarskapet fogas här också, att de skulle ha varit "penningälskande" (som det ordagrant står i den grekiska grundtexten). De älskade måhända inte pengar i sig – och de var inte heller särskilt välbeställda – men det hörde till deras trosuppfattning att betrakta pengar och jordisk rikedom som en gudomlig belöning och ett yttre tecken på att man var en from människa. Att sätta sin tillit till sådana ting är ett självbedrägeri, menar Jesus. Det går kanske att lura människor, men – med Sven Lidmans ord – *ingen lurar Gud!* (v 15) Vi är alla fariseer i den meningen, att vi så ofta sätter vår tillit till fel slags livsvärden. Guds värdeskala är en annan, och därför kan Jesus säga: *Det som människor sätter högt är skändligt i Guds ögon*, v 15. Hur det går för oss i materiellt

avseende är *i inget som helst avseende* en mätare på vårt förhållande till Gud. Det kan inte sägas klarare än vad som sker här, och det är egendomligt, att så många kristna av samvetslösa sektledare än idag blir så vilseförda i den frågan.

I v 16-17 markerar Jesus att lagens tid har nått sin slutpunkt och att Gudsrikets tid har brutit in. Gudsriket kan här utan problem ses som en synonym för Evangeliet, det glada budskapet, som sträcker sig utöver Israel och innefattar alla folk. Lagen var en väg att vandra fram emot uppfyllelsen av de löften, som profeterna förmedlat.

De gåtfulla orden om dem som "trängs för att komma in i Guds rike", v 16, kan vara en anspelning på de s.k. seloterna, den riktning som med våld försökte provocera fram den väntade Messias ankomst.

Det Jesus sedan säger om lagen i v 17 kan synas motsäga det som sägs i v 16. Men här skall *lagen* inte i första hand förstås som den samling av bud och föreskrifter som finns i Mose lag, utan som Guds totala frälsningsplan. Det är den som skall gå i uppfyllelse, "till punkt och pricka", även om himmel och jord förgås.

Jesu ord om skilsmässa i v 18 återfinns vi i litet olika versioner i alla de tre synoptiska evangelierna. Hos Matt finns reservationen *av annat skäl än otukt*, Matt 5:32 och 19:9. Det han säger innebär, som i flera andra fall, en skärpning av Mose lag. Ett annat tydligt exempel på detta är Matt 5:28: "...den som ser på en kvinna med åtrå har redan i sitt hjärta brutit hennes äktenskap".

Orden om äktenskap och skilsmässa har vållat mycken diskussion i kyrkan genom tiderna: om omgifte alls skall tillåtas och på vilka villkor o.s.v. Jesus tar ju inte ställning till det rent juridiska. Hans syfte med dessa och andra skärpningar av lagen är att sätta fokus på syndens och det ondas verkliga natur: att dessa ting har sin rot inom oss själva, i vårt eget inre. Jesus anklagar fariseerna för att göra en ohederlig boskillnad mellan inre och yttre. Om bara vissa detaljerade bud och föreskrifter följs till det yttre, kan vårt inre vara hur uppfyllt som helst av onda böjelser och tankar. Denna anklagelse kommer till skarpt uttryck i t.ex. Matt 23:25-28.

Att ta ut skilsmässa var i det samtida judiska samhället mycket enkelt – även om lagen tillvaratog den frånskilda hustruns rätt förhållandevis väl – och som skilsmässorsak kunde en vidbränd soppa räcka (rabbi Hillel). Jesu ord om äktenskap och skilsmässa förvånade säkert hans samtida åhörare, eftersom de i så hög grad innebar en uppvärdering av äktenskapets status och helgd och ett tydligt återförande av äktenskapet till den i skapelsen givna ordningen.

91. Liknelsen om den rike mannen och Lasaros, 16:19-31. Denna liknelse finns inte i något annat av evangelierna. Det är också den enda av Jesu liknelser som innehåller en namngiven person, tiggaren *Lasaros*. Själva namnet, på hebreiska *El Azar*, betyder "Gud hjälper".

Berättelsens grundtema – barmhärtigheten, medlidandet, omsorgen om de fattiga och svaga, kontrasten mellan rikedom och fattigdom – är ett av Lukasevangeliets särdrag. Tiggaren Lasaros har dessutom givit namn åt en av våra viktigaste vårdinrättningar, *lasarettet*.

Det är säkerligen ingen tillfällighet, att denna liknelse berättas i samma sammanhang som liknelsen om den ohederlige förvaltaren, v 1-13. I båda liknelserna är en rik man en av huvudpersonerna. Och i båda liknelserna finner vi en tydlig varning för den jordiska rikedomens förmåga att bedra och vilseföra.

Purpur, v 19, var ett mycket dyrbart tyg som färgats med en färgsubstans gjord av purpurnäckan *murex*. Tillsammans med det fina linnat utgör detta en markering av den rike mannens slösaktiga och luxuösa liv.

V 21 har gett oss ett av många talesätt med bibliskt ursprung, "att äta smulor från den rike mannens bord". V 19 och 20 kontrasterar skarpt rikedomens och fattigdomens livsvillkor mot varandra.

Uttrycket *platsen vid Abrahams sida*, v 22, har sin motsvarighet i den judiska bibelkommentaren Talmud, där det betecknar den sällhetens plats, där de rättfärdiga väntar på sin belöning på uppståndelsens dag.

Termen *dödsriket*, v 23, går tillbaka på ett uttryck i GT och den judiska traditionen som betecknar platsen där de döda vistas, såväl goda som onda. I NT används det dock närmast som en synonym till *Gehenna*, *helvetet* (se t.ex. 12:5).

I v 24 visar Jesus hur förhärdat den rike mannen är, t.o.m. här, mitt i dödsrikets plågor. Hans sätt att tilltala den store patriarken, *Fader Abraham*, är tämligen nedlåtande, även om hans vädjan klingar ödmjukt. Och sin vana trogen betraktar alla under sin rang som sina betjänter: Abraham anmodas att skicka över Lasaros för att lindra hans plågor med några droppar vatten. Han vill alltså i grunden fortsätta att leva som han är van och förstår inte, att jordiska värdeskalor och ordningar nu inte längre gäller.

Abrahams svar, att Lasaros "fått ut sitt goda" medan han levde, v 25, kan närmast ses som en ironi. Naturligtvis är det inte något verkligt gott som den rike man-

nen fått ut av sitt liv, utan en illusion, en livslögn som han valt att fästa sitt hjärta vid. Ingenting att leva på och allra minst något att dö på.

Dessutom gapar det en klyfta mellan oss och er, v 26. Den rike mannens förhärdelse medan han levde har skapat en avgrund som nu inte längre kan överbryggas. Det finns inte längre någon återvändo.

Återigen vill den rike mannen använda Lasaros som sin tjänare, denna gång som budbärare hem till sin fars hus, v 28. Och för första gången visar den rike mannen, att han har omtanke om någon annan än sig själv: Han vill varna sina bröder för att leva som han gjort, så att det inte skall gå dem på samma sätt som honom.

I slutavsnittet, v 29-31, når Jesus fram till sin kritik mot fariseerna och sina övriga motståndare. De har Mose och profeterna, som borde ha gett dem kunskaper både om vad som är rätt och om den kommande Messias. Men dem har de inte lyssnat till. I ett sådant tillstånd av förhärdelse kommer de inte ens att bli övertygade eller omvända om någon uppstår från de döda – och i förlängningen handlar detta naturligtvis om Jesu uppståndelse, trons ”stöttesten”.

KAPITEL 17

92. Förförelser. Förlåtelse och tro, 17:1-5. I detta avsnitt binder Jesus samman tre teman till en enhet: synd – förlåtelse – tro.

Det Jesus här säger om förförelserna leder tanken till Herrens bön: ”Inled oss icke i frestelse”, eller med den tvivelaktiga nya översättningen ”Utsätt oss inte för prövning.”

Grundtextens ord för *förförelser* är *skandala*, vilket egentligen betyder ”stöttestenar”, något man snavar och faller på. Att dessa förförelser eller stöttestenar är ”oundvikliga” betyder inte att de är sända av Gud, men de hör uppenbarligen till den brustna, gudsfrånvända verklighet där vi lever.

Jesus understryker allvaret i sitt budskap med kraftfulla bilder. Men märk väl uttrycket: ”Det vore bättre för honom...”. Jesus yrkar inte på något straff utan säger, att uppsåtlig förförelse är en så allvarlig synd, att det för den som begår synden vore bättre att han skildes från själva livet. Också detta måste ses som en *hyperbol*, en medveten stilistisk överdrift i syfte att understryka det som sägs – annars motsägs det bl.a. av de följande verserna 3-4, som handlar om förlåtelsen!

En av grunderna för den gamla ”församlingstukten”, rätten för kristna att tillrättavisa bröder och systrar som handlar orätt, finns här i v 3. En rätt som brukats –

och naturligtvis även ofta missbrukats – i förtryckande syfte. Men i fortsättningen visar Jesus på förlåtelsens villkorlösa natur. Luk talar om förlåtelse *sju gånger* samma dag; parallellstället hos Matt 18:21-22 talar om *sjuttio gånger sju gånger*. Tanken är, att bättringen från synden, beredvilligheten att ta emot den kraft till ett sannare och fullödigare liv, som förlåtelsen ger, är den förlätne syndarens ensak. Den som förlåter kan aldrig ställa villkor och säga: "Jag förlåter dig bara en gång." Eller: "Jag förlåter dig, men bara på det eller det villkoret." Detta återspeglar naturligtvis hur Guds egen förlåtelse är till sin natur. Liksom Gud förlåter syndaren varje gång han reser sig från synden, hur ofta det än sker och utan att ställa några villkor, så måste detta också vara förebilden för hur vi förlåter varandra.

Kan människor ge varandra tro? Nej, men Jesus kunde ge de människor tro, som var beredda att ta emot, och lärjungarna vet detta. Uttrycket är något oklart; det kan även betyda: "Ge oss även tro", d.v.s. ge oss tro utöver de andra gåvorna du gett oss. Lärjungarna har följt Jesus, lyssnat till hans undervisning, de har t.o.m. utfört underverk och kraftgärningar i Jesu namn – och ändå känner de, att deras tro inte räcker till.

Bilden av senapskornet känner vi igen från ett annat sammanhang, nämligen kap 13:19, där den beskriver Guds rikes hemlighet. Här används ordet i enlighet med ett samtida talesätt, där senapskornet helt enkelt betecknade något litet och obetydligt. En kommentator, Leon Morris, har sagt, att det Jesus här frågar efter inte är "så mycket en stor tro på Gud som en tro på en stor Gud". Också denna bild är *hyperbolisk*, medvetet överdriven; och poängen är, att tron – om den är i enlighet med Guds vilja – förmår åstadkomma vad varken erfarenheten eller förnuftet kan.

93. Liknelsen om tjänaren som passar upp, 17:7-10. Här hämtar Jesus sin liknelse från den samhällsordning som var helt accepterad. I översättningen talas om *tjänare*, v 7, men ordets grundbetydelse är *slav*, fast detta ord, gr. *doulos*, i NT används i bägge betydelserna.

Här berörs en känslig fråga i kyrka och församling liksom inom det övriga samhället. Hur ofta talas det inte om, och ofta med all rätt, att de som arbetar i församlingen liksom givetvis på alla andra arbetsplatser alltför sällan får möta uppskattning för det arbete de utför. Att av det Jesus här säger dra slutsatsen, att vi aldrig skulle behöva tacka eller berömma varandra för de tjänster vi gör varandra och för vårt arbete, vore säkerligen att tolka dessa ord alldeles fel. Jesus talar om relationen mellan

Gud och människor. Inför *Gud* har vi inga förtjänster att åberopa. Från honom har vi fått vårt liv och vårt uppdrag att fullfölja. "Vi kommer aldrig längre än till Guds nåd", som en äldre präst skrev. En liknande tanke finns i den judiska traditionen – som vi inte bör förväxla med den "avart" som Jesus kritiserar hos fariseerna! Så skriver t.ex. rabbi Jonathan ben Zakkai: "Om du har fullgjort mycket enligt lagen, räkna det då inte som din egen förtjänst, ty för detta syfte blev du skapad."

94. Tio spetälska botas, 17:11-19. Vi har i annat sammanhang sett, att termen *spetälska*, gr. *lepra*, i NT är en sammanfattande benämning för ett flertal hudsjukdomar som grasserade i Medelhavsområdet vid vår tideräknings början. Det fanns i Mose lag stränga regler för hur de spetälska skulle förhålla sig. De måste leva strikt isolerade från det övriga samhället. Detta berodde inte i första hand på att man skulle ha insett att de sjuka smittade. De spetälska ansågs framförallt bära på en kultisk orenhet som "förorenade" och besudlade det judiska livets helgd. (Samma förhållande gällde t.ex. de religiöst påbjudna handtvagningarna före måltiderna.) När en spetälsk kom gående på vägen och såg att andra människor kom emot honom, var han skyldig att redan på långt håll ropa: "Oren! Oren!" för att de mötande skulle kunna väja undan (3 Mos 13:45).

Här uppkommer samma situation: Tio spetälska kommer emot Jesus på vägen. Men nu ropar de inte "Oren!", utan de ropar efter Jesu förbarmande, v 13.

Jesus utför ingen synlig helandehandling utan ger dem omedelbart befallningen att gå och visa upp sig för prästerna. Tempelprästerna fungerade som ett slags "hälsoinspektörer" och hade till uppgift att kontrollera att den sjuke blivit botad, varefter de skulle utfärda ett slags "friskhetsintyg", innan personen ifråga kunde återvända till samhällsgemenskapen (3 Mos 14:2 ff). Det förefaller som om Jesus här vill sätta de sjukas tro på prov, eftersom han sänder iväg dem utan att de först blivit helade. Först när de är på väg till Jerusalem, till prästerna i templet, blir de helade från sin sjukdom.

Det som sedan händer är till för att visa oss vem som sist och slutligen bör vara målet för all vår tacksamhet. Endast en av de tio vänder åter till Jesus för att tacka, v 15-16. Och det är naturligtvis ingen tillfällighet, att denne är en *samarier*, v 16. Här som vid så många andra tillfällen i evangelierna är det representanter för det föraktade samariska folket som lyfts fram som förebilder ifråga om tro, ödmjukhet, gudsfruktan och rättrådighet – i motsats till fariseernas egenrättfärdighet.

”Jag vill tacka livet” hette en populär sång för ett par decennier sedan. Den uttrycker med en naken tydlighet den sekulariserade människans tafatthet inför frågan om den stora tacksamheten. Man riktar sin tacksamhet mot ett abstrakt begrepp, *livet*, eftersom man inte vet vem man skall tacka. Men också för oss kristna är berättelsen om de tio spetälska en ständig påminnelse om något vi alltför ofta försummar. Hur ofta får vi inte erfara att vi klarar oss lyckligt ur olika svåra situationer, hur ofta får vi inte uppleva lycka och välgång av skilda slag – utan att vi riktar ens den kortaste bön av tacksamhet till Gud, alla goda gåvors givare.

Din tro har hjälpt dig, v 19 – kan också betyda ”Din tro har frälst dig”. Det handlar alltså, som alltid vid Jesu läkedomssunder, om ett helande till kropp och själ, en hela människans upprättelse. Den verbform som ordet *hjälpa* eller *frälsa* här står i visar också, att det är fråga om ett helande som har bestående verkan under mannens hela fortsatta liv.

95. När Guds rike och Människosonen kommer, 17:20-37. Påfallande ofta ställer Jesu huvudmotståndare fariseerna frågor till Jesus, mest för att ställa honom på prov. Frågan som ställs här, om Guds rike, är dock troligen inte provokativt menad utan speglar de olika diskussioner om Guds rike och den kommande Messias som förekom inom det judiska folket vid denna tid.

Det är ingen tillfällighet att Guds rike och Messias behandlas i ett och samma sammanhang, ty de båda hörde ihop: Messias ankomst förväntades bli själva inledningen till Guds rikets grundläggning.

Men vad var då Guds rike – och vem skulle Messias vara?

Termen *Guds rike* – som är helt synonym med *himmelriket* – används i NT i två huvudbetydelser: dels ett tillstånd här och nu, bland människor som lever i tro på frälsningen genom Jesus Kristus, och dels den verklighet som skall komma vid tidens slut, när Jesus Kristus kommer tillbaka och upprättar det gudomliga herraväldet helt och fullt.

Här, i svaret till fariseerna v 20-21 talar Jesus om Guds rike i den första betydelsen: *Guds rike är inom er*. Alltså ett inre tillstånd hos den som lever i kraft av Guds nåd och kärlek genom tron på Jesus Kristus.

Men när sedan Jesus vänder sig till lärjungarna i f 22 ff, börjar han indirekt tala om Guds rike i den andra betydelsen: det som skall ske en gång vid tidens slut.

Termen *Människosonen* förekommer i GT bara på ett enda ställe, i Dan 7:13, där den betecknar en kommande frälsargestalt av himmelskt ursprung. Det intressanta är alltså, att uttrycket inte är avsett att understryka denna gestalts mänsklighet utan tvärtom hans gudomlighet: en gudomlig, gudasänd frälsare i mänsklig gestalt.

I Jesu samtid var således *Människosonen* ett annat namn på den väntade *Messias*, som betyder "den smorde" och som var en kungatitel i det gamla Israel. I NT är *Människosonen* ett av de viktigaste Kristus-namnen. I de synoptiska evangelierna förekommer det 69 gånger, i Johannesevangeliet 12 gånger och i övriga NT 3 gånger.

Det hävdas med rätt att de tidigaste kristna levde i förväntan om att *Människosonens dagar*, v 22, d.v.s. den yttersta tiden och Kristi återkomst, var mycket nära förestående. Men här i v 22 får vi en antydning om att Jesus själv skulle ha visat, att denna tidpunkt inte skulle komma så snart som man trodde eller hoppades.

I v 23 kan vi se en varning för de "falska profeter" som säkerligen från tid till annan förkunnade att den yttersta tiden var inne. Paralleller till företeelser i vår egen tid saknas inte. Jesus visar i v 24 det som framför allt skall utmärka den yttersta tidens händelser: att de kommer plötsligt och oväntat, "som en blixtnedslag från en klar himmel" – och inte som något man kan sluta sig till genom olika tecken. Samma innebörd som i detta Jesus-ord finner vi i 1 Tess 5:2, där Paulus säger att "Herrens dag kommer som en tjuv om natten".

I v 25 ger Jesus i förtäckta ordalag en förutsägelse om sitt förestående lidande.

Beskrivningen i v 26-35 av alla de vardagliga sysslor och företeelser som abrupt skall bli avbrutna av Människosonens ankomst är ägnad att understryka den karaktär av något oväntat och överraskande, som detta skeende kommer att få.

Hänvisningarna till syndafloden, v 27, och till straffet över Sodom, v 29, understryker att Människosonens ankomst inte bara är något att längta till utan också något att frukta, för dem som med berätt mod lever i strid med Guds vilja, så som människorna på Noas tid och folket i den förfallna staden Sodom.

Den korta hänvisningen till Lots hustru i v 32 är en hel predikan i sig. Lot och hans familj bröt upp från fördärvet de hade omkring sig i Sodom, för att fortsätta på den väg Gud visade dem. Men Lots hustru hängde med sitt hjärta ändå kvar vid det förgångna, vid de liv de hade levt i den främmande omgivningen. Där, i det främmande och det förgångna dröjde hon kvar, förstelnad, som en saltstod. När Gud manar till uppbrott, gäller det för oss att följa med och gå vidare.

Jesusordet i v 33 finns i varierande formuleringar i alla fyra evangelierna. Det är utan tvekan ett av de mest autentiska och därtill mest centrala Jesusorden i hela Nya Testamentet. Här hos Luk möter vi det dessutom redan i 9:24.

En paradox – som så många andra av Jesu ord och uttryck. Det handlar inte om självutplåning, vare sig fysisk eller själslig. Att *bevara sitt liv* syftar här på att låta det egna jaget, den egna viljan leva i kraft av sig själv. Att *mista sitt liv* (så att man räddar det) innebär att sätta in sitt liv i ett större sammanhang, ställa det under en högre verklighet, låta den egna viljan bli ett med Guds vilja.

I v 34 står i NT 81 *två män*. I grundtexten står bara *två*; det är alltså troligast fråga om man och hustru.

Att vers 36 fallit bort, är inte ett tryckfel i våra biblar. Det är ett exempel på hur bibelvetenskapens textkritik arbetar. Versen fanns med i våra kyrkobiblar mycket länge och lyder: "Två skall vara ute på fältet; den ene skall tas med och den andre skall lämnas kvar." Att man tagit bort denna vers i NT 81 och i ett antal andra moderna bibelöversättningar, beror på att just denna vers inte finns med i de äldsta påträffade handskrifterna. Flera liknande exempel på uteslutna verser finns i NT 81 liksom i 1917 års bibelöversättning.

Jesu drastiska svar på lärjungarnas fråga i v 37 är besläktat med hänvisningen till Lots hustru. Bilden av liket och gamarna handlar, liksom bilden av Lots förstelnade hustru, om hur det livlösa och ofruktbara kan öva lockelse på en del människor och dra till sig deras intresse – istället för det som kan ge liv och växt, frälsning och upprättelse.

Sven Lidman berättar i en av sina böcker om en f.d. skådespelare som klädd i trasor, utfattig och uthungrad och märkt av årtal av drogmissbruk en kväll kom till Filadelfiakyrkan på Rörstrandsgatan. Hans enda framtidshopp då var att han kanske om ett halvår skulle få arbete i en varieté. Man tog honom omhand, så som brukligt var och är i Filadelfia, man talade med honom, ingående och kärleksfullt, och gav honom förbön. Tårar strömmade längs hans kinder, och det kunde för ett ögonblick verka som om han kommit till ett uppbrott, som om en förändring var på väg. Men till sist sade han: "Nej, det går inte. Jag är alltför fäst vid det jordiska."

Vad kan "det jordiska" i ett sådant fall vara omskrivning för, om inte en bundenhet vid något fullständigt dött och livlöst?

KAPITEL 18

96. Liknelsen om änkan och domaren, 18:1-8. Budskapet i denna liknelse är detsamma som i Jesusordet: "Be, så skall ni få. Sök, så skall ni finna. Bulta, så skall dörren öppnas." (Matt 7:7)

Den rättstjänare som nämns här framställs inte i särskilt positiv dager. Han representerar knappast rättvisan och rättfärdigheten, utan snarare den korrumperade makten. Han fruktar varken Gud eller har någon empati med människor, v 2, men går sannolikt att påverka med mutor. Han har många kolleger i vår egen tid. Den fattiga änkan står för hjälplösheten och maktlösheten. Hon kan inte kosta på sig några mutor och har inga andra maktmedel än sin ihärdighet. Hon har uppenbart rätten på sin sida, men domaren finner inte hennes fall tillräckligt intressant eller lönande. Till sist ger han dock med sig och ger henne den hjälp hon har rätt till, men inte för att hon har rätt till det utan för att han vill vara ifred för henne. Hennes ihärdiga, enträgna bönfallande ger till sist resultat.

Om nu en orättfärdig och korrumperad rättstjänare till sist bönhör en människa, hur mycket mer skulle då inte Gud göra det, säger Jesus. Bönen har kraft, och den ihärdige bedjaren blir förr eller senare bönhörd – på det ena eller det andra sättet.

Termen *utvalda*, v 7, är problematisk, liksom alla andra ställen i NT som skulle kunna tolkas som uttryck för s.k. predestinationslära, d.v.s. att Gud på förhand skulle "välja ut" somliga till frälsning och andra till förtappelse. En sådan lära går emot så mycket annat som Jesus säger. Vi kan också se termen *utvald* som ett uttryck för upplevelsen hos den människa som kommit till tro: Hon känner att det är hon som blivit sökt och funnen – utvald – av Gud, och inte tvärtom.

Slutmeningen i avsnittet, i v 8, innebär inte att Jesus trodde att det inte skulle finnas några troende i världen vid Människosonens ankomst. Det han uttrycker är, att tron inte är det som kommer att utmärka världens folk när detta inträffar. Det är snarare så, att det är bristen på tro som gör att Människosonen kommer, upprättar sitt rike helt och fullt och förvandlar världen i grunden.

97. Liknelsen om farisén och tullindrivaren, 18:9-14. Denna liknelse är renodlat Lukas-stoff; den återfinns inte i något av de andra evangelierna.

Själva begreppet *farisé*, sådant det etsat sig in i bibelläsares och kristnas medvetanden genom århundradena, kommer starkast till uttryck just här.

Det Paulus gör genom sina teologiska utläggningar om trons och nådens rättfärdighet, om tro utan lagens gärningar, det gör Jesus här med en liknelse.

Kontrasten mellan två personer ger här Evangeliet i koncentrerad, fokuserad form: å ena sidan den präktige farisen, som förlitar sig helt på sina pedantiskt fullgjorda laggärningar – fasta, tionde o.s.v. – och å andra sidan den ångerköpte, djupt syndamedvetne tullindrivaren, som ber Gud om förbarmande. Den orientaliska gesten att slå med händerna mot bröstet understryker sorgen och förtvivlan.

Med detta säger Jesus samma sak som Paulus: Inga laggärningar kan föra oss närmare Gud. Inför honom är vi alltid i tullindrivarens position och kan bara be om nåd och förbarmande.

Slutmeningen i v 14 är ett av många exempel på hur Jesus använder *paradoxen*, den skenbara självmotsägelsen, i sin undervisning: Den som ödmjukar sig, skall bli upphöjd; om någon vill vara den främste måste han bli den ringaste av alla; den som försöker bevara sitt liv skall mista det o.s.v.

98. Jesus och barnen, 18:15-17. Denna episod finns återgiven i alla de tre synoptiska evangelierna. Markus-versionen, Mark 10:13-16, är den som läses vid varje dopgudstjänst i Svenska kyrkan. De tre versionerna skiljer sig inte mycket åt, men här i Luk saknas notisen om att Jesus lägger händerna på barnen.

Denna berättelse har använts som ett av flera bibliskt grundade argument för barndopet gentemot de kyrkosamfund som underkänner barndopets giltighet. Även om den inte handlar om dopet, uttrycker den en hållning från Jesus gentemot barnen, vilken fullt ut stöder tanken att barn genom dopet kan inneslutas i församlingens och kyrkans gemenskap.

I grundtexten står bara att *de kom också fram med sina barn...*, v 15, utan syftning på vilka *de* är, men pronomenet som sedan följer visar att det troligast var deras föräldrar, både mödrar och fäder.

Att Jesus skulle *röra vid dem*, v 15, innebar sannolikt en önskan om att han skulle välsigna dem, vilket han enligt parallellställena i Matt och Mark gör.

Episoden leder tanken till vad Jesus redan sagt i Luk 9:46-48. Och budskapet är, där som här i kap 18, dubbelt. Det handlar dels rent konkret om barnen och deras plats i Guds rike; men det handlar också om hur Jesus lyfter fram barnet som en förebild också för den vuxnes tro. Samma reservationslösa tillit, samma totala beroende som vi finner hos barnen i förhållande till föräldrarna, samma förhållningssätt bör präglade vår tro och tillit till Gud och Guds löften. Det handlar inte om en "barnatro" präglad av barnslighet och naivitet, utan snarare om det som Søren Kierkegaard kal-

lade "trons språng" ut på de 70.000 famnarnas djup, trons okända havsdjup, i full tillit till att Gud bär och vägleder.

99. En man som ägde mycket, 18:18-30. Berättelsen finns i alla de tre synoptiska evangelierna, med litet varierande detaljer.

Luk är ensam om att nämna att mannen ifråga är *uppsatt*, enl. grundtexten egentligen *makthavare, person av hög samhällsrang*.

Berättelsen öppnas med att mannen frågar hur han skall *vinna evigt liv* och med att Jesus ifrågasätter mannens sätt att tilltala honom, *Gode mästare*, v 18. I grundtexten står egentligen "ärva evigt liv". Det knyter an till de fromma judarnas tal om "arvet" som en beteckning på det utlovade landet, Messias rike. Den som fick del i detta rike skulle enligt samtida judisk tro få evigt liv, d.v.s. en evig tillvaro efter de rättfärdigas uppståndelse från de döda.

Jesu fråga till mannen angående hans sätt att tilltala honom har förbryllat många forskare och textutläggare. De gamla kyrkofäderna gav förklaringen, att mannen faktiskt använder alldeles rätt tilltal, eftersom han insett att Jesus är gudomlig. Överlag stämmer yttrandet väl överens med vad Jesus i övrigt lär om Guds rike: Han gör inte anspråk på någon egen, oberoende auktoritet, utan handlar helt och hållet som Faderns redskap och uppmanar män och kvinnor att svara på Guds kallelse.

De budord som Jesus citerar i v 20 är alla hämtade från lagens andra tavla, de bud som handlar om vårt förhållande till våra medmänniskor. Mannens svar är inte uttryck för någon självtillräcklighet eller arrogans. Hans svar är fullt ärligt — problemet är att han anar, att detta inte räcker, att något väsentligt fattas. Men han sitter ändå så fast i fariseiska tänkesätt, att hans fråga tycks gälla fler bud och påbud om vad han ytterligare måste prestera: "Vad skall jag *göra*..."

Det kan tyckas som om Jesus här lämnar mannen i sticket. Det enda svar han får av Jesus är ännu ett krav, ännu ett bud utöver alla dem han så noga hållit, och därtill ett som han inser är omöjligt att fullgöra.

Vi har här ytterligare ett av många exempel på Jesu praxis att *skärpa lagens bud*, så att de blir orimliga till sina konsekvenser, både för den enskilda människan och för samhället som helhet. Andra exempel: att se på en kvinna utan känna begärelse, att inte bli vred på sin broder, att aldrig stå det onda emot, att vända andra kinden till, att riva ut sitt öga eller hugga av sin hand om de leder en till förförelse o.s.v.

Det har gjorts en del försök under historien att tolka dessa lagskärpningar som absoluta påbud och som grund för en utopiskt utformade samhällsordningar. Den

ryske författaren Leo Tolstoy hävdade mot slutet av sitt liv en kristendomsuppfattning och en samhällssyn, där Jesu lagskärpningar fattades bokstavigt; en utopisk ordning byggd på totalt icke-våld, total sexuell askes och total världsförnekelse. Flera olika sekter och rörelser under medeltiden tolkade Jesu förkunnelse på liknande sätt.

Vi får inte glömma vilka det är som Jesus i grunden riktar sig emot när han framför sina lagskärpningar: fariseerna, de lagkloka, som byggde hela sin förvisning om frälsning, nåd och försoning på de laggärningar de själva utförde. För att visa på det felaktiga i deras synsätt, tillämpar han ett slags "lagskärpningens pedagogik". Genom att visa hur lagen egentligen måste följas, om den skall följas fullt konsekvent – och så som vi aldrig förmår följa den – påvisar han, att den aldrig kan läggas till grund för vår rättfärdighet och vår visshet om att vi lever i Guds närhet. Vi skulle kunna säga, att liknelsen om farisén och tullindrivaren i v 9-14 ger oss svaret på de frågor, som lagskärpningarna ställer oss inför.

Med sitt svar på de kringståendes fullt berättigade fråga i v 26 riktar Jesus vår blick åt rätt håll: *Det som är omöjligt för människor är möjligt för Gud*. Det vill säga: Det är Gud som ger oss evigt liv, och detta kan inte köpas eller förtjänas med laggärningar. Det kan bara tas emot av oss i vår medvetenhet om att vi saknar varje som helst förtjänst att åberopa. Vår hållning kan bara vara den som tullindrivaren hade i v 13.

Den avslutande dialogen mellan lärjungarna och Jesus i v 28-30 visar, att även lärjungarna förvånas över lagskärpningarna. Svaret Jesus ger återspeglar, som så många andra Jesusord, den hårda verkligheten för de första kristna: att ett liv i Jesu efterföljd ofta medförde ett uppbrott från dem man stod nära. Men dessa uppoffringar kommer inte att visa sig vara meningslösa. Redan här i tiden kommer de att bära sådan frukt som blir till glädje både för lärjungarna själva och för andra. Det är en tillvaro och en gemenskap som också sträcker sig bortom tidens och rummets gräns, in i det eviga livet i den kommande världen.

100. Tredje förutsägelsen om Människosonens lidande, 18:31-34. Jesusordet i v 31, som finns i parallellställena i alla de tre synoptiska evangelierna, är begynnelseord i Paul Nilssons kända fastepsalm, Sv.ps. nr 135, "Se, vi gå upp till Jerusalem".

Att detta ställe i Luk rubriceras som den tredje lidandesförutsägelsen är något missvisande. Egentligen är det den sjunde i ordningen, eftersom Jesus mer eller mindre tydligt förutsäger sitt lidande sex gånger dessförinnan: i 5:35; 9:22; 9:44-45; 12:50; 13:32-33 och 17:25.

Stället finns parallellt hos Matt och Mark. Luk är dock ensam om att säga, att Människosonen skall utlämnas åt *hedningarna*, v 32. Enligt Matt och Mark skall han

utlämnas åt *översteprästerna och de skriftlärd*a. Kanske tar Luk här fasta på, att det sist och slutligen är den hedniska romerska ockupationsmakten som dömer Jesus till döden och låter verkställa korsfästelsen.

Lärjungarna värjer sig för alla Jesu förutsägelser om sin förestående offerdöd, v 34. Inte förrän den inträffar skall de förstå vad han talat om.

101. En blind man utanför Jeriko botas, 18:35-43. En helandeberättelse som finns hos alla tre synoptikerna, men hos Mark är den blinde namngiven: *Bartimaios, son till Timaios* (Mark 10:46). Hos Matt är det två blinda som blir botade (Matt 20:29-34).

Vi vet inte av berättelsen hur den blinde kände till honom, men antagligen hade ryktet förtäljt vem Jesus var. Den blinde är den ende i Luk som tilltalar Jesus som *Davids son*, v 38. Detta var en utpräglad Messias-titel, och när den blinde använder den, uttrycker detta att han erkänner Jesus som den väntade frälsaren. När Jesus botar honom, är detta i sin tur ett svar och en bekräftelse på mannens tilltal.

Hos Matt sägs det att Jesus rörde vid de blindas ögon, Matt 20:34. Beröring förekommer vid flera av Jesu läkedomunder. Här sker dock helandet enbart genom Jesu ord: *Du kan se igen*, v 41.

Det viktiga tillägget *Din tro har hjälpt dig*, v 42, något som är gemensamt för i stort sett alla Jesu helandeberättelser; dels att helandet och den helandes tro hänger nära samman, dels att helandet inbegriper hela människan. Meningen kan också översättas: *Din tro har frälst dig*. Att det här är fråga om en blind som botas, har säkert också en djupare symbolisk innebörd: Han blir seende, klarsynt, också i en djupare andlig mening.

Notisen i v 43, att den botade mannen *prisade Gud*, och att folket runtomkring *sjöng Guds lov*, visar att de insett varifrån hjälpen hade kommit. Jesus var ingen trollkarl eller "healer", utan förmedlade Guds egen helande och förvandlande kraft.

KAPITEL 19

102. Tullindrivaren Sackaios, 19:1-10. Detta är utan tvekan en av de mest "populära" berättelserna i Nya Testamentet, där dock Luk är ensam om att återge den. Det är, liksom t.ex. berättelsen om den samariska kvinnan vid Sykars brunn, en omvändelseberättelse, där – återigen – en representant för en av de mest illa sedda folkgrupperna, nämligen tullindrivarna, lyfts fram som exempel och förebild, till förargelse för Jesu motståndare.

På sin vandring mot Jerusalem har Jesus här nått Jeriko, den sista anhalten före Jerusalem för dem som färdades dit norrifrån.

Namnet Sackaios är hebreiskt och betyder "den rene", "den rättfärdige". Notisen om att *han var rik*, v 2, är en antydning om att han, liksom sina kolleger, skaffat sig pengar genom både mutor och oskäligt höga tullavgifter som han stoppat i egen ficka. Han hade hög ställning; ordagrant står i grundtexten att han var "chefstullman", alltså föreståndare för det lokala tullverket. Det torde ha inneburit, att det var hans underlydande som utförde själva indrivningen av tullavgifterna, medan hans uppgift var att vidarebefordra de insamlade pengarna till de romerska myndigheterna. I de fromma och patriotiska judarnas ögon var detta en form av landsförräderi, eftersom tullindrivarna själva var judar som ställt sig i ockupationsmaktens tjänst.

Jeriko var säkerligen en mycket lönsam ort att arbeta på för en tullindrivare. En viktig handelsrutt från Jerusalem och österut passerade genom Jeriko. Staden hade också stora inkomster bl.a. genom export av balsamträdets frukter, som odlades i stor mängd i vidsträckta balsamlundar.

Ryktet har tydligen gått före om att Jesus är på väg till Jeriko, eftersom det i v 3 talas om en folkmassa som kommer honom till mötes. Jesus, som säkerligen tar intryck av hur Sackaios ansträngt sig för att få se och höra honom, säger att han vill besöka honom. Av allt att döma sker besöket omedelbart och till mångas förargelse, v 6-7. Ordagrant säger Jesus enligt grundtexten: "Idag *måste* jag gästa ditt hem." Uppenbarligen ser han mötet med Sackaios som en del av sin mission i Jeriko.

Luk återger inte något längre samtal mellan Jesus och Sackaios. Tydligen räcker Jesu närvaro i hans hem för att Sackaios skall komma till besinning och omvändelse. Notisen i v 8 att Sackaios *ställde sig upp* kan ses som en symbolisk markering av just omvändelsen. Jämför liknelsen om den förlorade sonen, 15:11ff, där det i v 18 ordagrant i grundtexten står: "Jag skall *stå upp* och gå till min far."

Enligt Mose lag var man skyldig att återbetala sådant man förvärvat orättfärdigt med hela värdet plus en femtedel (3 Mos 6:5). Men Sackaios vill självmant sona sin skuld med att ge tillbaks långt mer än vad lagen kräver.

Detta kommer alltså självmant från Sackaios, inte efter det att Jesus uppmanat honom till det. Det var Jesus som aktivt sökte upp Sackaios, men det är Sackaios som öppet och genom eget val tar emot den frälsning som Jesu närvaro medför.

Sackaios är *en son till Abraham*, v 9, men inte bara genom sin genealogiska härstamning – den har inget större värde i Jesu ögon – utan för att han genom sin tro följer i Abrahams fotspår.

Jesu ord i v 10 kan ses som en parallell till 5:31, och de sägs i en liknande situation: "Det är inte de friska som behöver läkare, utan de sjuka."

103. Liknelsen om de tio punden, 19:11-27. Denna liknelse finns i en något annorlunda version i Matt 25:14-30. Den har troligen gett oss talesättet "att förvalta sitt pund" som en beteckning för hur vi använder de gåvor vi fått, i första hand med avseende på begåvning. Här hos Luk handlar det om en enda gåva som anförtrotts åt alla: trons gåva.

Eftersom Jesus och de som följde honom nu var helt nära Jerusalem, trodde en del av dem att *de redan nu skulle få se Guds rike komma*, v 11. De såg Jesus som den väntade Messias, och Guds rike var förvisso nära, men inte så som många av dem antagligen trodde.

Det fanns flera förebilder i verkligheten för den liknelse Jesus här målar upp. Herodes den Store hade fått sin kungavärdighet just på det sätt som här beskrivs: Han hade som vasallfurste begett sig till Rom *för att få kungavärdighet och sedan komma tillbaka*, v 12. Likaså hade Archelaus en gång tilldelats Judeen och därefter fått titeln kung, men folket hade starkt ogillat detta och sänt iväg representanter för att protestera mot hans utnämning, jfr v 14. De hade goda skäl att hata Archelaus. Historieskrivaren Josefus Flavius berättar, att Archelaus vid en påskhögtid hade låtit mörda 3000 av sina judiska undersåtar. Här i Jeriko, där Jesus berättar sin liknelse, har människor särskild anledning att associera till Archelaus, som just här hade låtit uppföra ett storslaget palats och en akvedukt.

Men Jesus använder bilden av kungavärdigheten på ett allegoriskt sätt. Det är han som skall fara *till ett land långt borta för att få kungavärdighet*, v 12, d.v.s. gå in i Jerusalem, lida, dö och uppstå i härlighet, för att sedan komma tillbaka på den yttersta dagen.

Man kan här, som i en del andra liknelser, förundras över att Jesus låter en så osympatisk figur som en tyrannisk kung – en Herodes eller en Archelaus – bildligt representera sig själv. Det är antagligen en del av hans provocerande berättarteknik; det får människor att lyssna särskilt noga.

Det talas i v 13 om tio tjänare, men i den följande berättelsen om vad som hände sedan kungen återvänt möter vi bara tre av dem.

I Luk-versionen av denna liknelse får alla de tio tjänarna ett pund var. Trons gåva, som liknelsen handlar om, ges från början i samma mått åt alla. I samma mån som den sedan bär frukt och förökas ger den också ett ökat ansvar. Tjänaren vars pund förökats tio gånger sitt värde får *härskas över tio städer*, v 17. Den vars pund förökats fem gånger sitt värde skall få fem städer under sig, v 18.

Den tredje tjänarens pund har inte förökats sig alls; han har hållit det gömt i en duk, v 20. En kommentator har påvisat, att detta förfarande också var ganska vårdslöst och inte ens uppfyllde minimala krav på säkerhet; enligt judisk lag måste pengar grävas ner i jorden, om man ville hålla dem gömda. Tjänaren anger rädsla för kungen som skäl för sitt handlingsätt.

Vår översättning talar i v 23 om en bank, vilket naturligtvis inte var fråga om en bank i vår mening, utan en penningutlånares bord eller bänk, gr. *trapéza*. (Vårt ord *bank* är ett lånat fornengelskt eller tyskt ord med samma betydelse.) Förebråelsen mot den tredje tjänaren är alltså en förebråelse mot den som inte låter sin tros gåva få växa och bära den frukt som all tro på ett eller annat sätt kan ge.

Det som sedan händer i v 24 handlar naturligtvis inte om att ta från de fattiga och ge till de rika. Det är en drastisk bild av att trons gåva kan gå helt förlorad om den inte ges möjlighet att växa och stärkas.

Vi vet inte om det är liknelsens kung eller Jesus själv som fäller yttrandet i v 26. Det är i varje fall ord som ofta blivit citerade, i både rätt och fel sammanhang. I en drastisk, hård och paradoxal vändning vill Jesus här framställa troslivets väsen: En tro som ängsligt kapslas in och göms är dömd att dö helt och hållet. *Den som inte har, från honom skall tas också det han har*, v 26; d.v.s. en tro som stängs inne och aldrig tillåts växa kan i längden inte behållas alls.

De hårda avslutande orden i v 27 är hårda domsord över dem som öppet förnekar Kristus. Naturligtvis återspeglas här Jesu och urkyrkans konflikt med den omgivande fariseiska och judiska världen, men de gäller i grunden alla dem som medvetet vänder Kristus Människosonen ryggen.

104. Intåget i Jerusalem, 19:28-40. Berättelsen om Jesu intåg i Jerusalem finns i alla fyra evangelierna i litet olika versioner, den kortaste av dem i Joh.

Mot bakgrund av vad Joh berättar i Joh 11:57 – att översteprästerna och de skriftlärdade redan gett order om att man skulle lämna uppgifter om var Jesus befann sig för att kunna gripa honom – är det något djärvt och trotsigt över hela denna scen.

Olivberget (eller "Oljeberget" som det heter i den gamla översättningen) spelar en viktig roll i evangeliernas berättelser om Jesus. Det är i Getsemane örtagård, på Olivbergets sluttning, som Jesus utkämpar sin stora sjölskamp inför sitt lidande och sin död. Och det är härifrån Olivberget som intåget till Jerusalem börjar.

Jesus begär för sitt intåg en åsna *som ingen har suttit på*, v 30. Detta markerar att riddjuret skulle användas för ett heligt syfte. Enligt gammal tradition från Israels kungatid fick ingen annan människa rida en konungs häst.

Hela scenen med intåget har givits många olika tolkningar. Man har ibland poängterat att Jesus rider på åsnan, det fredstida riddjuret, och inte på hästen, som brukades i strid och krig. Det är i så fall en tydlig hänvisning till profetian i Sakarja 9:9 om den kommande fridsfursten. En annan tolkning vill i intågsscenen se en avsiktlig parodi på världens kungar och härskare och deras intåg i pompa och ståt. Notisen om att folk bredde ut sina mantlar på vägen, v 36, kan vara en anspelning på berättelsen i 2 Kung 9:13 om kung Jehus tronbestigning.

Hälsningsropet i v 38 var ursprungligen en hälsning som mötte varje pilgrim som kom till högtiden i templet i Jerusalem: "Välsignad vare han som kommer i Herrens namn! Vi välsignar er från Herrens hus!" Det kom sedan även att ingå i tronbestigningsritualet för de tillträdande kungarna, och här är det Jesus som med dessa ord hyllas som konung.

Fariseerna vill naturligtvis inte se Jesus hyllad som Messias och gör ett försök att nedtysta människornas uttryck för tro och entusiasm, v 39. Det svar Jesus ger i v 40 kan möjligen ha varit ett brukligt ordspråk. Det är ett ofta citerat bibelord, inte minst i sammanhang där kristen tro förtrycks eller där sanningen blir undertryckt genom skrämsel och hot. En berömd inlaga i den uppslitande s.k. Keijne-affären (en pedofilhärva) i Stockholm på 1950-talet bar denna titel.

105. Jesus gråter över Jerusalem, 19:41-44. Denna berättelse, en av dem som starkast skildrar hur Jesus visar sina känslor, finns endast här hos Luk. Redan när Jesus ser den heliga staden på långt håll, grips han av sorg över att den ställt sig så kallsinnig till hans budskap, till *vad som ger dig fred*, v 42. Han kommer därefter med en profetia om stadens kommande öde – dess underkuvande och ödeläggelse,

och han ser detta som ett straff eller en konsekvens av att den *inte förstod att tiden var inne för Guds besök*, v 44.

106. Templet rensas, 19:45-48. I det föregående avsnittet visar Jesus sorg; här visar han vrede. Berättelsen om tempelrensningen finns i alla fyra evangelierna, men hos synoptikerna ligger händelsen mot slutet av Jesu verksamhet, hos Johannes ligger den i början (Joh 2:13ff).

Den försäljning som Jesus blir så upprörd över äger sannolikt rum på hedningarnas förgård. Det var den del av templet där även icke-judar kunde bedja och meditera och alltså en del av själva helgedomen.

”Tempelkommersen” som drabbas av Jesu vrede bestod dels av penningväxling, eftersom endast en myntsort accepterades som betalningsmedel i templet; dels bestod den av försäljning av offerdjur.

Båda dessa verksamheter måste fortgå för att tempelkulten skulle kunna fungera. Vad Jesus reagerar på är att kommersen äger rum inne i själva helgedomen. Den är vigd åt en enda sak: bön och gudstjänst.

Vi har anledning att besinna detta många gånger även i våra kyrkor, som ibland upplåts för ting som inte har mycket med gudstjänst att göra.

Efter tempelrensningen går tydligen en tid, då Jesus dagligen undervisar i templet, v 47. Detta väcker naturligtvis missnöje och ovilja hos både *översteprästerna och de skriftlärda och alla folkets ledare*, v 47. De vill snarast möjligt låta gripa honom, men inser det svåra i detta, eftersom han har folket på sin sida.

KAPITEL 20

107. Frågan om Jesu fullmakt, 20:1-8. Tvisten om Jesu fullmakt finns återgiven i alla de tre synoptiska evangelierna och återges på ganska likartat sätt i alla tre. I Joh 2:18-22 finns en episod som är besläktad med denna, fastän den återger Jesu bildliga uttryck om sin kropps tempel (som skall rivas ner och återuppstå på tre dagar).

Det är inte svårt att förstå, att *översteprästerna och de skriftlärda tillsammans med de äldste*, v 1, undrade över Jesu fullmakt. De hade ju aldrig erkänt honom som den väntade Messias, eftersom deras Messias-uppfattning hade en mer politisk innebörd: Messias var den som skulle återupprätta Israels nationella självständighet och Davids kungadöme. Nu vill de veta med vilken rätt han uppträder som lärare i

själva templet, timmermanssonen Jesus från Nasaret, som inte ens hade någon formell status som rabbin eller skriftlärd. Deras fråga kan möjligen också syfta på tempelrensningen, som ju ägt rum strax innan (19:45-48).

De som ställer frågan till Jesus i v 1 är troligen en delegation från Stora Rådet, *Sanhedrin*, den högsta religiösa ledningen i Jerusalem. En institution, som f.ö. än idag har sin motsvarighet i *Rabbinatet* i Jerusalem, den myndighet som avgör religiösa tvistefrågor inte bara i Israel, utan inom judenheten över hela världen. Ett slags judendomens "Vatikan", för att uttrycka sig litet tillspetsat.

I grundtexten står i v 1 ordagrant att Jesus "evangeliserade", förkunnade evangeliet, *det glada* eller *goda budskapet*. Vårt svenska NT 81 missar något viktigt, när det talar om "budskapet", rätt och slätt.

Denna episod visar med all önskvärd tydlighet, hur Jesus tillämpar sin egen regel för lärjungarna om att vara "kloka som ormar och oskyldiga som duvor" (Matt 10:16). Jesus genomskådar att deras intresse inte är att få fram några fakta i saken utan bara att få förevändningar att få honom röjd ur vägen. De aktar noga på allt hans säger, allt enligt den välkända principen att "allt vad du säger kan användas emot dig".

Det judiska ledarskapet erkände lika litet Johannes Döparen som profet som de erkände Jesus som Messias. De visste dock att Johannes Döparen hade en mycket stark ställning bland folket. Han hade uppträtt som ett slags judendomens reformator och "väckelseledare" under tiden strax före Jesu framträdande.

Jesus utnyttjar nu detta förhållande på ett mycket listigt sätt, när han – i enlighet med rabbinsk tradition – ställer en motfråga i v 3-4. Och han inser säkerligen mycket väl, att deras svar skall bli just så fegt som det blir i v 7. Deras egentliga uppfattning är säkerligen, att Johannes Döparens dop kom "från människor", vilket de av rädsla för folket inte vågar säga. Skulle de svara att det kom från Gud, skulle de öppet överge den uppfattning alla visste att de hade.

När Jesus inte kan få dem att ge ett ärligt svar på sin fråga, anser han sig inte heller skyldig att svara dem på deras fråga till honom. Egentligen har båda frågorna – den om Johannes Döparen och den om Jesus – härigenom besvarats, men de skriftlärderna och översteprästererna vägrade att erkänna dessa svar som sanna.

108. Liknelsen om arrendatorerna i vingården, 20:9-19. Kapitel 20 i Luk består helt och hållet av synoptiskt material, alltså sådant som finns i alla de tre första evangelierna.

Man anser att denna liknelse är den mest utpräglad *allegoriska* av alla Jesu liknelser och bildberättelser. Med *allegori* avsågs redan i antiken "ett genomfört bildtal, en framställning som under sin bokstavliga betydelse på varje punkt dolde ett djupare meningssammanhang"⁷. Allegorin användes i både judisk och grekisk berättarteknik, inte minst som ett medel att uttrycka och tydliggöra djupa, eviga sanningar.

Det är inte någon tvekan om att allegorin i denna liknelse, och i sitt historiska sammanhang, uppenbarligen är avsedd att beskriva de israelitiska ledarnas ovilja och oförmåga att erkänna och ta emot de sändebud, som Gud sänt till folket vid olika tidpunkter i historien. Detta förhållande finns dokumenterat redan i GT:s profetiska texter, t.ex. Jer 7:25-28, 25:4-7. I Neh 9:26 omvittnas t.o.m. att den gamla tidens profeter blivit dräpta.

Jesus använder här medvetet en välkänd biblisk bild, sången om vingården i Jes 5:1ff. Där liksom i Jesu liknelse är vingården en symbol för Israel, men innebörden blir en annan i Jesu berättelse; hos Jesaja handlar det om att Israel inte bär frukt, hos Markus handlar det om att Israel förskjuter Guds profeter och utsända.

Liknande bildberättelser om vingårdar finns i flera rabbiniska skrifter, och temat låg särskilt nära till hands för judarna i Jesu samtid. Efter den romerska ockupationen konfiskerades och exproprierades en stor del av landets odlingsbara jord från de ursprungliga ägarna och hamnade i främmande godsherrars ägo. Dessa godsägare bodde således ofta på andra håll inom det romerska imperiet och överlät åt förvaltare och arrendatorer att uppbära avkastningen för deras räkning. På ett sätt kan man alltså tycka, att arrendatorerna i vingården betar sig rätt dåraktigt, vilket väl är en av berättelsens poänger; men troligen speglas här även något av den ofta upprörda och upproriska stämning som rådde mot de främmande herrarna. Vi lever inte i Sverige under främmande statsmakts ockupation, men vi kunde kanske leva oss in i situationen, om vi jämför med vad som händer på svenska arbetsplatser, när företag plötsligt övergår i utländsk ägo och de nya ägarna, som kommer på besök, inte talar svenska, en stor mängd anställda sägs upp, arbetsvillkor drastiskt försämrats o.s.v. Kanske bidrog detta till att göra liknelsen särskilt svårsmält för motståndarna — den förhatlige vingårdsägaren symboliserar ju Gud själv! Dessutom var liknelsen ett öppet och lättbegripligt angrepp på det religiösa ledarskapet (v 19)!

Liknelsen beskriver alltså stegvis profeternas öde – de är *tjänarna* som vingårdens herre, Gud själv, sänt till *arrendatorerna*, som symboliserar det judiska religiösa ledarskiktet.

Till sist sänder vingårdens herre arvtagaren – Messias, Jesus Kristus själv, och hans öde blir att dödas, v 15.

---

⁷ Birger Gerhardsson i *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, Stockholm 1962, vol. 1 sp. 46.

Det som sedan följer i v 16 är ett domsord över det religiösa ledarskapet och en förutsägelse, som kan tolkas på två sätt: dels som en profetisk förutsägelse om Jerusalems och Israels kommande öde – att bli ödelagt och än mer underkuvat (när kejsar Titus år 70 invaderar och förstör Jerusalem, inklusive templet) – och som en förutsägelse om det nya förbundet, kyrkan, som skulle komma att grundas utanför det historiska Israels gränser, bland hedningarna.

Det är viktigt att här understryka, att denna tolkning av liknelsen om arrendatorerna i vingården *idag* endast har ett rent historiskt intresse. När vi idag skall tillämpa liknelsen på oss själva och vår egen situation, måste vi lämna urkyrkans konflikt med judendomen därhän. För oss blir allegorin en helt annan. En predikan över denna text idag kan alltså icke handla om Jesu strid med fariseer och skriftlärda, utan om vår egen tids oförmåga och ovilja att lyssna till Jesu goda och befriande budskap och till det gudomligas tilltal. Jesus blir dagligen utlämnad och korsfäst, hundratals gånger om, i tidningars kulturspalter, i okunniga och illasinnade utfall i radio och TV, i arbetsplatsernas kafferum, vid krogarnas och pubarnas barstänger. Blindheten och dövheten för en högre andlig verklighet är det svek, den synd, som begås av vårt tids "arrendatorer".

Det skriftställe som här citeras i v 17 är Ps 118:22-23. Det citeras även i Apg 4:11 och 1 Petr 2:7. Jesus, som förskjuts av sina egna, blir ändå den grund, på vilken den världsvida kyrkan kommer att byggas (jfr Joh 1:11-12!).

Ordet för "hörnsten" är i den grekiska grundtexten *kefalé gonías*, ordagrant "hörnets huvud". Detta ord kunde beteckna två saker: dels en av fyra skarpt uthuggna stenar, på vilka en husgrund lades; dels den sammanfogande översta slutstenen i en valvbåge. I Ps 118 representerar den Israel; i NT symboliserar den Jesus Kristus. Kanske finns här en förbindelselänk till tempelrensningen i det föregående kapitlet (19:45.48). Jesu rensning av templet var en symbol för Guds dom över templet och tempelkulten; på samma sätt blir nu överlämnandet av vingården till nya arrendatorer en symbol för att den sanna gudstjänsten och tillbedjan nu kommer att ha sitt centrum hos den uppståndne Kristus, inte i Jerusalems tempel.

109. Frågan om skatt till kejsaren, 20:20-25. Berättelsen rör sig kring frågan om ett slags skatt, en mantalsskrivningsavgift, som den romerska ockupationsmyndigheten hade infört i Judéen, Samarien och Iduméen. Denna skatt, som var ganska betungande, liksom den godtyckliga konfiskeringen av judiska jordegendomar för de romerska ockupanternas behov, utsådde ett hat mot romarna, något som år 66-70 kulminerade i det stora judiska upproret.

Myntet som Jesus ber om, en *denar*, är ett romerskt silvermynt. På ena sidan av ett sådant mynt fanns en bild av kejsaren, smyckad med en lagerkrans, en symbol

för kejsarens gudomliga värdighet. Inskriften löd: "Kejsar Tiberius, den tillbedjansvärde gudens tillbedjansvärde son". På baksidan stod "Pontifex Maximus", "Översteprästen", och där fanns även en bild av kejsarens mor, sittande på en tron med en spira och en olivkvist i handen; hon framställdes som en gudomlig uppenbarelse av *pax*, den himmelska freden.

Allt detta var naturligtvis en hädelse i fromma judars ögon — redan därigenom att en människa var avbildad, helt i strid med 2 Mos 20:4!

Dessa mynt betraktades ytterst som kejsarens egendom. De sattes ut i cirkulation en tid av kejsarmakten, som betalningsmedel; därefter skulle de lämnas åter till sin egentlige ägare, kejsaren, i form av skatt.

Jesus blir hela tiden påpassad av det religiösa ledarskapets utsända. De söker efter något som de kan få honom fälld för. Deras utsända har fått instruktionen att *spela rättfärdiga* — så står det också ordagrant i grundtexten, v 20. Dessa var helt enkelt ivägskickade som spioner.

De blir strax igenomskådade av Jesus, som gör sitt "motdrag" genom att använda denna välkända symbol, den romerska denaren.

Det dilemma, som motståndarna tror sig ha ställt Jesus inför, ser ut så här: Om Jesus ställer sig på de judiska nationalisternas och befrielsekämparnas (seloternas) sida, kan han bli arresterad och åtalad som politisk upprorsmakare inför de romerska myndigheterna; om han å andra sidan ställer sig på den romerska härskarmaktens sida, kommer han att förlora allt folkligt stöd.

Det svar Jesus ger i v 25 får motståndarna att inse, att den fälla de gillrat var oduglig. Jesu ofta citerade ord i denna vers innehåller förmodligen en dold hänvisning till 1 Mos 1:26. Det futtiga silvermyntet är en avbild av kejsaren; människan är däremot en avbild av Gud själv. Myntet, som är kejsarens, kan vi utan vidare låta honom få tillbaka. Människan, som är Guds avbild, kommer han aldrig att få — hon är helt och hållet Guds egendom. Människans förpliktelse gentemot Gud är långt större och långt viktigare än de förpliktelser hon kan ha gentemot kejsaren. Jesu motståndare hakar upp sig på den ytliga och betydelselösa frågan om skattepenningen — och glömmer den grundläggande frågan, huruvida de verkligen ger åt Gud det som tillhör honom.

Som lutheraner vet vi kanske, att detta bibelställe inom vår tradition uppfattats som ett stöd för tanken, att det finns två helt åtskilda "regementen": det andliga och det världsliga, och att dessa båda är av Gud och inte får lägga sig i varandras göranden och låtanden (i praktiken dock tolkat så, att det andliga inte får lägga sig i det världsliga, men gärna tvärtom!). Det är kanske möjligt att ge den lutherska "tvåregementsläran" en annan tolkning än den vanliga, men i sin traditionella utformning dog denna lära i en bunker i Berlin 1945, om vi igen får uttrycka oss litet tillspetsat. Det

finns efter detta ingen återvändo till tanken, att den världsliga makten och överheten alltid har Guds "in blanco-fullmakt" och välsignelse och alltid går Guds ärenden.

Men detta ger oss naturligtvis inte rätt att gå till den andra ytterligheten. Selterernas misstag var att tro, att de skulle kunna tjäna Guds rike genom att till varje pris krossa kejsarens herravälde. Så länge kejsarens makt inte tvingar människor att handla mot Guds bud och vilja, finns det ingen anledning att vända sig emot den. Skattepenningens vara eller icke vara var inte en fråga värd att satsa något engagemang i. Guds rike handlar om större ting än så. Och inget av de båda "regementena" torde ha någon fullmakt "in blanco" av Gud — båda står under Guds Ords rannsakan och dom.

De utsända misslyckas i sitt uppsåt, och deras agerade snarast stärker Jesu ställning hos folket, v 26.

110. Frågan om uppståndelsen, 20:27-40. Det fanns bland judarna vid vår tideräknings början utan tvekan en fast och brett förankrad tro på uppståndelsen. De enda som förnekade denna tro var en minoritetsgrupp inom det judiska religiösa ledarskapet, saddukeerna, som vi har ganska knapphändiga informationer om. Vad vi vet är i stort sett följande: De var en riktning inom det högre tempelprästerskapet i Jerusalem, och de tycks inte ha varit organiserade i någon form av parti, utan utgjorde närmast en ganska löst sammansatt "prästerlig överklass". Möjligen var de också mer benägna till samförstånd och samarbete med den romerska ockupationsmakten än fariseerna.

Det fanns en tydlig klyfta inte bara mellan saddukeerna och fariseerna, utan även mellan saddukeerna och det vanliga folket. Av de båda grupperna var det helt klart fariseerna som hade det bredaste folkliga stödet. Sin benämning hade de troligen fått från *Sadok*, som var överstepräst på kung Davids tid; det närmare sambandet är dock oklart. De skilde sig läromässigt från fariseerna på två punkter: de trodde, som vi sett, inte på uppståndelsen, v 27, och de erkände endast Mose lag och inte de muntliga rabbiniska tolkningstraditionerna. Enligt vissa traditioner skulle de inte heller ha erkänt profetböckerna och vishetsskrifterna i GT; i varje fall är det klart, att de tillmätte Moseböckerna långt högre värde än andra skrifter i GT.

Frågan de ställer till Jesus berör dock en av de centrala skiljaktigheterna mellan deras uppfattning och den övriga judendomens, nämligen frågan om uppståndelsen och människans tillvaro efter döden.

I sin fråga hänvisar de till äktenskapsföreskrifterna i Mose lag, 5 Mos 25:5ff. Slutklämmen i frågan, v 33, har en tydlig underton av hån och förakt — hur kan man tro på något så löjligt som uppståndelsen?

Jesu svar innebär faktiskt, att han för en gångs skull ställer sig på fariseernas sida. I synagogans gudstjänst finns (och fanns redan före kristendomen) den s.k. ar-

ton-bönen, arton på varandra följande lovprisningar av Gud. I den andra lovprisningen tackar man Gud för hans mäktiga gärningar, bl.a. för att han uppväcker de döda. Jesus hänvisar till ett av de ställen i Skriften som angavs som stöd för denna tro, 2 Mos 3:6, där tempusformen är den avgörande: "Jag är Abrahams Gud och Isaks Gud..." — inte "Jag var..." Det är till detta Jesus knyter an, när han säger: *Gud är inte en gud för döda, utan för levande, ty för honom är alla levande*, v 38 (ord som ofta citeras i begravningsgudstjänsten).

I sina samtal med lärjungarna och andra som han möter måste Jesus ofta korrigera en krass, "materialistisk" uppfattning av hans undervisning, se t.ex. Joh 3:4. På samma krassa sätt har saddukeerna missuppfattat uppståndelsen och det eviga livet. Jesus försöker få dem att förstå, att uppståndelsen och det eviga livet är en andlig verklighet, till sin natur helt annorlunda än den nuvarande tidsåldern.

De skriftlärdas slutsvar i v 39 uttrycker knappast en äkta beundran, utan kan snarast ses som ett sätt för dem att försöka "rädda ansiktet" inför folket.

111. Är Messias Davids son? 20:41-44. Detta avsnitt, som finns även hos Matt och Mark, är ett av de mer gåtfulla uttalandena av Jesus. Jesu härstamning från David omvittnas på flera håll i NT: Rom 1:3, Rom 15:12, Apg 2:30, liksom i skildringen av Jesu intåg i Jerusalem i Matt 21:9. I de "Jesu släkttavlor" som finns i Matt 1:1-17 och Luk 3:23-38 visas Jesu Davids-härstamning via Josef. Frågan om "jungfrufödelsens" vara eller icke vara har ingen betydelse i sammanhanget, eftersom även adoption gjorde att man fullt ut räknades som ättling till sin adoptivfars föfäder och släkt.

För den kristna kyrkan och församlingen har det aldrig inneburit något problem att betrakta Jesus som både "Davids herre" och "Davids son". Den citerade psaltarpsalmen 110 betraktades helt klart som en messiasförutsägelse inom den samtida judendomen.

Att Jesus bar på ett messiasmedvetande, framgår klart av alla evangelierna. Varför var det då så angeläget för honom att förneka Messias som Davidsättling? Bertil Gärtner antar, att det kan ha varit en markering gentemot dem som väntade sig en politisk Messias, en ny kung på Davids tron.

112. Anklagelser mot de skriftlärdas, 20:45-47. Fariseerna och de skriftlärdas (de bägge orden kan ses som synonymer) stod, som vi redan nämnt, det vanliga folket betydligt närmare än saddukeerna, det aristokratiska tempelprästerskapet. Ändå tycks de ha varit medvetna om sin popularitet och sin starka ställning på ett sätt som frestade till pretentiöst och högdraget uppträdande. Alltså helt i strid med de tjänarideal som Jesus så tydligt försökt inpränta i sina lärjungar.

De "långa mantlarna" i v 46 var troligen en särskilt lång variant av *talith*, det vanliga ytterplagget. Jesus förebrår här de skriftlärdade för att de bär dessa plagg som en skrytsam markering av sin egen fromhet. De tycks också ha haft ett slentrianmässigt sätt att be *långa böner för syns skull*, v 47.

Vad gäller påståendet att de *äter änkorna ur husen*, v 47, anser en del forskare, att det knappast kan ha gällt de skriftlärdade. De må ha varit aldrig så skrytsamma och uppblåsta, men de var inte särskilt välbärgade och bedrev ingen utsugning av de fattiga. Antagligen är det därför det rika tempelprästerskapet, saddukeerna, som här avses, fastän Luk – liksom Mark – "drar dem över samma kam" som de fariseiska skriftlärdade.

KAPITEL 21

113. Änkans gåva, 21:1-4. Denna episod finns endast återgiven i Mark och här i Luk.

Ordet som översatts som "tempelkistan" avser förmodligen ett särskilt rum, en "skattkammare", som var belägen på kvinnornas förgård inom tempelområdet och där det fanns tretton trumpetformade insamlingsbössor uppställda. Var och en av dessa bössor bar en inskription som angav vilket ändamål pengarna gick till.

Jesus iakttar här hur de rika ger sina gåvor, troligen rätt stora (vilket Mark uppger: "Många rika gav mycket", Mark 12:41).

Episodens huvudperson är den fattiga änkan, v 2. Grundtextens ord för "fattig" är här ett ord som mycket starkt understryker hennes fattigdom. Änkornas belägenhet i Palestina vid denna tid var mycket svår. De hade inga sociala skyddsnät kring sig, och själva ordet "änka" var troligen ordspråksmässigt en synonym för "fattig".

Kopparslanten, v 2, gr. *lepton*, var en judisk myntenhet av mycket ringa värde, ung. motsvarande 50 öre.

Denna berättelse är ett av de ställen i Bibeln som särskilt framhåller det som med ett teologiskt språkbruk kallas "sinnelagets etik". Man kan t.ex. jämföra med det berömda citatet från Ords 15:17: "Bättre ett fat kål med kärlek än en gödd ox med hat." Även om de rikas gåva var långt större än änkans – och därför antagligen kunde bli till större praktisk nytta – var det änkans gåva, c:a 1 krona, som var den största och värdefullaste. Hon gav av hela sitt hjärta, eftersom hon gav allt hon hade att leva på.

Det var förmodligen en ganska krass värld som Jesus och hans lärjungar levde och verkade i – kanske lika krass som vår egen tids samhälle, som är så kraftigt ge-

nomsyrat av materialistiska värderingar och tänkesätt. Skulle de som idag bär ansvaret för ekonomi och politik ha mer av den fattiga änkans kärlek och livshållning, skulle mycket se annorlunda ut.

114. Templets förestående fall, 21:5-6. En del kommentatorer har velat se Jesu förutsägelser om templets fall och Jerusalems kommande öde som exempel på s.k. "vaticinium ex eventu", d.v.s. i efterhand konstruerade "förutsägelser", efter det att det som förutsagts redan inträffat. Det finns dock ingen rimlig och hållbar anledning att tro, att Jesus inte kunde förutse vad som skulle komma att hända med templet, staden och landet. Han förmådde se hur orosmolnen hopade sig, även om det skulle dröja ytterligare några decennier innan den stora katastrofen kom.

Här möter vi alltså några som uttrycker sin hänförelse och beundran för templets skönhet – med all rätt, ty Salomos tempel var erkänt som en av de praktfullaste och vackraste byggnaderna i hela Medelhavsområdet vid denna tid. Jesus skulle säkert instämma i detta, men här reagerar han omedelbart på hur människor sätter sin tilltro till förgängliga ting – och dit hör även Jerusalems ståtliga tempel.

115. Kommande prövningar, 21:7-19. Kap 21 innehåller till största del Jesu förutsägelser om den yttersta tidens händelser. De bildar inledningen till lidandeshistorien, som börjar i kap 22.

Jesus ansluter sig här till den profetiska traditionen från Gamla Testamentet. Det "kontroversiella" med både Jesu och GT:s förutsägelser om den yttersta tiden är det sätt på vilket de har brukats – och inte minst missbrukats – i den kristna historien.

Den judisk-kristna traditionen – och därmed även den islamiska, som är beroende av både judiska och kristna källor – uppfattar historien som en rörelse mellan en början och ett slut. Jorden, världen, mänskligheten har en gång skapats. Men denna skapelse har sin bestämda tid; den går mot ett slut, då något nytt skall ta vid, en helt ny verklighet och en helt ny skapelse, bortom tid och rum, och av ett slag som bara kan beskrivas med trevande mänskliga bilder och symboler.

Det som Bibeln berättar om den yttersta tiden kallas med en teologisk term för *eskatologi*, av gr. *ta eschata*, "de yttersta tingen", "den sista tidens händelser".

När Jesus så provocerande och oroväckande har förutsagt templets förstörelse i v 6, vill människorna som lyssnar till honom veta hur de skall känna igen när detta

händelseförlopp börjar, v 7. Jesus svarar med att beskriva ett skeende av svåra prövningar som skall inträffa i en inte närmare preciserad framtid.

Den förutsägelse som sedan följer har några viktiga komponenter: *falska profeter*, v 8; *krig och konflikter*, v 10; *naturlkatastrofer och naturfenomen*, v 11; *förföljelser*, v 12-15; *brytning med familj och anhöriga*, v 16; *martyrium*, v 16-17; *löfte om slutgiltig räddning och seger*, v 18-19.

Bibliska texter av detta eskatologiska slag har, som nämnts, ofta varit föremål för missbruk. Man har velat se vissa av deras detaljer som utsagor om vissa konkreta händelser som inträffat i vår historia (digerdöden, napoleonkrigen, världskrigen etc.), och man har menat sig att med hjälp av sådana tolkningar kunna avgöra när exakt den yttersta tidens händelser skall komma. Denna villfarelse kan vederläggas redan av det Jesus säger i 17:20-24.

Som alltid, finns det även i de bibeltexter som berör de yttersta tingen flera olika skikt av tolkningsmöjligheter. Här kan vi urskilja tre sådana skikt:

1. *En bild av den yttersta tiden*. På åhörarnas direkta fråga i v 7 ger Jesus ett svar, där den yttersta tidens händelser tecknas i dramatiska bilder. Vi kan inte göra oss en föreställning om hur denna tid kommer att te sig, än mindre den verklighet som kommer därefter. Den dramatiska framställningen uttrycker i första hand, att det är ett händelseförlopp, vars allvar inte kan undgå någon människa.
2. *En spegling av faktiska händelser i Israels och kyrkans historia*. Detta gäller kanske inte minst utsagan om templets fall i den föregående v 6 samt orden om förföljelser i v 12.
3. *En spegling av historiens ondska*. Över både Israel och världen i övrigt sveper oupphörligt vågor av våld, hemsökelse och olycka, inte minst därigenom att "folk reser sig mot folk och rike mot rike", v 10. Så länge denna världen består kommer sådana lidanden att drabba människorna.

Alla de tre synoptiska evangelierna återger var sin version av detta "eskatologiska" Jesustal. En detalj som alltid varit av särskild tröst och uppbyggelse för kristna i alla tider är orden i v 14-15. Många kristna har i pressade och trängda situationer fått uppleva, att detta löfte håller och bär. Att Gud då ger oss de ord vi behöver, både till vårt eget försvar och till att vittna om Honom.

116. Den sista stora nöden, 21: 20-24. Denna rubrik i NT 81 antyder, att avsnittet skulle vara en förutsägelse om den yttersta tidens händelser. Men även om det kan uppfattas så, är det ingen tvekan om, att detta avsnitt också knyter an till det stora nederlaget mot romarna år 70 e. Kr. Jesus kallar detta en *vedergällningens tid, när allt i skriften blir uppfyllt*, v 22. Här finns dolda hänvisningar till flera av GT:s profetior, bl.a. Hosea 9:7.

117. Människosonens ankomst, 21:25-28. Människosonen, den Messiasitel Jesus använder om sig själv, har sin gammaltestamentliga förebild i Dan 7:13. Detta gäller inte minst v 27, som kan ses som en direkt alludering på profetian i Danielsboken. Det Jesus säger i detta avsnitt är över huvud taget starkt färgat av den s.k. *apokalyptiska* litteraturen i GT, d.v.s. texter som i färgstarka, dramatiska bilder talar om den yttersta tidens händelser (av gr. *apokalyptein* = avslöja, uppenbara). Den mest renodlat apokalyptiska texten i NT är Uppenbarelseboken.

När alla dessa tecken visar sig, kommer naturligtvis många människor att gripas av fruktan och skräck, v 26. Men Jesu efterföljare skall inte låta sig förfäras utan "räta på sig och lyfta sina huvuden", v 28, eftersom de inte har något annat än gott att vänta av det som nu sker.

118. Liknelsen om träden som knoppas, 21:29-33. Träd av olika slag används ofta av Jesus som en bild av Guds rike. Här liknar han den yttersta tidens dramatiska händelser vid trädets knoppning: Liksom knoppning och lövsprickning förebådar sommaren, så skall den yttersta tidens turbulenta och kaotiska skeenden vara ett tecken för de troende, att Guds rike kommer i sitt fulla mått.

Mycken diskussion har förekommit om innebörden i v 32. Några menar, att Jesus ansåg att den yttersta tiden skulle komma medan den innevarande generationen ännu levde. En annan möjlig tolkning är, att Jesus avser *människosläktet*, när han talar om *detta släkte*, v 32.

Jesu ord i v 33 ger oss en återklang av profetorden i Jes 40:8. Denna skapelse lyder under förgängelsens lagar, men Guds ord är evigt.

119. Var på er vakt, 21:34-38. Jesus fortsätter här de förmaningar han började ge sina efterföljare i v 12-19. Det gäller att ständigt vara förberedd på att den yttersta

tiden kan bryta in när som helst, och *omåttlighet, dryckenskap och livets bekymmer*, v 34, är sådant som hindrar denna ständiga andliga beredskap.

Det finns i evangeliernas och NT:s utsagor en spänning mellan å ena sidan beskrivningar av de "tecken" som förebådar den yttersta tidens ankomst och som kan kännas igen av de troende, och å andra sidan påpekanden om att denna yttersta tid kommer totalt överraskande och utan föregående igenkännliga tecken – se t.ex. 17:22-24 eller 1 Tess 5:2-3. Men det som, trots allt, Jesus och även Paulus betonar är de troendes vaksamhet och ständiga beredskap. Oavsett när den yttersta tiden kommer, och hur den än kommer att te sig, skall de troende ständigt hålla sig beredda.

Det är nu den sista tiden innan Jesu lidandes dagar börjar, och vi får här veta, att Jesus tillbragte denna tid med att dagligen undervisa i templet, v 37, och att han hade sitt nattkvarter på Olivberget. Ordet som översatts med "övernatta" kan även betyda "tälta" eller "ligga i bivack", men eftersom det fanns byar i området, kan han även ha funnit nattkvarter i något hus.

Olivberget intar en viktig plats under denna Jesu sista tid. Det är från Olivberget hans intåg i Jerusalem börjar, 19:29, och det är i Getsemane örtagård på Olivberget som han upplever sin svåra provostund inför sin död.

KAPITEL 22

120. Planer på att döda Jesus, 22:1-6. Vi är nu inne i Luk:s skildring av passionshistorien. Här finns många paralleller med Matt och Mark, men Luk hämtar också en hel del information från helt egna källor, och han har också, intressant nog, en hel del stoff gemensamt med den fjärde evangelisten, Johannes. Dit hör bl.a. hans starka betonande av att Jesus är oskyldig och likaså hans betonande av att Jesu lidande och död innebär att Skriften går i uppfyllelse.

Enligt alla fyra evangelierna var fariseerna Jesu främsta motståndare under hela hans verksamma tid, men här mot slutet är det översteprästerna som tar över, v 2. Luk framhäver att de religiösa ledarna *var rädda för folket*, v 2. Jesus hade alltså enligt Luk ett starkt folkligt stöd, och ett öppet gripande skulle säkert ha utlöst oro och upplopp. De söker alltså efter ett sätt att få Jesus gripen och avrättad så att det väcker minsta möjliga uppmärksamhet.

Judas Iskariot, v 3, är en av NT:s mest gåtfulla och mest omdiskuterade personer. Vad förledde honom till hans förräderi? Samma fråga har vi ställt många gånger

i modern tid i samband med t.ex. uppmärksammade spionrättegångar – oftast utan att få svar. Förräderiets psykologi är komplicerad.

Det finns ju ingenting som tyder på att Judas skulle ha känt sig förfördelad och varit driven av något slags hämndlystnad. Luk säger helt enkelt (liksom även Joh), att *Satan for in i Judas*, v 3.

Ett försök att rationellt förklara Judas svek har varit, att han skulle ha hört till *seloternas* parti, en judisk rörelse som med vapenmakt och ”gerillakrigföring” ville framtvunga Messias ankomst. Vid denna tid agerade de dock främst genom lönnmord. Judas svek skulle därför ha varit ett försök att provocera Jesus till att slutligen göra det som seloterna väntade: att med yttre makt och våld återupprätta Davids kungadöme i Israel. Men detta är givetvis bara spekulationer.

Namnet *Iskariot* ger knappast heller någon vägledning. Det kan betyda ”från Keriot”, d.v.s. att han eller hans familj kom från staden Keriot. Det kan också vara en ombildning av det latinska ordet *sicarius*, ”dolkman”, vilket var just romarnas namn på seloterna (”lönnmördarna”).

Judas erbjöds och fick pengar för sitt förräderi, v 5, men det finns ingenting som antyder att han gjorde det för pengarnas skull, bara att *han gick med på deras anbud*, v 6. Visserligen uppger Joh att han var en tjuv och förskingrade medel ur lärjungarnas gemensamma kassa (Joh 12:6).

121. Påskmåltiden förbereds, 22:7-13. Den fullständigaste redogörelsen för den sista måltiden i övre salen finns hos Joh. Luk har dock den utförligaste skildringen bland de tre synoptikerna.

Den gåtfulla instruktionen i v 10 tyder på att Jesus i förväg gjort upp med en man i Jerusalem om att få disponera övre salen i hans hus.

Påskmåltiden var en stor festmåltid som krävde omfattande förberedelser. Märkligt nog låg man till bords – en sed man övertagit från romarna.

122. Den sista måltiden. Jesus pekar ut förrädaren, 22:14-23. Detta avsnitt innehåller nattvardens instiftelse, som finns beskriven i de tre synoptiska evangelierna men märkligt nog saknas hos Joh. I Johannesevangeliet skildras istället fotatvagningen i samband med den sista måltiden, Joh 13.

Här finns ett omdiskuterat textproblem, såtillvida att Jesus enligt Luk delar ut vinbägaren vid två tillfällen, i v 17 och i v 20. Den naturligaste förklaringen är ju dock, att det här är två på varandra följande måltider som firas: den traditionella judiska

påskmåltiden, till åminnelse av räddningen ur Egypten, och det nya förbundets måltid, som här hålls för första gången. När således Jesus låter bågaren gå runt första gången, v 17, är det den judiska påskmåltidens vinbägare man delar. Den andra bågaren, v 20, är det nya förbundets nattvardskalk, *det nya förbundet genom mitt blod*.

Jesu ord i v 18 uttrycker hans medvetande om att detta är den sista måltid han deltar i här på jorden, samtidigt som de visar på det kommande Gudsriket.

Orden i v 22 uttrycker spänningen mellan det som är bestämt genom ett evigt rådslut hos Gud och det som oundvikligen är den enskilda människans ansvar. Det som nu sker med Jesus Människosonen är *den väg som är bestämd*, men Judas Iskariot, förrädaren, måste ändå bära fullt ansvar för det förräderi han gjort sig skyldig till.

Det påstås att man i vissa äldre orientaliska kristna traditioner betraktade Judas Iskariot som ett gudomligt redskap, rentav som ett helgon – därför att han genom sitt agerande hjälpte den gudomliga planen att gå i fullbordan. Men en sådan inställning kan naturligtvis leda till ren fatalism.

Det finns en spänning mellan å ena sidan Guds rådslut och vilja och å andra sidan människans frihet och ansvar. Vi kan aldrig med vårt förnuft lösa det problem som denna spänning ställer oss inför; vi kan bara i tro och ödmjukhet acceptera att den finns.

123. Vem är störst bland lärjungarna?, 22:24-30. Vi ser i evangelierna många vittnesbörd om att det bland lärjungarna allt emellanåt uppstod tvister om vem av dem som hade den främsta rangen. Avund, prestige och maktkamp var ingenting som kretsen av Jesu apostlar och lärjungar förskonades från. Luk är dock ensam om att berätta om en sådan dispyt just här, i samband med den sista måltiden i övre salen.

Lärjungarna tycks ha varit ganska övertygade om att Guds rikes ankomst var mycket nära. Vad de nu tvistar om är "ministerposterna" i detta rike, där de förstår att Jesus kommer att vara den som regerar.

Deras föreställning om det kommande Gudsriket var förmodligen ganska präglad av de förväntningar många hade om en återupprättelse av det israelitiska kungadömet under ledning av en davidsättling, återinsatt på Davids tron.

Därför är det säkert en överraskning för många av dem, när Jesus i v 25 vänder upp och ned på deras begrepp. Guds rike kommer inte att vara ett kungarike som

alla andra. Där kommer helt andra normer att råda. Hierarkin herre – tjänare kommer här att vara omvänd: Om någon vill vara en verklig herre, om någon vill vara allas ledare, så måste han vara allas tjänare. Grundtextens ord för tjänare, *diakonôn*, syftar ursprungligen i första hand på den som passar upp vid bordet, och det är ett sådant tjänarskap Jesus håller fram som en modell.

Så här långt har lärjungarna troget följt Jesus, också genom de motgångar och prövningar han haft, v 28. Bilden av lärjungaskapet som en *kungavärdighet*, v 29, finner vi också på andra ställen i NT, t.ex. 1 Petr 2:9.

De som är med Jesus här i salen är uppenbarligen de tolv *apostlarna* (se v 14), inte hela den stora skaran av hans många lärjungar. När Jesus i v 30 talar om *Israels tolv stammar*, är det en antydning om att apostlarna är "stamfäderna" i det nya Israel, det nya förbundsfolket. Ordet *döma*, v 30, står här i betydelsen "regera", "styra". I hela detta avsnitt knyter Jesus an till GT:s förbundsterminologi.

124. Jesus förutsäger Petrus förnekelse, 22:31-34. Alla fyra evangelierna berättar om hur Jesus förutsäger Petrus förnekelse, men Luk är ensam om det drastiska uttrycket om Satan och vetesållningen, v 31. Trots Petrus svaghet – en svaghet som Jesus säkerligen hade sett och förstått – har Jesus låtit Petrus få en särskild uppgift i apostlakollegiet. Därför ber han särskilt för Petrus, att hans tro inte skall ta slut. Han förutser alltså Petrus kommande nederlag, men därefter skall det bli Petrus uppgift att återvända till sin apostlagärning och "styrka sina bröder", v 32, sporra dem i det fortsatta verket för Guds rikes utbredning.

125. Lärjungarnas två svärd, 22:35-38. Här talar Jesus om de anspråkslösa förhållanden under vilka han och hans lärjungar verkat. Trots knappheten har det aldrig fattats dem något.

I v 37 kommer Jesus med ytterligare en lidandesförutsägelse stödd på Skriften, i detta fall Jes 53:12.

Gåtfull och mycket omdiskuterad är ordväxlingen om de två svärd i v 38. Är det verkligen så att Jesus här ger sin välsignelse till att lärjungarna skall använda våld i sin fortsatta gärning?

Återigen är det dock fråga om hur grundtextens ord skall översättas. I NT 81 står det att Jesus svarar: *Det är bra*, v 38 – men så står det inte alls i grundtexten! Ordagrant säger han: "Det är tillräckligt" eller "Det är nog". Och då finns möjligheten

att denna korta replik kan tolkas som en avvärjande tillrättavisning från Jesu sida: "Nu räcker det!" eller "Nog nu med detta prat!" Alltså i enlighet med det han säger till Petrus vid gripandet i Getsemane enl. Matt 26:52.

126. Jesus i Getsemane, 22:39-46. Luk har den kortaste av de tre synoptiska evangeliernas getsemaneberättelser, men den är ändå mycket gripande och dramatisk i sin skildring av händelseförloppet.

Att de beledsagande lärjungarna somnade, har varit föremål för mycken diskussion, men Luk är ensam om att ge en fullt rimlig psykologisk förklaring, när han säger att de somnade *tyngda av sorg*, v 45. De orkade helt enkelt inte bära och härbärgera allt det förfärliga som nu höll på att ske.

När Jesus enligt NT 81 säger åt lärjungarna att be om att de inte *utsätts för prövning*, v 40, möter vi samma översättningsproblem som tidigare i Herrens bön, 11:4. Många kritiker har med rätta invänt, att ordet *prövning* här är för svagt – ingen kan mogna som människa utan att genomgå prövningar av olika slag, som barn, som ung, som vuxen. Grundtextens ord *peirasmos* kan alltså här inte översättas som "prövning" utan har snarare innebörden av en övermäktig hemsökelse som bringar oss på fall. (Ordet "frestelse" i NT 1917 är naturligtvis också för svagt och kanske även direkt missvisande.)

Luk är också ensam om att berätta att *en ängel från himlen visade sig för honom och gav honom kraft*, v 43.

127. Jesus fängslas, 22:47-53. Alla fyra evangelierna berättar om hur Jesus fängslas i Getsemane och hur Judas Iskariot förråder honom. Alla fyra berättar också episoden om hur en av lärjungarna högg av örat på översteprästens tjänare. Luk, Matt och Joh återger dessutom hur Jesus reagerar negativt och avvisande på denna våldshandling.

Förebråelsen i v 52-53 visar att Jesus genomskådat dem som nu griper honom. Det hade haft alla tänkbara chanser att gripa honom medan han befann sig i templet, men av rädsla för folkets reaktion genomför de nu sin plan i skydd av nattens mörker. Det ligger alltså en dubbel betydelse i Jesu ord om att *nu har mörkret makten*, v 53. Nattens mörker har fallit, men det stora mörkret råder i de människors hjärtan, som nu griper Jesus och genomdriver hans avrättning.

128. Petrus förnekar Jesus, 22: 54-62. Kanske är detta en av de mest gripande berättelserna i hela Bibeln. Berättelsen om ett mänskligt nederlag, ett snöpligt svek i nödens stund, och om de förtvivalade samvetsqual detta sedan utlöste hos den skyldige.

Hos Judas Iskariot framstår sveket för all framtid som en gåta. Judas tog ett eget initiativ till att aktivt förråda och bedra, av motiv vi aldrig någonsin kommer att förstå helt och fullt. Han sällar sig till raden av aktiva - och gåtfulla – förrädare i historien: Otto Ville Kuusinen i Finland, Vidkun Quisling i Norge, Stig Wennerström i Sverige och många, många andra. Deras psykologi kvarlämnar alltid ett antal obesvarade frågor. Petrus ynkliga svek var däremot ett utslag av ren rädsla och feighet, i en trängd situation – något vi säkerligen, om än på ett smärtsamt sätt, har lättare att sätta oss in i.

129. Vakterna hånar Jesus, 22:63-65. Historien är full av berättelser om tortyr, misshandel och förnedring som liknar denna. *Männen som bevakade Jesus*, v 63, kan mycket väl till viss del ha varit män som tidigare lyssnat till Jesus och följt honom. Episoden beskriver den uppiskade stämning av hat, hån och förakt, som vi så väl känner igen från skildringar av sadistiska och masshysteriska våldsbrott i vår egen tid.

130. Förhöret inför rådet, 22:66-71. Inget av evangelierna ger en fullständig redogörelse för processen mot Jesus, men man kan "lägga ett pussel" av de detaljer som de olika evangelierna ger.

Helt klart är att processen skedde i två steg. Först skulle Jesus rannsakas och dömas av de judiska religiösa myndigheterna, d.v.s. överstepräster och Stora Rådet, *Sanhedrin*. Men de hade ingen myndighet att utdöma och verkställa straff. De måste därför sedan vända sig till den romerska ockupationsmakten, i gestalt av prokuratören Pontius Pilatus, för att övertyga honom om att Jesus var skyldig till de brott som de anklagade honom för, så att Pilatus kunde fälla den slutliga avrättningsdomen.

Det är märkligt, att rådets medlemmar inte framför någon anklagelse mot Jesus. De försöker istället få Jesus att begå sitt brott "inför öppen ridå" genom att förmå honom att svara ja på frågan om han är Messias, v 67. Det var Jesu messianska anspråk som i det judiska ledarskiktets ögon var en hädelse, värd döden.

Man har undrat varför Jesus inte ger ett rakt och bejakande svar på denna fråga, utan istället gång på gång tycks undvika den med undanlidande formuleringar. Men det är inte så förvånande, att Jesus väljer att inte svara ett enkelt ja på rådets fråga. Jesu syn på innebörden i Messiasskapet skiljer sig så totalt från översteprästernas och de skriftlärdas, att ett sådant svar knappast skulle vara ärligt. De väntar sig en politisk Messias, som skall återta Davids kungatron. Men Jesus är Messias i "det rike som inte är av denna världen". Jesus inser att de inte kommer att förstå en sådan annorlunda innebörd i begreppet Messias; därför svarar han som han gör i v 67-68.

I v 69 knyter Jesus an sina messiasanspråk, dels till profetian i Dan 7:13, dels till Ps 110:1. Det räcker för att översteprästerna och de skriftlärdas skall anse honom skyldig till grov hädelse, v 71.

KAPITEL 23

131. Jesus inför Pilatus, 23:1-5. Här börjar så det andra skedet i processen. Det gäller nu att få Pilatus övertygad om att Jesus gjort sig skyldig till något som han kan vara beredd att döma honom till döden för. Att säga att han gjort sig skyldig till hädelse mot den judiska religionen, skulle inte vara en framkomlig väg; det skulle inte intressera prokuratorn Pilatus ett dugg. De framställer istället Jesu brott som riktat mot den romerska statsmaktens säkerhet. "Ändamålet helgar medlen" – här gick det alltså utmärkt bra att kollaborera med den förhatliga ockupationsmakten.

För Pilatus framstod alltså Jesus som en fullständigt oförarglig och ofarlig figur; han förstår helt enkelt inte de anklagelser som framförs. Han vill frikänna, eftersom han inte finner Jesus skyldig till något som är straffbart enligt romersk lag, men de församlade insisterar på dom, v 4-5.

132. Jesus inför Herodes, 23:6-12. Denna episod är Luk ensam om att återge. I det romerska imperiet var det brukligt, att rättsprocesser fördes i den provins, där brottet begåtts, men de kunde också flyttas över till den provins, varifrån brottslingen ursprungligen kom. Herodes var vasallkung i Galileen, Jesu ursprungsprovins. Därför väljer Pilatus att "delegera" fallet till Herodes, som befann sig i Jerusalem med anledning av påskan. Herodes var inte jude utan *idumeer*, tillhörig ett av folkslagen i Israels närmaste omgivning. Hans skäl för att delta i påskhögtiden var troligen "taktiska", för att han lättare skulle kunna hålla sig väl med sina judiska undersåtar.

Herodes hade uppenbarligen ryktesvägen fått en positiv bild av Jesus, inte minst p.g.a. de underverk han hört att Jesus utfört, v 8.

Men Jesus hade inga höga tankar om Herodes. Dennes önskan om att Jesus skulle utföra ett underverk åt honom var säkerligen ingenting annat än ett utslag av sensationslystnad. Herodes är den enda person i evangelierna som Jesus bemöter med total tystnad, v 9. Jesus avvisar aldrig en som ärligt ställer frågor, men Herodes är i Jesu ögon inte av den sorten.

Stämningen slår därför blixtnabbt om till hån och förakt, innan Jesus skickas tillbaka till Pilatus. Herodes är irriterad över Jesu "respektlösa" uppträdande inför honom, men någon grund för att åtala och döma Jesus finner inte heller han.

Konflikten mellan Herodes och Pilatus, v 12, nämns inte i någon annan källa.

133. Barabbas frigges, Jesus döms, 23:13-25. I Luk:s berättelse framgår det tydligt, att Pilatus aldrig egentligen fann Jesus skyldig till något brott, utan att han till sist vek sig för en stark och högröstad opinion, kanske av rädsla för att det annars skulle uppstå ytterligare oroligheter.

Seden att frige en dödsfånge vid påskhögtiden nämns i Mark 15:6 och Joh 18:39 men omvittnas eljest inte utanför NT. Liknande bruk fanns dock på andra håll i romarriket, så det är inte alls osannolikt att det tillämpades även i Jerusalem. De som nu kräver Jesu död, vill att Barabbas (namnet betyder helt enkelt "son till en fader"), som var dömd för upplopp och mord, skall frigges.

Eftersom Pilatus fann Jesus oskyldig, borde han rimligen ha hävdat att Jesus skulle frigges villkorslöst. Men som en "kompromisslösning" föreslår han att *ge honom en läxa*, v 26. Det grekiska ordet kan betyda muntlig tillrättavisning, eventuellt i förening med ett piskrapp. I den romerska rättsskipningen förekom det, att även de som i princip blivit frikända fick en sådan tillrättavisning, som ett slags varning att vara litet försiktigare med sina förehavanden i framtiden.

De församlade är dock inte kompromissvilliga, och Pilatus ger motvilligt efter.

134. Korsfästelsen, 23:26-43. Det var brukligt att den dödsdömde själv bar korset eller korsets tvärbjälke till avrättningsplatsen. Jesus hade troligen blivit så utmattad av den prygling som brukade föregå avrättningen, att man måste be någon komma och bära korset i hans ställe. Vi vet inte så mycket om Simon från Kyrene, v 26, men en tradition förtäljer, att han blev omvänd till tro på Jesus Kristus denna dag.

I de tidigare rättegångsscenerna möter vi en folkhop, som säkert blivit uppviglad till att kräva Jesu död. Men det är också helt tydligt, att det fanns en stor mängd människor – säkerligen avsevärt fler än de som ropade på korsfästelse – som stod på Jesu sida och som nu under gråt och klagan följer honom till hans avrättning, v 27. Luk nämner här också särskilt kvinnorna. Det är numera helt klarlagt, att det bland Jesu stora skara av lärjungar (till skillnad från de tolv *apostlarna*, som fått ett särskilt uppdrag) fanns åtskilliga kvinnor. Här ser vi också kvinnorna i den funktion som var och alltjämt är så vanlig i Mellanöstern: att högljutt gråta och klaga i samband med olycka och död.

Jesus har efter prövningsstunden i Getsemane accepterat sin förestående död och kan därför ge de sörjande tröst. Det finns ingen anledning att gråta över honom, som nu går den väg som är bestämd för honom. Han kallar de beledsagande kvinnorna *Jerusalems döttrar*, v 28, och förebådar Jerusalems kommande olyckor – något de verkligen har anledning att gråta över. Jesus ser Jerusalems öde som en uppfyllelse av GT:s profetior, och han citerar Hosea 10:8 i v 30.

Uttrycket i v 31 kan vara ett ordspråk, och dess innebörd här är omtvistad. Kanske vill Jesus säga: Om romarna behandlar en oskyldig så här, hur skall de då behandla dem som är skyldiga?

Själva korsfästelsescenen är mer kortfattad hos Luk än hos Matt och Mark; men Luk är ensam om den gripande ordväxlingen mellan Jesus och de båda rövarena i v 39-43.

135. Jesu död, 23:44-49. *Sjätte timmen*, v 44, motsvarade kl 12 på dagen. Dygnet var i den gamla judiska tideräkningen indelat i tolv delar och började i gryningen. En timme kunde variera i längd under olika delar av året, men sjätte timmen inföll alltid vid middagstid, kl 12 enligt vår dygnsberäkning.

Det naturfenomen som beskrivs i v 44-45 var inte en vanlig solförmörkelse, eftersom solförmörkelse inte kan inträffa i samband med fullmåne, som bestämde datum för den judiska påsken. Även om det inte sägs rent ut, ser Lukas detta naturfenomen som relaterat till dramat på Golgata – liksom även detta, att *förhänget i templet brast itu*, v 45. Anders Sjöberg skriver: "Längst inne i det heliga hängde förhänget, 10 x 10 meter för ögat men egentligen dubbelt så långt, eftersom det hängde dubbelt vikt över en bjälke. Endast översteprästen fick gå in bakom förhänget, och det skedde bara en gång om året, på den stora försoningsdagen. Han gick då in på den ena

sidan av den främre delen av förhänget, följde sedan den halvmeterbreda korridoren och gick sedan in i det allra heligaste på den andra sidan av den bakre delen av förhänget. Genom detta tillvägagångssätt var det omöjligt för någon annan att se in i det allra heligaste.”

Det är alltså detta enorma förhänge som brister, troligen med ett väldigt dån och antagligen så, att det brister mitt över bjälken och faller ner på bägge sidorna. Inneböörden i detta är klar för evangelisterna liksom för kristen förkunnelse genom alla tider: ”Effekten blir då att vägen till det allra heligaste är helt öppen, en tolkning som ligger i linje med Nya testamentets övriga undervisning (Matt 27:51).”⁸ Förhänget blir på detta sätt en bild av Jesu kropp, och då avskärmningen nu avlägsnas genom Jesu död, kan även hedningarna gå in i Gudsrikets fulla gemenskap. Symboliken erinrar om den Paulus använder, när han i Ef 2:14 talar om att Jesus ”rivit skiljemuren”.

Jesu sista ord är ett direkt citat av Ps 31:6.

Officeren i v 47 är troligen den romerske militär som hade haft ansvar för avrättningen. Enligt Matt och Mark säger han: ”Den mannen måste ha varit Guds son.” Det är nog mest sannolikt, att en hednisk romare uttryckte sig så som Luk här återger: ”Han var verkligen en rättfärdig man.”

Notisen om att de hemvändande slog sig för bröstet är, som vi sett i liknelsen om farisén och tullindrivaren, ett uttryck för ånger och syndamedvetande. På något sätt kände de, att de varit medskyldiga till det som nu hänt.

Återigen framträder de kvinnliga lärjungarna på ett tydligt sätt, i v 49.

136. Gravlägningen, 23:50-54. Rådsherren Josef från Arimataia, v 50-51 var alltså medlem av Stora Rådet, vilket har förbryllat många. Stora Rådet hade ju till synes enhälligt dömt Jesus till döden, jfr 22:70-71. Och nu kommer en av dess ledamöter till Pilatus och begär att få ta hand om Jesu kropp och begrava den på ett värdigt sätt. Kanske fanns det således enstaka medlemmar i det judiska ledarskapet, som inte delade majoritetens avvisande hållning till Jesus.

Arimataia är ett av de orsnamn i NT som vi inte med säkerhet kan lokalisera. Romarna gav i stor utsträckning städer och byar helt nya, latinska namn, istället för de hävdvunna hebreiska och arameiska.

Eftersom sabbaten närmade sig, var det bråttom att bli klar med begravningen (som inte fick äga rum på en sabbat).

137. Kvinnorna och Petrus vid graven, 23:55-24:12. Det normala hade varit att balsameringen, alltså den döda kroppens insmörjande med *välluktande kryddor och oljor*, v 56, hade skett omedelbart, men nu kom sabbaten emellan. Därför hade

---

⁸ Anders Sjöberg, *Templet*, Stockholm 1997, sid 40-41.

kvinnorna inget annat val än att tillbringa sabbaten *efter lagens bud i stillhet*, v 56, och vänta med balsameringen tills sabbaten var över.

Det som sedan följer är berättelsen om Jesu uppståndelse – eller rättare sagt, berättelsen om hur denna uppståndelse, som ingen människa någonsin bevittnat, ändå blir känd och förkunnad i efterhand.

Kvinnorna som skulle balsamera Jesu döda kropp blir de första som förkunnar hans uppståndelse, de första som för ut detta budskap till de sörjande lärjungarna. Deras skepsis var total och närmast föraktfull: *De tyckte att det bara var prat och trodde inte på dem*, 24:11.

Det som ger uppståndelseberättelsen dess kraft är att den står för något fullkomligt oväntat, i en situation då alla i stort sett gett upp. Lärjungarna har i samband med Jesu sista dagar inte skildrats på något övertygande positivt sätt, tvärtom. När de får den överväldigande upplevelsen av Jesu uppståndelse, är de på väg tillbaka till sina yrken och sina hemtrakter, djupt desillusionerade – något som framgår särskilt starkt av den följande skildringen av Emmausvandringen.

KAPITEL 24

138. Två lärjungar på vägen till Emmaus, 24:13-33. Alla fyra evangelierna skildrar uppståndelsen, och lärjungarnas upplevelse av den Uppståndne, på olika sätt. Luk är ensam om Emmausberättelsen, som kanske är den mest älskade av alla evangeliernas uppståndelseskildringar.

Den skildrar två av lärjungarna i en mänsklig belägenhet, som inte är svår att leva sig in i. De är resignerade och uppgivna och samtalar om vad som hänt. Inte heller Emmaus är en ort som med säkerhet går att lokalisera, men Luk anger den som belägen en mil från Jerusalem, v 13.

På vilket sätt var de båda lärjungarnas ögon *förblindade*, v 16, så att de inte kände igen Jesus? En möjlig tolkning är att Jesus nu, som den förklarade och uppståndne, visar sig helt och fullt sådan som han är – och sådan han endast kan bli igenkänd med trons ögon. De båda lärjungarna visar ju i sitt samtal, att de ända tills nu missförstått Jesu uppdrag; de säger ju att *vi hoppades att han var den som skall befria Israel*, v 21, alltså en politisk Messias!

Återigen måste Jesus, nu anonym för de bägge lärjungarna, undervisa om varför han kommit till världen och vad profeterna sagt om honom. Det är när Jesus håller måltid tillsammans med dem – förmodligen en upprepning av nattvarden, den sista måltiden i övre salen – som deras ögon öppnas och de känner igen honom.

När han sedan försvinner ur deras åsyn, börjar de reflektera vidare över vem de har mött. Och de gör det på grund av hur de känslomässigt reagerat inför hans närvaro: *Brann inte våra hjärtan när han talade till oss på vägen och utlade skrifterna för*

oss?, v 32. De återvänder till de övriga apostlarna i Jerusalem och berättar om vad de upplevt

139. Den uppståndne visar sig, 24:36-49. När Jesus nu visar sig för hela apostlakollegiet, gör han det med en fridshälsning, v 36. De är inte beredda på denna upplevelse, utan tror sig se ett spöke, v 37. Jesus måste övertyga dem om att han även som uppstånden har en människas vanliga egenskaper, att han har *kött och ben*, v 39, och *händer och fötter*, v 40. Men inte heller detta räcker för att de skall tro. Först när han äter tillsammans med dem, v 41-43, skingras allt tvivel.

I urkyrkan och fornkyrkan hade denna berättelse också sin betydelse som vittnesbörd gentemot de gnostiska och spiritualistiska riktningar som hävdade att den uppståndne Kristus var ett slags andeväsen, utan en verklig mänsklig kropp. (Idag hävdas samma sak av bl.a. Jehovas Vittnen.)

I det avslutande talet i v 44-49 gör han slutgiltigt klart för apostlarna varför han kommit i världen och varför de skall föra hans verk vidare. I v 49 antyder han det kommande pingstundret, då den Helige Ande skall komma till apostlarnas och lärjungarnas hjälp och rusta dem med *kraft från höjden*.

140. Himmelfärden, 24:50-53. När Jesus slutligen försvann ur apostlarnas åsyn, var de övertygade om att ingenting av det som hänt var förgäves. De tillbringade tiden i templet under bön och lovsång, v 53, i väntan på det stora pingstundret, det som Lukas berättar vidare om i Apostlagärningarna.

